

Kuka omistaa menneisyyden?

Vapaaehtoiset ja virkamiehet museotoimijoina

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Etnologia
Helmikuu 2011
Sini Hirvonen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Sini Hirvonen	
Työn nimi – Title Kuka omistaa menneisyyden? Vapaaehtoiset ja virkamiehet museotoimijoina.	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Helmikuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 91 + liite
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmani laajana taustateemana on menneisyyden omistaminen, jota olen tutkinut museokontekstissa. Tutkin paikallismuseoiden toimijoita: vapaaehtoisia museotyöntekijöitä ja virkansa puolesta museotyötä tekeviä, sekä heidän välisensä yhteistyön ongelmia, jotka johtuvat toimijoiden erilaisista päämääristä. Tärkein tutkimuskysymykseni on: <i>kuka käyttää valtaa paikallismuseoissa ja voidaanko se tulkita menneisyyden omistamiseksi?</i> Museotyön arjen tasolla etsin tähän vastauksia kysymällä: <i>Miten vapaaehtoinen ja virkansa puolesta museossa työskentelevä kokevat museotyön ja näkevät museon tulevaisuuden? Miten näkemuserot vaikuttavat museotyöhön?</i></p> <p>Työkokemukseni museotalalla on antanut minulle esiyymärryksen paikallismuseoiden toiminnasta ja toiminut lähdeaineistona. Varsinaisen tutkimusaineistoni olen kerännyt haastattelemalla ja lähettämällä kirjoituspyynnön paikallismuseotoimijoille. Haastattelin kahta kulttuuritoimen työntekijää ja kolmea museon vapaaehtoistyöntekijää. Haastattelujen lisäksi toteutin kirjoituspyynnön, johon sain 25 vastausta paikallismuseoiden vapaaehtoistyöntekijöiltä ympäri Suomen.</p> <p><i>Paikallismuseon</i> olen nostanut tutkimukselliseksi käsitteeksi ja määritellyt sen kenttälähtöisesti, koska museologian virallinen määritelmä ei sovi tutkimiini museoihin. Kaksi tärkeintä käsitettä ovat <i>omaksi kokeminen</i> ja <i>itsensä museoiminen</i>. Omaksi kokeminen on omistamisen lähikäsite, mutta kuvaa tarkemmin emotionaalisen, epävirallisen omistamisen tapaa, joka kuvaa vapaaehtoisten museotyöntekijöiden suhdetta museoonsa. Tähän liittyy ilmiö, jota nimitän itsensä museoimiseksi: Koska vapaaehtoiset eivät ole virallisia omistajia, he ottavat sen kerronnalla tai fyysisillä käytänteillä omaksi. Museoharrastaja voi tuoda museoon omia esineitään, mikä luo tunteen siitä, että on osa museota ja museo on osa itseä. Menneisyyden omistamiseen liittyy lisäksi <i>kulttuuriperinnön</i> käsite.</p> <p>Kuvailen vapaaehtoistyöntekijöiden suhdetta museoonsa ja heidän arkikokemuksiaan museotyöstä. Paikallismuseotyötä hankaloittavat tilan, rahoituksen, ajan ja ammattitaidon puute. Yhteistyötä rahoittavan tai organisoivan tahon kanssa vaikeuttavat työnjaon ja tiedonkulun ongelmat, sekä toimijoiden erilaiset päämäärät. Nämä näkyvät selkeimmin käsityksissä museon muuttamisesta ja sen tulevaisuudesta. Museoharrastajat keskittyvät menneisyyden vaalimiseen ja kulttuuriperinnön suojelemiseen. Virkamiehet puolestaan ovat suuntautuneet museon nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Eri toimijat siis keskittyvät kulttuuriperinnön eri aikatasoihin.</p> <p>Museoilla on valta päättää kulttuuriperinnöstämme ja ne luovat samalla identiteettimme rakennusaineita. Ne päättävät mikä menneisyydessämme on säilyttämisen arvoista ja mikä nykyhetkestä säilytetään tuleville sukupolville. Museoiden asema tekee niiden valitsemasta menneisyydestä sellaisen menneisyyden, jota pidetään totena. Museonäyttelyä rakennettaessa tehdään kuitenkin aina valintoja, jotka ovat subjektiivisia. Museonäyttelystä ja –kokoelmista päättävä päättää samalla mikä esine edustaa kulttuuriamme. Halusi tai ei, hän kertoo tarinamme vain yhdestä näkökulmasta. Aineistossani näkyy, että päätäntävalta ei useinkaan ole niillä, jotka kokevat museon ja sen esittelemän kulttuurin omakseen.</p>	
Asiasanat – Keywords itsensä museoiminen, kulttuuriperintö, paikallismuseo, menneisyys, omistaminen, vapaaehtoistyö	
Säilytyspaikka – Depository	Historian ja etnologian laitos
Muita tietoja – Additional information	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Faculty of Humanities	Laitos – Department Department of History and Ethnology
Tekijä – Author Sini Hirvonen	
Työn nimi – Title Who owns the past? Volunteers and officials working in local museums.	
Oppiaine – Subject Ethnology	Työn laji – Level Master's Thesis
Aika – Month and year February 2011	Sivumäärä – Number of pages 91 + appendix
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Ownership of the past is a background theme of my master's thesis and I have researched it in the context of museums. I study volunteers and officials working in local museums and examine the problems in their collaboration caused by differing ambitions of the two parties. My most important research question is: <i>who uses power in local museums and can that be interpreted as ownership of the past?</i> In the context of everyday work in museums I search answers by asking: <i>How volunteers and officials experience work in museums and see the future of the museum? How differing views affect work in museums?</i></p> <p>My work experience in the museum field has given me understanding of work in local museums and I use my experience as source material. Main research material has been collected by interviews and a call to write for volunteers working in museums. I interviewed two municipal officials in the cultural department of a small town and three voluntary workers. Additionally, I conducted a call to write for volunteers working in local museums and received 25 answers from different parts of Finland.</p> <p>I selected <i>local museum</i> to be a research concept and formed a definition that fits my research field, as the official definition used in museology is not congruent with the museums that I have studied. The two most important concepts are <i>feeling of ownership</i> and <i>musealisation of oneself</i>. I use feeling of ownership instead of owning, because it describes better the emotional, non-official way of owning, that volunteers feel for their museums. Related to this is a phenomenon that I name musealisation of oneself: volunteers do not officially own the museum and therefore they take it for their own with physical practices. A volunteer can bring his own objects into the museum, which invokes a feeling of being part of the museum. I use also the concept of <i>cultural heritage</i>, which is related to ownership of the past.</p> <p>I describe volunteer's relations to their museums and their experiences of working in museums. In local museums problems are caused by lack of money, space, time and professional skills. Problems in collaboration with a funding or organizing quarter are caused by disagreement about distribution of work and not informing the other party about acts done in the museums. Differing aims of the parties can be seen in their conceptions of how the museum can be reorganized and what should the future of the museum be like. The volunteers are concentrated in cherishing the cultural heritage and the past – the officials in the future of the museum. This is a crucial problem: the two parties are concentrated on different time levels of cultural heritage.</p> <p>Museums have the power to decide about our cultural heritage and create our identity. They decide what in our past is valuable enough to be preserved and what in our culture is being preserved for future generations. The past that they choose to tell are held the true past of our culture. Decisions made when building a museum display are albeit subjective. Who decides what object is being collected and displayed, decides also which object represents our culture. He tells our story from only one point of view. In my research material can be seen, that who love the museum and relate to the culture that it illustrates, often do not have the power to make these decisions.</p>	
Asiasanat – Keywords cultural heritage, local museum, musealisation of oneself, ownership, past, voluntary work	
Säilytyspaikka – Depository	Department of History and Ethnology
Muita tietoja – Additional information	

Kiitokset Seurasaarisäätiölle,
joka on tukenut Emil ja Lempi Hietasen rahastosta tämän tutkimustyön valmistumista
1000 euron stipendillä.

Sisältö

1. JOHDANTO	3
Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	3
Tutkimuskysymykset	6
2. AINEISTO JA MENETELMÄT	7
Tutkimusaineisto.....	7
Tutkijapositio ja tutkimusetiikka	10
Tutkimusprosessi	15
Keskeiset käsitteet.....	18
Paikallismuseo	19
Omistaminen ja omaksi kokeminen.....	21
Itsensä museoiminen.....	23
Kulttuuriperintö.....	26
3. RAKKAUDESTA MUSEOON.....	28
Paikallismuseo, paikallinen erikoismuseo ja kotimuseo.....	28
Vapaaehtoistyö.....	32
”Työskentely museossamme on sydämellemme erityinen ilo”	33
Kotiseutusetä ja muut museoihmiset	35
Itsensä museoimisen hetkiä.....	37
4. MUSEOTYÖN ARKI.....	39
Paikallismuseoiden ongelmavyöhyke	39
Omin avuin paikallismuseoissa.....	44
Museotyö virkatyönä	46
Museotyötä yhteistyössä?	47
Museotyötä ”isännän” alaisuudessa.....	48

Yhteistyön ongelmat: päämäärät, työnjako ja tiedonkulku.....	51
Vapaaehtoistyön arvostus	54
5. KETÄ VARTEN MUSEO ON OLEMASSA?.....	58
Museotyön tavoitteet ja toiveet.....	58
Muutos museossa	60
Museon valta ja valta museossa	64
Kenen museo?.....	69
Kenen kulttuuriperintö?	74
Kenen menneisyys?	76
7. ”KUKA SEN LOPULLISESTI PÄÄTTÄÄ, NIIN SILLÄ EI OLE HAJUA SIITÄ HENGESTÄ”	79
LÄHTEET.....	82

Liite I Kirjoituspyyntö paikallismuseoiden vapaaehtoisille työntekijöille.

1. JOHDANTO

Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Kesällä 2009 työskentelin museoharjoittelijana pienessä paikallismuseossa. Museon omistaja, kaupungin kulttuuritoimi, oli palkannut minut uudistamaan museon perusnäyttelyä. Museossa toimii myös museoyhdistys, jonka jäsenet tekevät museossa vapaaehtoistöitä. Työskentelin kulttuuritoimen työntekijöiden lisäksi vapaaehtoisten museotyöntekijöiden kanssa, ja yhteistyö näiden kahden tahon välillä oli ajoittain kaikkea muuta kuin saumatonta. Kun tapasin vapaaehtoiset ensimmäistä kertaa ja esittäydyin kaupungin palkkaamana uudistustyön tekijänä, pudistelivat he päätään ja totesivat: ”tämän ne kulttuuritoimen naiset tekivät kyllä kiusallaan”. Ongelmia kesän aikana aiheutui käytännön muutostöistä museossa, kun vapaaehtoiset museotyöntekijät vastustivat niitä. Tilanne ei tullut minulle täytenä yllätyksenä, sillä paikallismuseoharrastajien ja museon omistavan tai organisoivan tahon välisiin ristiriitoihin ja konfliktitilanteisiin olin törmännyt jo aiemmissa kesätöissäni.

Kesän 2006 työskentelin museotarinoiden kerääjänä kehittämissyhtiössä. Keräsin kulttuurin tuotteistamista varten materiaalia haastatteleamalla alueen paikallismuseoiden vapaaehtoistyöntekijöitä. Kuuntelin mielenkiinnolla millä sävyllä ja tavoilla museoesineistä kerrottiin, mikä oli kertojan, tarinan ja museoesineen suhde, sekä miten kerronta ilmensi kertojan henkilökohtaista, paikallista ja kansallista identiteettiä. Eräs museoharrastaja antoi minun ymmärtää, että kertomukset ovat ehdottoman korvaamattomia, koska ilman niitä esineet ja museo ovat tyhjiä, ja kun kertomukset ovat hänen hallussaan, on hän itsekin erottamaton osa museota. Työssäni muokkasinkin haastateltavien kertomasta lyhyitä juttuja ja kirjoitin tarinat omaan tyyliini. Tämä museoharrastaja, jonka tarinat olivat museolle ja hänelle itselleen tärkeitä, ei hyväksynyt lainkaan kirjoittamaani muotoa. Hän sanoi kammoksuvansa käyttämäni tyyliä ja järkyttyi siitä, että tarina oli työpaikkani nimiin merkitty. Tarinat kuuluivat hänen mielestään ehdottomasti alueen kulttuuriperintöön ja museon ja hänen omistukseensa, eikä hänen kertomaansa tai kirjoittamaansa muotoa saanut missään nimessä muuttaa.

Hänen täytyi saada itse tallentaa tarinaperintönsä tuleville sukupolville ja museokävijöille, eikä tätä oikeutta saanut häneltä varastaa. Hän kielsi tarinoiden käyttöoikeuden työpaikaltani kehittämiskeskukselta, jos tarinoita ei muuteta hänen haluamaansa muotoon.

Tästä ensimmäisestä museoalan työstäni minua jäi kiinnostamaan tunteenomainen suhtautuminen museoon ja sen esineistöön, sekä ilmiö, jota nimitän *itsensä museoimiseksi*. Museoiden vapaaehtoistyöntekijät tekivät itsestään museon osan: he halusivat kuulua museon kalustoon. He antoivat ymmärtää, että heidän tietonsa museosta ovat korvaamattomia, ja ilman heitä museota ei olisi edes olemassa. He saattoivat myös tuoda museoon omia esineitään. Samaan ilmiöön törmäsin myös toisessa museoalan työssäni.

Museoharjoittelijana kaupungin kulttuuritoimessa kesällä 2009 kirjoitin haastattelumateriaalin pohjalta samantyyppistä tarina-aineistoa kuin museotariprojektissa 2006. Lisäksi tein muutoksia museon perusnäyttelyyn. Työnantajani, kaupungin kulttuuritoimi, varoitti minua jo etukäteen, että muutostöitä kohtaan on esitetty vapaaehtoistyöntekijöiden suunnalta vastustusta. Ongelmia aiheutti erityisesti näyttelyhuone, jonne vapaaehtoistyöntekijät olivat valinneet teeman ja koonneet myös itse löytämiään esineitä. Tässä huoneessa tekemilläni muutoksilla huomasin loukanneeni vapaaehtoistyöntekijöitä. Voimakkaat tunnereaktiot ja museon vapaaehtoistyöntekijöiden identiteetin kiinnittyminen museoon ja sen esineistöön saivat minut jälleen kysymään: voiko museon tai museoesineen omistaa, kuinka ne otetaan toiminnalla ja kerronnalla omaksi ja onko se menneisyyden omistamista?

Museotyössä ongelmaksi voivat oman kokemukseni mukaan muodostua eri toimijoiden erilaiset tavoitteet. Museoharrastaja rakastaa ”omaan” museotaan, käyttää siihen vapaa-aikaansa ja energiaansa, mihin motiivina hänen itsensä mukaan voi olla esimerkiksi kulttuuriperinnön säilyttäminen. Museosta on tällaiselle kotiseutuaktiiville tullut osa hänen jokapäiväistä elämäänsä ja jopa identiteettiään. Kehittämiskeskus tai kaupungin kulttuuritoimi rahoittaa museon toimintaa ja työntekijöiden intresseissä on museon

tuotteistaminen, asiakasystävällisyys ja tuottavuus. Kun isompi organisaatio puuttuu museotyöhön alueellisen kehittämisen nimissä, kohdataan vapaaehtoistyöntekijöiden taholta vastustusta kaikkiin museota koskeviin toimiin ja syntyy konfliktitilanne, jollaisen osana itsekkin olin kesällä 2009. Molemmat osapuolet toimivat mielestään museon hyväksi, mutta keskenään he puhuvat eri kieltä. Ongelman ydintä ei kuitenkaan tiedosteta vaan voimavarat kuluvat käytännön tason kysymysten ratkaisemiseen tai kohdistuvat epäolennaiseen: Ovatko kellastuneet vai kiiltävät esittelykyllit asiakkaan kannalta miellyttävämmät? Mitä esineitä museoon saa tuoda ja saako esineitä siirtää? Saako museoesineestä kirjoittaa murteella tai puhekielellä? Häpäiseekö eteisen kahvikone koko museon? Vaatiiko seudullinen kehittäminen oman sydämen kylmettämistä? Halusin selvittää mistä nämä kysymykset kumpuavat, ketkä niitä esittävät ja mitä niiden sijasta kannattaisi kysyä.

Tiina-Riitta Lappi (2005) on pohtinut etnologisen tutkimuksen roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa, ja hänen mukaansa etnologi arkielämän tutkijana voi avata näkökulmia, joihin muilla tieteenaloilla ei ole mahdollisuutta. Hän korostaa, että arkea ei tule tutkia irrallisena kohteena, erillään muusta yhteiskunnan toiminnasta, ja omassa opinnäytetyössäni haluan toteuttaa tätä. Museotoimijoiden arjen tutkimisen avulla halusin tuottaa etnologista tietoa museo-organisaatioiden toiminnasta ja ongelmista. Vapaaehtoisten ja ammattilaisten väliset näkemyserot työssä eivät ole vain museoiden ongelma, museot ovat erityisesimerkki ilmiöstä, joka on yleinen esimerkiksi sosiaalityössä.¹ Vapaaehtoisuutta on tutkittu sosiologiassa (ks. esim. R. Lehtinen 1996; S. Lehtinen 1997; Matthies 1996; Pessi & Saari 2008) ja halusin tuoda aiheen myös etnologiaan, jolla voi olla sen tutkimiseen paljon uutta annettavaa. Museokentällä vapaaehtoistyöntekijöiden ja virkamiesten näkemyseroihin nivoutuu lisäksi menneisyyden omistaminen. Uskon, että tutkimuksestani voi olla hyötyä sekä museoalalla, että missä tahansa julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyöprojekteissa.

Menneisyyden omistamisen teema liittyy laajempaan keskusteluun kulttuuriperinnön omistajuudesta. Suomalaisten paikallismuseoiden ja niitä rahoittavien tahojen väliset ristiriidat eivät ole ainutlaatuinen esimerkki menneisyyden ja kulttuuriperinnön

¹ Ks. Heinänen 2007.

omistamiseen liittyvistä konfliktitilanteista. On tutkittu muun muassa UNESCO:n maailmanperintöluetteloon listattujen kulttuuriperintökohteiden omistajuutta ja siihen liittyviä kansainvälisiä kiistoja, sekä paikallistasolla perinneaineistojen ja –paikkojen omistajuutta (Gillespie 2009, 338–349; Mathisen 2009, 11–25). Etelä- ja Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen ja museoiden välisistä konflikteista on useita esimerkkejä (ks. esim. Griffin 1999; Herscher 1999; King 1999). Malesiassa vastaavaa ilmiötä on tutkinut Jari Kupiainen (2009). Kulttuuriperinnön ja menneisyyden esittämisen ongelmia museoissa Ruotsissa on pohtinut Barbro Klein (2006). Haluan työlläni osallistua tähän keskusteluun.

Tutkimuskysymykset

Tutkielmani laajana taustateemana on *menneisyyden omistaminen: kuka käyttää valtaa paikallismuseoissa ja voidaanko se tulkita menneisyyden omistamiseksi?* Museotyön arjen tasolla etsin tähän vastauksia kysymällä: *Miten vapaaehtoinen ja virkansa puolesta museossa työskentelevä kokevat museotyön ja näkevät museon tulevaisuuden? Miten näkemyserot vaikuttavat museotyöhön?*

2. AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimusaineisto

René Gothóni kirjoittaa, että kulttuuria ei voi tutkia ulkokohtaisesti, positivistisen etäännyneestä näkökulmasta. Kenttätutkijasta tulee hänen oma tutkimusinstrumenttinsa, kun hän eläytyy tutkimaansa kulttuuriin. (Gothóni 1997, 141.) Pidän omia kokemuksiani museossa työskentelystä eräänlaisena lähdeaineistona. Museotyö on antanut minulle esiymmärryksen Suomen paikallismuseokentästä enkä katso sitä ulkoapäin, vaan tutkijan katseen lisäksi sisältä, museotoimijoiden näkökulmasta. Varsinaista tutkimusaineistoa olen kerännyt kahdella menetelmällä, haastatteleamalla ja lähettämällä kirjoituspyynnön paikallismuseotoimijoille (liite I). Esittelen seuraavaksi aineistonkeruuprosessia, sekä haastateltavani ja kirjoituspyyntöön vastanneet.

Olen molempien kesätöideni aikana tehnyt haastatteluja, ja minun oli alun perin tarkoitus käyttää myös niitä lähdeaineistona. Kesän 2006 litteraatioihin minulla ei kuitenkaan enää tallennusvirheen takia ollut pääsyä ja kesän 2009 haastatteluissa olin pyrkinyt saamaan esille tuotteistettavaa tarinamateriaalia, eikä tämä aineisto antanut vastauksia tutkimuskysymyksiini. En siis pystynyt tyytymään niiden tarjoamaan materiaaliin. Halusin ottaa kesän 2009 työpaikkani esimerkkitapaukseksi ja haastatella siellä toimivia virkamiehiä ja vapaaehtoisia. Minulla oli työni johdosta valmiit kontaktit tämän paikallisen erikoismuseon toimijoihin. Se, että olen työskennellyt nimenomaan tutkimassani museossa, antoi minulle esiymmärryksen sen toiminnasta ja vaikutti positiivisesti haastattelutilanteisiin ja haastattelumateriaalin analyysiin.

Olen haastatellut kolmea vapaaehtoistyöntekijää ja kahta kaupungin kulttuuritoimen työntekijää ja seuraavaksi esittelen heidät lyhyesti. Käytän haastateltavista numerointia H1, H2... ja tekstissä olen lukemisen helpottamiseksi merkinnyt lainauksiin onko haastateltava kulttuuritoimen työntekijä vai museoyhdistyksen vapaaehtoistyöntekijä. Lainauksissa, joissa on minun puhettani, lyhenne on SH. Kuvailen haastateltavien

esittelyn yhteydessä myös museon vapaaehtoistyöntekijöiden ja kaupungin työntekijöiden tehtäviä ja vastuunjakoa.

Museon vapaaehtoistyöntekijöistä haastattelin museokerhon² vetäjää ja kahta sen aktiivitoimijaa. Haastateltavani H1 on 64-vuotias mies, joka on ollut museon toiminnassa mukana haastatteluhetkellä seitsemän vuotta. Hän on kerännyt ympärilleen joukon museoaktiiveja, jotka kaikki työskentelevät tai ovat työaikanaan toimineet paikallismuseon esittelemällä alalla. H1 on tämän museokerhon vetäjä. Museokerhon tehtäviin kuuluu periaatteessa vain museon auki pitäminen viikonloppuisin ja kaupungin palkkaaman kesätyöntekijän perehdyttäminen, siis sisällöllisen viestin välittäminen museokävijöille ja uusille työntekijöille. Museotyö on heille harrastus ja he ovat innostuneet tekemään museossa talkoilla myös muita töitä, esimerkiksi piha-alueen kunnostamista. Työnjako vapaaehtoisten museotyöntekijöiden ja kaupungin työntekijöiden välillä ei kuitenkaan ole selkeä, eikä osapuolten välillä ole yksimielisyyttä siitä, mitkä tehtävät kummallekin kuuluvat. Haastateltavat H4 ja H5 ovat museoyhdistyksen jäseniä. H5 on 64-vuotias mies, joka tekee museon käytännön töitä ja opastaa kävijöitä ja H4 on hänen 36-vuotias poikansa, museokerhon nuorin jäsen. Haastattelin heitä yhdessä ja käytän tästä haastattelusta jatkossa nimitystä parihaastattelu.

Kulttuuritoimen työntekijöitä ovat H2 ja H3. H2 on 45-vuotias nainen, jonka työtehtäviin kuuluu kaikki kaupungin kulttuuritoiminnan suunnittelu ja organisointi sekä kulttuuritoiminnan taloudesta vastaaminen. Museotoiminnasta vastaaminen oli liitetty hänen työtehtäviinsä noin puolitoista vuotta ennen haastattelun tekoa. H3 on 40-vuotias nainen, kaupungin vapaa-aikatoimenjohtaja, jonka työtehtäviin kuuluvat kirjastotyö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimi. Museotyön hallinnolliset asiat ovat kulttuuritoimen osa. Molempien kaupungin työntekijöiden työstä museo on siis vain pieni osa. Haastattelujen teemarunkona olen käyttänyt tekemääni kirjoituspyyntöä ja soveltanut sitä tilanteessa kullekin haastateltavalle sopivaksi.

² Museossa, jonka toimijoita haastattelin, ei ole rekisteröitynyttä museoyhdistystä. Vapaaehtoistoimijat käyttävät harrastuksestaan kerho-nimitystä. Käytän tämän museon tapauksessa sanoja museokerho ja museoyhdistys synonyymeina, koska kerhon toiminta on samanlaista kuin kirjoituspyyntöön vastanneiden museoyhdistyksissä.

Kulttuuritoimen työntekijöiden ja vapaaehtoisten museotyöntekijöiden välinen työnjako on siis molemmille osapuolille epäselvä ja lisäksi heidän mielipiteensä eroavat sen suhteen, mitä museossa ylipäätään tulisi tehdä ja mitä varten se on olemassa. Nämä asiat ovat vaikeuttaneet museotyötä ja ajoittain osapuolet ovat ajautuneet konfliktiin keskenään. Kesätyössäni koin olleeni todistamassa tällaista välien kiristymistä ja konfliktitilannetta, ja koska työskentelin museossa, olin samalla myös osallinen tuossa konfliktissa. Aavistelin, että vastaavanlaisia työnjakoon ja mielipide-eroihin liittyviä ongelmia olisi myös muissa pienissä museoissa, enkä siksi halunnut ottaa aineistoksi pelkästään tässä yhdessä museossa tekemiäni haastatteluja. Muiden museoiden ollessa vertailuaineistona olisi myös helpompi nähdä ovatko konfliktitilanteet yleisiä Suomen paikallismuseokentällä.

Koska en siis halunnut keskittyä pelkästään yhteen museoon, tein haastattelujen lisäksi kirjoituspyynnön paikallismuseoiden vapaaehtoistyöntekijöille. Otin yhteyttä Museoliittoon, josta minua kehoitettiin tekemään yhteistyötä maakuntamuseoiden kanssa. Keski-Suomen maakuntamuseotutkija välitti pyyntöni Suomen kaikille 22 maakuntamuseotutkijalle ja he levittivät pyyntöä oman alueensa paikallismuseoille. Sain kirjoituspyyntöön runsaasti vastauksia, yhteensä 25. Pituudeltaan vastaukset olivat 1–5 sivua ja kirjoitusten tyyli vaihteli: jotkut olivat kirjoittaneet hyvin vapaasti ja sivunneet vain osaa esittämistäni kysymyksistä, jotkut taas olivat käyttäneet kirjoituspyyntöä pohjana ja vastanneet jokaiseen kysymykseen erikseen, jotkut puolestaan olivat päättäneet kirjoittaa jotakin jokaisesta ehdottamastani pääteemasta. Vastauksia tuli suhteellisen tasaisesti eri puolilta Suomea, vain Pohjois-Suomi on heikommin edustettuna. Vastanneiden sukupuolijakauma on tasainen, pyyntöön vastasi 12 naista ja 12 miestä.³ Iältään suurin osa vastaajista on 60–80 –vuotiaita, joukossa on vain pari nuorempaa kirjoittajaa. Tyypillisin vastaaja on eläkkeellä oleva kotiseutuharrastaja. Käytän kirjoituspyyntöön vastanneista numerointia K1, K2... Kaikki vastanneet mieltävät itsensä museon vapaaehtoistyöntekijöiksi.

³ Yksi kirjoitus oli museon vapaaehtoistyöntekijöiden yhdessä laatima, eikä vastaajien sukupuoli käy ilmi.

Tutkijapositio ja tutkimusetiikka

Halusin tutkia tätä aihetta, koska olen törmännyt eri toimijoiden välisiin ongelmatilanteisiin museoalan kesätoissani, ja halusin selvittää mistä ne johtuvat. Tutkimukseni on siis aiheen valinnasta lähtien minulle henkilökohtaisesti tärkeä. Peilasin jatkuvasti haastateltavieni ja kirjoituspyyntöön vastanneiden kokemuksia omiini. Lisäksi tunnen kaikki haastateltavani henkilökohtaisesti työn kautta ja tutkin esimerkkitapausta museotoimijoiden välisestä konfliktista, jossa itse olen ollut yhtenä osapuolena. Outi Fingerroos kirjoittaa, että etnologia on kokemalla oppimista, kuvailemista ja kirjoittamista. Siihen sisältyy kulttuurin sisäpuolisuutta korostava näkökulma ja ymmärtämään pyrkivä tutkimusote. Tutkimusaiheen läheisyyden ja oman osallisuuteni vaikutusta tutkimukseeni minun oli mahdotonta mitätöidä. Refleksiivisyys takaa, että tämä ei tutkimuksen kannalta muodostunut ongelmaksi. Kuvaan tutkimusprosessin ja omat lähtökohtani tutkimukselle ja tuon esille kaikki seikat, joilla on voinut olla vaikutusta tutkimustuloksiin. Olen pyrkinyt olemaan koko ajan tietoinen siitä, kuinka vaikutan tutkimukseen ja erottamaan omat mielipiteeni tutkittavien mielipiteistä. Fingerroosin mukaan reflektioivassa paikantamisessa on kyse ennen kaikkea siitä, että siinä kiinnitytään johonkin. Tunnistan ja tunnustan sen, että roolini tutkimusprosessin aikana on ollut tutkijan lisäksi osallistujan rooli. (Fingerroos 2003 [online].)

Haastatteluaineistoni kannalta tärkein eettinen kysymys on se, miten tutkittaviin ja tutkimukseen vaikuttaa se, että olen ollut museotoimijoiden välisen konfliktin osapuoli. Olli-Pekka Ruohomäki on tutkinut thaimaalaisten kalastajien ja trolareiden välistä konfliktia ja kirjoittanut tutkijan roolista konfliktitilanteissa. Häneltä on kenty kysytty, mitä mieltä hän on tutkimastaan konfliktista ja kumpi puoli on hänen mielestään oikeassa. Ruohomäki on kenttätutkijana päätenyt olemaan ”puolueeton mutta mielipiteellinen”. Hän ei ole asettunut puolustamaan kumpaakaan konfliktin osapuolista, mutta on esittänyt mielipiteensä. Ennen kaikkea hän on pyrkinyt olemaan tiedonvälittäjä ja sitä kautta auttamaan konfliktin ratkaisemisessa. (Ruohomäki 1997, 180–188.) Pysin tutkimukseni avulla toimimaan tiedonvälittäjänä museoviranomaisten ja museoiden

vapaaehtoistyöntekijöiden välillä. Tuon esille sen, että olen ollut osallisena ristiriitatilanteessa ja analysoin sen vaikutusta haastattelutilanteisiin ja tutkimustuloksiin. Fingerroos (2003 [online]) huomauttaa, että refleksiivisyyteen kuuluu myös tutkimuksen sitoumusten reflektio ja tutkijan täytyy määritellä tutkimuksen ulkoiset ja vallankäyttöön liittyvät sitoumukset. Minulla on ollut selkeä päämäärä: halusin tuoda esille museotyön yhteistyöongelmia ja tiedon jakamisen kautta pyrkiä luomaan mahdollisuuksia keskustelulle ja tilanteen muuttumiselle.

Haastattelijan tulee pohtia suhdettaan jokaiseen haastateltavaan ja tiedostaa merkityksensä haastatteluiden toteuttamisessa (Tienari, Vaara & Meriläinen 2005, 103–104). Haastattelin henkilöitä, jotka tunnen ennestään, ja tämä on vaikuttanut haastattelutilanteisiin. Viidestä haastateltavasta kolme viittasivat puheessaan kesällä 2009 museossa tekemääni työhön ja kesän aikana sattuneisiin tilanteisiin. Parihaastattelussa kumpikaan vapaaehtoistyöntekijä ei maininnut haastattelun aikana suoraan sitä, että olemme toimineet museossa yhtä aikaa, mutta luonnollisestikaan eivät selittäneet juurta jaksaen asioita, jotka minä edelliskesän perusteella tiesin. Täysin vieraille henkilölle he eivät olisi voineet puhua samalla tavoin kuin sisäpiiriläiselle. Kulttuuritoimen työntekijät loivat välillemme ”kyllähän sinä tiedät” –henkeä, kysyessäni kulttuuritoimen ja museoyhdistyksen suhteesta toinen haastateltava totesi:

No sinähän sen kyllä viime kesänä pahemmin... koit sen asian [naurahtaa] kun me, me täällä konsanaan. (H2/ kulttuuritoimi.)

Yksin haastateltu vapaaehtoistyöntekijä H1 huolestui kesken haastattelun loukkaannunko hänen sanomisistaan, kun olin ollut kulttuuritoimen palkkaamana museossa tekemässä muutoksia, jotka haastateltavaa eivät miellyttäneet. Kaikki viisi haastateltavaa kuitenkin vastasivat kysymyksiini suoraan, joissain tilanteissa hieman empien, mutta eivät kuitenkaan kiertäneet hankalampiakaan kysymyksiä kokonaan. Uskon myös tässä suhteessa olleen hyödyllistä, että haastateltavani tunsivat minut: täysin vieraille ihmiselle he eivät välttämättä olisi puhuneet niin suoraan. Koettuani itse ristiriitatilanteen minun täytyi erityisesti välttää puolueellisuutta ja ymmärtää molempia osapuolia. Huomasin haastattelutilanteissa, että samastuin kulttuuritoimen työntekijöihin,

kun taas haastatellessani vapaaehtoistyöntekijää H1 museorakennuksessa tunsin olevani vieraalla maaperällä huolimatta siitä, että rakennus oli työpaikkani edellisenä kesänä. Olimme molemmat epämiellyttävässä tilanteessa ja haavoittuvia – minulla ei ollut enää kaupungin leimaa otsassa ja jouduin vastaamaan edellisesäisistä toimistani ihmisenä, haastateltavani puolestaan joutui puhumaan aiheesta ihmiselle, joka on hänen mielestään toiminut museossa täysin väärin. Mietin onko oikein ensin käydä alueellisen kehittämisen nimissä sotkemassa jonkun rakas eläkepäivien harrastus ja muutaman kuukauden kuluttua palata kyselemään että ”saako mielestänne museota muuttaa”? Päivikki Suojanen on törmännyt vastaavaan ongelmaan omien kenttätöidensä yhteydessä. Hän on tutkinut yhteisöä, johon itse kuuluu (tai on aiemmin kuulunut) ja kirjoittaa, että haastateltavat kertoivat hänelle asioita, joita yhteisön tavallisille rivijäsenille ei olisi kerrottu. Suojanen pohtii, onko eettisesti arveluttavaa, että hän tutkijana onkii esille asioita, jotka eivät hänelle muuten kuuluisi. (Suojanen 1997, 150–151.) René Gothónin mukaan kenttätöitä on mahdotonta tehdä ”sekaantumatta” tutkimusaiheeseen ja sen problematiikkaan. Tutkijan on kuitenkin varauduttava siihen, mitä tämä sekaantuminen voi merkitä niin tunteenomaisessa kuin eettisessä mielessä. (Gothóni 1997, 142.) Oma haastateltavani H1 oli suostunut haastatteluun ja sen nauhoittamiseen. Pyytäessäni häntä haastateltavaksi ja kerrottua tutkimuksesta hän vielä erikseen varmisti, etteivät kaupungin työntekijät ole samaan aikaan haastateltavina. Yksi hänen motiiveistaan vastata kysymyksiini saattoi olla se, että hän nimenomaan halusi myös vapaaehtoistyöntekijöiden äänen kuuluville tutkimuksessani. Haastattelun avulla hän pystyi myös lausumaan minulle mielipiteensä museossa tehdyistä toimista, joihin minä olin ollut osallisena, mitä hän ei muuten olisi pystynyt tekemään.

Parihaastattelun aikana haastateltavat H4 ja H5 saivat tukea toisistaan. Esitin kysymykset kohdistamatta niitä erikseen kummallekaan, jolloin he itse päättivät kumpi kysymykseen vastaa, eikä heillä ollut painetta vastata suoraan minulle. Myös nämä haastateltavat halusivat tuoda vapaaehtoisten näkökannan esille. Kun kerroin, että haastateltavien henkilötiedot eivät tule tutkimuksessa näkyviin, kysyi toinen haastateltava, mitä haittaa siitä olisi. Hän oli esittänyt mielipiteensä ja selvästi toivoi että

se kuulutaisiin. Haastattelun aikana molemmat haastateltavat esittivät myös toiveita siitä, kuinka heidän mielestään yhteistyön kulttuuritoimen kanssa kuuluisi sujua.

Koska esimerkkitapauksessa ristiriitatilanne on edelleen ajankohtainen, on tärkeää, että haastateltavien henkilöllisyys ei tule tutkimuksessa näkyviin. Jotkin haastateltavani toivat aihealueen arkuuden esille haastattelutilanteissa. Kaupungin työntekijöistä toinen huokaisi arkistointilupaa allekirjoittaessaan, että *virvani puolestanihan minä tässä olen puhunut*, vapaaehtoistyöntekijä puolestaan huomasi ”paljastaneensa” museoyhdistyksen nimissä tekemiään päätöksiä nauhurin ollessa päällä:

Nytte tää on semmosta hölömöö vähäse. Tätä ei pitäis kyllä tuonne laittaa siinä mielessä että voi loukkaantua ja loukkaantuu varmasti ne⁴ [---] jos ne tämän saa tietää. (H1/ museoyhdistys.)

Haastateltavalleni olen tilanteessa vastannut: ”*Eipähän se niien korviin kantauvu*”. En siis mainitse henkilöiden enkä myöskään paikkakuntien tai yhdistysten nimiä ja koetan mahdollisuuksien mukaan häivyttää seikat, joista pystyisi päättelemään keneen viittaa. Haastatellut tunnistaisivat itsensä ja toisensa lainauksista, mutta ulkopuoliset eivät. Kirjoituspyyntövastauksissa mitään erityisen arkaluontoista ei ole tullut ilmi, mutta anonymisoin myös kirjoittajat niin että en mainitse henkilöiden, paikkojen tai yhdistysten nimiä, vaan käytän haastateltavista aiemmin esittelemiäni koodeja.

Koska tein haastattelut liittyen museoon, jonka toiminta oli minulle tuttua, ei haastatteluissa tullut esille mitään minulle täysin uutta asiaa. Haastateltavat toisinsivat puheessaan suurimman osan alkuoletuksistani, kaikki minkä kesätöideni aikana olin lukenut rivien välistä, vastattiin minulle nyt aivan suoraan. Erityisesti museoyhdistyksen ja kulttuuritoimen välinen suhde avautui silmiäni eteen selkeämpänä, mutta juuri sellaisena, miksi sen kuvittelinkin – ikään kuin näyttämön edestä olisi vedetty verho pois. Parihaastattelun aikana sain vahvistusta sille, että tutkimani ilmiö on todellinen ja että nyt olin kysynyt siitä oikeilta henkilöiltä, kun toinen haastateltavista yllättäen lausui ääneen tutkimustehtäväni:

⁴ Haastateltava viittaa muihin museon entisiin yhteistyökumppaneihin.

Ja varmaan on monessa muussaki pienessä erikoismuseossa, voi olla sama ongelma, että sitä joku taho kuka siitä hommasta tykkää ja tuntuu, tuntee hengenheimolaisuutta hommaan, pyörittää, mutta se on tuskallista kun sit se kuka sen lopullisesti päättää niin sillä ei ole hajua siitä hengestä. (H4/museoyhdistys.)

Tein kolme haastattelua huhtikuussa 2010, ennen kuin kirjoituspyyntöön oli tullut vastauksia, ja haastattelutilanteiden eron huomasin neljättä, parihaastattelua tehdessäni. Kun olin haastatellut jo kolmea henkilöä, lukenut 25 vastausta kirjoituspyyntöön ja tutkimuskirjallisuutta, sekä kirjoittanut aiheesta seminaaripaperin, oli minulla viimeistä haastattelua elokuun alussa 2010 tehdessäni huomattavasti edellisiä haastatteluja voimakkaammat esioletukset siitä, mitä haastateltavat aikovat minulle kertoa. Yritin välttää ohjailemasta heidän vastauksiaan pysymällä suhteellisen tiivisti suunnittelemissani kysymyksissä. Haastattelun aikana tunnistin jo selkeästi teemoja, joita olin löytänyt aiemmin tekemiäni haastatteluja ja kirjoituspyyntöön tulleita vastauksia analysoidessani.

Kirjoituspyyntöön tuli innokkaita vastauksia, aihepiiri oli selkeästi pyörinyt niiden museotyöntekijöiden mielessä, jotka minulle päätyivät vastaamaan. Eräs kirjoittaja totesi sähköpostin alussa: *Tekstiä on paljon, mutta nähtävästi minun piti vähän tuulettaa ajatuksiani* (K10). Monet vastaukset ovat pitkiä, syvällisiä ja pohdiskelevia. Joukossa on joitakin lyhyempiä ja pinnallisempia, mutta myös nämä kirjoittajat ovat jollain tasolla kokeneet aiheen omakseen ja tärkeäksi, koska ovat vaivautuneet vastamaan. Uskon että vastausten suuri määrä oli osittain käyttämäni ”virallisen” tahon ansiota. Jotkut kirjoittajat mainitsevat alueen maakuntamuseotutkijan kehottaneen heitä kirjoittamaan minulle. Postitse vastaukset tulivat historian ja etnologian laitoksen osoitteeseen ja niistä jotkin oli osoitettu sekä minulle että oppiaineen professorille. Moni lisäsi kirjeeseen toiveen, että hänen panoksestaan olisi apua tutkimukselle ja tarjoutuivat vastaamaan lisäkysymyksiin, jos se olisi tarpeen. Useat kirjoittajat suhtautuivat minuun opiskelijatyttönä, jonka kiinnostuksen kohteet ovat lähellä heidän omiaan ja jota he kovin haluaisivat auttaa.

Voi, voi, Sini-kulta! Tästä sepustuksesta taisi tulla kovin sekava, mutta saanee siitä kai jotakin tolkkua. Eikä taida olla kovin tieteellistäkään. Lisäähän voi aina kysyä. (K13.)

Tutkimusprosessi

Aloitin tutkimusaiheen pohtimisen omien kokemusteni pohjalta ja kirjoituspyynnön laadin ilman taustatutkimusta tai tutkimuskirjallisuutta ja käytin sitä pohjana kolmeen ensimmäiseen haastatteluun. Tapani kirjoittaa ei ole erityisen järjestelmällinen, vaan tein tutkimuksen useita vaiheita yhtä aikaa. Tekstin ensimmäisen vaiheen kirjoitin tämän aineiston pohjalta ja ryhdyin tutustumaan tutkimuskirjallisuuteen vasta eriteltyäni ja alustavasti analysoituani aineistoa. Oli hedelmällistä löytää muiden tutkimuksista yhtymäkohtia omaan aineistooni. Neljännen, parihaastattelun, aikana olin hyvin tietoinen tarkemmin muotoutuneista tutkimuskysymyksistäni ja kuulin haastateltavien puheessa jos en aivan suoria vastauksia, niin sävyjä ja aiheita, joista tiesin löytyvän vastauksia niihin. Luin rinnakkain kirjoituspyyntöjä, haastattelujen litteraatioita ja tutkimuskirjallisuutta. Joidenkin lukukertojen jälkeen persoonallisimmat kirjoittajat ja heidän tarinansa alkoivat tuntua tutuilta ja tutkimuskirjallisuutta lukiessa heidän teksteistään palasi mieleeni otteita. Samalla tavoin myös haastatteluaineisto alkoi keskustella tutkimuskirjallisuuden kanssa. Tämän prosessin tuloksena aineistosta tulivat esille sen kulmakivet, asiat jotka toistuvat ja joilla on eniten merkitystä tutkimuskysymysten kannalta. Kirjoitusprosessi oli kolmivaiheinen: valitsin teeman ja etsin aineistostani kohtia, jotka kuvaavat sitä. Tämän jälkeen katsoin mitä muut ovat aiheesta kirjoittaneet. Kolmantena vertasin aineistoa ja kirjallisuutta ja muodostin niistä oman tulkintani kirjoittamalla.

Käyttämäni käsitteet muodostuivat vasta kirjoitusvaiheessa, koska kirjallisuudesta osuvia käsitteitä ei valmiina löytynyt. *Paikallismuseon* käsite on kolmesta pääkäsitteestäni eniten kirjallisuuden pohjalta muodostettu, mutta koska mikään määritelmä ei sopinut omaan museokäsitykseeni eikä aineistoni museoihin, yhdistelin muiden käyttämistä määritelmistä oman kokonaisuuden. Museologiassa yleisesti käytetty museomääritelmä ei mielestäni täysin vastaa maamme museokenttää, eikä

ainakaan sopinut tutkimiini paikallismuseoihin. Elina Salminen on pohtinut museon käsitettä väitöskirjassaan, joka valmistui oman opinnäytteeni ollessa loppuvaiheessa. Salmisen tutkimuksesta sain lisävahvistusta museomääritelmälleni. (Salminen 2011 [online].) Omistamisen tematiikka on tutkielmassani keskeinen, mutta itse omistamisen käsite ei yksinään riittänyt kuvaamaan museoihin liittyvää omistussuhteiden ilmiökenttää. Sanapari *omaksi kokeminen* istuu tähän ilmiökenttään paremmin. Se on omistamisen käsitteen pari, mutta kuvaa tarkemmin epävirallisen ja tunnepohjaisen omistamisen tapaa, jolla menneisyys ja museo voidaan liittää osaksi omaa persoonaa. Kolmas pääkäsite, *itsensä museoiminen*, on kokonaan omani. Aineistoni perusteella voin sanoa, että se on todellinen ilmiö, mutta en ole kirjallisuudesta löytänyt tätä käsitettä. Useat tutkijat ovat sivunneet teemaa ja heiltä sain apua käsitteen muodostamiseen, mutta suurelta osin se on kirjoittamisprosessissa muodostunut kiteytys ilmiöstä, jonka olen museokentällä kohdannut.

Haastatteluja analysoidessani vertailin eri toimijoiden tapaa kertoa museosta ja heidän suhtautumisestaan toisiinsa. Erityisesti keskityin siihen, miten haastateltavat kuvailivat museon tulevaisuutta ja miten he näkivät museon muuttamisen tai muuttumisen. Haastatteluissa minun oli aluksi helppo tarttua toimijoiden väliseen konfliktiin, esitin siitä haastattelutilanteessa lisäkysymyksiä ja alustavassa analyysissä keskityin sen avaamiseen. Kirjoituksista taas luin motiiveja tehdä museotyötä vapaaehtoisesti ja tarkastelin tapaa, jolla vapaaehtoinen museotyöntekijä museoonsa suhtautuu. Lisäksi etsin kirjoituksista tietoa siitä, onko kohtaamani vapaaehtoistyöntekijöiden ja organisoivan tahon välinen konflikti yleinen ja usealla paikkakunnalla toistuva, vai olenko kesätöissäni kohdannut erityistapauksia. Suhde rahoittavaan tai organisoivaan tahoon on harvoin selkeä, mutta suoranaisia konflikteja näyttäisi olevan harvassa, tai ainakaan niistä ei ole haluttu kirjoittaa. Tämä sai haastattelumateriaalin ja kirjoitusten näyttämään ensin keskenään hyvin erilaisilta. Haastatteluissa ja kirjoituksissa samaa on kuitenkin vapaaehtoisten omistautuneisuus museotyöhön ja heidän museokäsityksensä on yhteneväinen haastattelemini vapaaehtoisten museokäsityksen kanssa, mutta eroaa virkamiesten museokäsityksestä. Se, että konflikteista ei kirjoitettu, avasi itse asiassa uusia mahdollisuuksia. Sen sijaan että keskittyisin ongelmiin, päädyin suuntaamaan

huomioni laajempiin teemoihin. Samalla huomasin että museotoimijoiden välinen konflikti yksin ei ole hedelmällisin lähestymistapa, se on vain jäävuoren huippu, joka pilkistää esiin menneisyyden omistamisen merestä. Kirjoitusten avulla löysin myös haastatteluaineistosta uusia puolia ja näin selkeämmin taustat konfliktin takana.

Judith Okely (1996) on kritisoinut antropologien tapaa pitää vieraan kulttuurin tutkimista ainoana mahdollisena tapana olla riittävän etäällä tutkimuskohteesta käytettävien metodien ollessa subjektiivisuutta ruokkivia. Etnologina en tässä työssä ole pyrkinyt tekemään vieraasta tuttua, vaan päästäkseni etäämmälle tutkittavistani, tutusta vierasta. Etääntyminen ei ole täysin ongelmaton. Olen lukenut kirjoituksia välillä kyöneleet silmissä ja havahtunut aina sen jälkeen miettimään, miten omat tunteeni vaikuttavat tutkimukseen. Anna-Leena Siikala kirjoittaa, että tutkijan tulisi olla tietoinen niiden tunteiden ja tavoitteiden luonteesta, jotka ohjaavat kenttäkokemusten esittämistä, että kykenisimme ymmärtämään, miksi kirjoitamme sen minkä kirjoitamme (Siikala 1997, 48–49). Minun on täytynyt siis pyrkiä ymmärtämään millaiset tunteet ohjaavat sitä, kuinka kuvailen haastattelutilanteita ja kirjoitusten lukemisen kokemuksia. Haastattelutilanteiden analysoiminen oli yksinkertaisempaa, koska minulla on aiempaa haastattelukokemusta ja tunsin haastattelemani henkilöt. Kykenen erittelemään, että koin olevani kulttuuritoimen työntekijöiden kanssa ”samalla puolella”, mutta vapaaehtoisia haastatelllessani vieraalla maaperällä. Jälkeenpäin kykenin myös näkemään, että kehotin haastateltavia kysymyksilläni vastaamaan pidemmästi ja pohtimaan tarkemmin heidän suhdettaan ”vastapuolen” museotoimijaan, koska olin itse kiinnostunut toimijoiden välisestä konfliktitilanteesta. Analyysivaiheessa olen pyrkinyt ottamaan tämän huomioon ja lukemaan haastattelujen litteraatioista myös muita teemoja tarkemmin.

Ymmärsin haastattelutilanteisiin liittyvät tunteeni, koska olin ollut kuvaamani konfliktin osapuoli. Vaikeampaa sen sijaan oli tunnistaa, mistä johtui samaistumiseni kirjoituspyyntöön vastanneisiin. Olin otettu siitä että kirjoituspyyntöön oli haluttu vastata ja lukiessani kirjoituksia minun oli helppo eläytyä kirjoittajien tilanteeseen, koska aihepiiri oli minulle tuttu. Tunteettomasti minun oli mahdotonta lukea kirjoituksia: Ymmärsin hankalia tilanteita, joista kirjoittajat kertovat, liikutuin kirjoittajien tunteen

palosta museotoimintaan, historiaan ja kotiseutuun ja nauroin heidän sarkasmilleen ja itseironialleen. Koskettavia olivat muun muassa kotimuseonpitäjien lapsuudenkuvaukset, joilla harvoin on mitään tekemistä varsinaisten tutkimuskysymysten kanssa, mutta joiden avulla olen muodostanut kuvaa heidän suhteestaan museotoimintaan ja siitä, millaisia tunteita ja kokemuksia ja mieltävät museotoimintaan tai sen taustoihin liittyvän.

Muistan aina ne onnelliset lapsuuden ajat kun [paikkakunnan] pienessä saarella hoitelin kaniperhettä jonka olin saanut hankituksi äitini suosiollisella avulla. Silloin tunsin niin suurta riemua siellä saarella, että hoivaamisen lomassa lauloin kaikki pyhäkoulussa oppimani laulut. (K11.)

Kenttätutkimus edellyttää sukuloimista eläytymisen ja etääntymisen välillä. Eläytyminen on kenttätutkimuksen perusedellytys, etääntyminen puolestaan kriittisen tutkimuksen perusedellytys. Tutkijan ”eläytyvä minä” osallistuu kentän toimintaan ja tutkittavien elämään, ja ”etääntynyt minä” kirjoittaa kenttämateriaalia kriittisesti arvioiden tieteellistä tekstiä. (Gothóni 1997, 142–143.) Omassa työssäni eläytymisvaiheeseen kuuluivat museossa työskentelyn lisäksi haastattelutilanteet ja kirjoitusten lukeminen.

Keskeiset käsitteet

Kolme tärkeintä käsittekokonaisuutta tässä työssä ovat *paikallismuseo*, *omistaminen ja omaksi kokeminen*, sekä *itsensä museoiminen*. Ne ovat tutkimuksen keskiössä, paikallismuseo tutkimuskentän kautta ja kaksi muuta käsitettä tutkimusaiheen kautta. Omaksi kokeminen ja itsensä museoiminen ovat ilmiöitä, joihin kiteytyy menneisyyden ja museoiden omistaminen ja niiden kautta pääsen parhaiten käsiksi tutkimaani ilmiöön. Näiden lisäksi olen katsonut tarpeelliseksi määritellä lyhyesti käsitteen *kulttuuriperintö*, koska se toistuu aineistossani ja olen käyttänyt sitä apuna etsiessäni vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Paikallismuseo

Suomessa on kansainvälisesti vertailtuna runsaasti museoita, yksi museo jokaista 5000 asukasta kohti, ja tässä luvussa ovat vasta valtion omistuksessa olevat viralliset, ammatillisesti hoidetut museot. Lisäksi maassamme toimii valtava joukko ei-ammattillisia, harrastajavoimin hoidettuja paikallismuseoita. (Museo 2000, 23.) Tutkin juuri tätä ”epävirallisten” museoiden⁵ joukkoa ja ihmisiä, jotka ovat ottaneet ne harrastukseksi tai joiden virkatyöhön nämä museot kuuluvat. Esittelen ensin museon käsitettä yleensä ja perustelen miksi tämä käsite ei sovi aineistoni museoihin.

Museo voidaan määritellä seuraavasti: Se on pysyvä, yhteiskuntaa palveleva ja viranomaisten valvonnassa toimiva laitos, joka on auki yleisölle, ei toimi tuottaakseen voittoa, jonka palveluksessa on museoammattillista henkilökuntaa ja joka tallentaa, säilyttää, tutkii ja pitää näytteillä opetusta varten ja mielihyvää tuottaakseen materiaalista kulttuuria. (Heinonen & Lahti 2001, 261.) Tämä määritelmä on kapea ja rajaa sellaisenaan ulkopuolelleen kaikki graduaineistoni museot. Viranomaisten valvonta, museoammattillinen henkilökunta, sekä opetus- ja tutkimustoiminta ovat piirteitä, jotka useasta niistä puuttuvat. Myös opetusministeriön museopoliittisessa ohjelmassa todetaan, että museo-nimitystä käyttävät Suomessa hyvin erilaiset toimijat. Museo-nimikkeen käyttöä voidaan ohjata museoiden asiantuntija-asemaa korostamalla ja yhteisiä tavoitteita kehittämällä. (Museo 2000, 31.) Onko nimikkeen käytön ohjailu siis välttämätöntä? Onko nykyinen yleinen museokuva huono, että museo-nimike on tarpeen ”puhdistaa”? Heinonen ja Lahti (2006, 261) toteavat vielä erikseen, että yleinen kotiseutu- ja keräilyharrastus eivät kuulu varsinaiseen museotoimintaan. Vaikka näiden virallisten määritelmien mukaan aineistoni paikalliset kulttuurilaitokset ja keräilykokoelmat eivät ansaitse museo-nimitystä, aion tässä opinnäytetyössä silti määritellä ne museoiksi. Mitään muuta tätä toimintaa vastaavaa käsitettä ei ole olemassa ja oletan museo-sanana konnotoivan myös lukijoiden mielissä oikealla tavalla. Lisäksi mielestäni museo-sanana varaaminen aiemmin esitetyn tyyppisille laitoksille rajaa

⁵ Yksityisistä museoista ks. Salminen 2011 [online].

valtavan osan suomalaista paikallismuseotoimintaa kokonaan ulkopuolelleen. Haluan osoittaa, kuinka tärkeitä paikallismuseot ovat toimijoilleen, millaisten ongelmien parissa toimijat painiskelevat ja että tämä aihe tulisi mielestäni ottaa sekä tieteellisen tutkimuksen kohteeksi että käsittelyyn museotoimijoiden arjessa. Tärkeä aspekti on myös se, että vastaajani määrittelevät itse työpaikkansa museoksi. Elina Salminen on tutkinut yksityisiä museoita ja hän on käyttänyt samanlaista määrittelytapaa. Salminen uskoo, että hänen haastateltavansa halusivat kutsua kokoelmiaan museoiksi, koska museon käsite herättää positiivisia mielikuvia ja on arvostettu ilmiö, jolloin museon omistaminen koetaan enemmän kuin pelkän kokoelman omistaminen. Salminen viittaa myös keskusteluun siitä, millä oikeudella ammatillinen museolaitos on varannut itselleen oikean tavan nähdä menneisyys ja tästä johtuen, olla ainoa oikeanlainen museo. (Salminen 2011 [online], 9–11, 50.) Museona pitäminen on arvon antamista, ja tätä olen halunnut opinnäytetyöni tekstissä toteuttaa.

Museotoimelle on asetettu suuri vastuu kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja kansallisesta sivistämisestä, mutta pienenevät resurssit eivät vastaa tätä. Opetusministeriön museopoliittisessa ohjelmassa mainitaan, että erityisesti paikallismuseoiden tilanne on huono. (Museo 2000, 18, 30.) Jeffrey Feldmanin mukaan (2006, 265) museot ymmärretäänkin nykyään yhä enemmän paikallishistorian ja yksittäisten identiteettien heijastumina, ei enää valtaviin tieteellisten paradigmojen ja kokonaisten valtioiden kuvina. Tämä museokäsitys sopii paremmin graduaineistoni museoihin, jotka kaikki ovat paikallismuseoita. Museo onkin lähtökohdiltaan yhteisöllinen, se on itseymmärryksen perusta, eräänlainen kokemustiivistelmä siitä, miten yhteiskunta on mielestämme muodostunut. Museo on kokoelma tarinoita arvojen ja identiteettien rakentumisesta. (Rönkkö 2007, 72.) Myös tämä yhteisölähtöinen määritelmä istuu paikallismuseoihin hyvin.

Museologiassa museoita luonnehditaan kokoelmiensa mukaan ja Suomessa museot jaetaan kolmeen tyyppiin: kulttuurihistoriallisiin, taidemuseoihin ja luonnontieteellisiin museoihin. Toiminta-alueensa mukaan museot jaetaan valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin museoihin. (Heinonen & Lahti 2001, 73–75). Näiden luokitusten mukaan

kaikki tutkimukseeni kuuluvat museot asettuvat tyypiltään kulttuurihistoriallisiin paikallisiin museoihin. Kulttuurihistoriallisen paikallismuseoidenkin kenttä on heterogeeninen ja aineistoni 26 museosta (haastatteluaineiston yksi museo ja vastaus kirjoituspyyntöön 25 museosta) 18 ovat tyypillisiä kotiseutumuseota, viisi paikallisesti toimivaa erikoismuseota, ja kolme kotimuseota. Tyypillisellä kotiseutumuseolla tarkoitan Suomen yleisintä museotyyppiä, kotiseutuliikkeen nousun aikana syntynyttä ja usein vanhaan viljamakasiiniin perustettua museota, jonka perusnäyttely koostuu paikallisesta talonpoikaisesineistöstä (Kostet 2007, 93; Turunen 2004, 41–42). Aineistoni paikalliset erikoismuseot esittelevät tiettyä ammatti- tai harrastusalaan. Kotimuseot puolestaan ovat yksityisiä kokoelmia, joita keräilijä itse kutsuu museoksi ja jotka usein ovat kerääjän lapsuudenkotiin perustettuja.

Omistaminen ja omaksi kokeminen

Museot ovat instituutioita, joissa kiteytyy yhteisön käsitys omasta menneisyydestään ja jotka samalla tuottavat arvoja ja arvohierarkioita -käsityksiä siitä, mikä kulloisessakin kulttuurissa on säilyttämisen arvoista (Linko 1998, 35). Museon tehtävänä on legitimoida historiaksi ja todellisuudeksi se, mikä on otettu talteen menneisyydestä nykypäivää varten ja se, mikä nyt valitaan edustamaan tätä hetkeä tulevaisuudessa (Rönkkö 2007, 73). Tästä näkökulmasta on mielenkiintoista tarkastella sitä, kuka omistaa museot ja kuka päättää siitä, mitä esineistöä museoissa on ja mitä museoissa saa tehdä. Museoissa päätäntävaltaa käyttävällä on samalla oikeus päättää siitä, millainen on menneisyytemme ja mikä nykyhetkessä on säilyttämisen arvoista tulevia sukupolvia ajatellen. Museoita voidaan kuvata yhteiskunnan muistiksi kuten kirjastoa, yhteiskunnan tunteeksi kuten teatteria, mutta myös yhteiskunnan omatunnoksi (Heinonen & Lahti 2001, 262). Museot näyttävät, kenen on tämä yhteiskunta, ja mitä me haluamme siitä tuoda esille.

Omistaminen ei ole pelkästään oikeutta esineeseen, vaan omistamisessa on kyse valtasuhteista. Meidän on usein helppo ymmärtää oikeus esineeseen, mutta ei oikeutta ihmisten välillä – hierarkiaa, kontrollia ja valtaa, jotka säätelevät omistamista. Kristin

Kuutman mukaan kapitalismi säätelee ymmärrystämme omistussuhteista ja hän kritisoi etnologeja, jotka eivät kykene näkemään omistajuuden sosiaalista ja kulttuurista aspektia. (Kuutma 2009, 28.)

Ownership is a product of interests. (Kuutma 2009, 27.)

Museoiden ja menneisyyden omistaminen on hyvin pitkälle valtakysymys ja virallisesti tuo valta on nyky-Suomessa museoammattilaisilla (Heinonen & Lahti 2001, 261). Museot syntyivät yksityisistä kuriositeettikabineteista ja 1900-luvulle saakka ne olivat kokemisen ja kokeilemisen paikkoja, esineitä sai koskettaa. Museokenttä ammatillistui 1900-luvulla ja museoammattilaisen alkoi erottaa muista hänen oikeutensa käsitellä esineitä. Ammatillaisen status ja tietämys antaa vallan koskettaa, siirtää ja hallita esineitä, sekä niitä, jotka ovat näytteillä, että niitä jotka on varastoitu. Tähän museokävijällä ei yleensä ole mahdollisuutta. (Edwards, Gosden & Phillips 2006, 19–20.) Vain omistaja saa koskettaa kokoelmaa. Kokoelma, joka ei ole oma, ei ole meidän käsiemme ulottuvilla (Classen & Howes 2006, 201.) Esineiden käsitteleminen on merkki niiden omaksi kokemisesta: Museokävijä ymmärtää olla koskettamatta esineitä, koska hän ei koe niitä omikseen. Kuinka käsittelevät esineitä vapaaehtoinen museotyöntekijä ja virkansa puolesta museotyötä tekevä, joilla kummallakaan ei välttämättä ole museoammatillista statusta, mikä automaattisesti oikeuttaisi museoesineiden koskettamisen ja siirtämisen?

Elina Kiurun [nyk. Salminen] mukaan museoon siirrettynä yksittäinen esine saa aivan uuden merkityksen, siitä tulee ikuinen ja ajaton, eikä se kuulu enää kenellekään tai se kuuluu kaikille. Aineistossani on kuitenkin useita esimerkkejä siitä, kuinka museoiden parissa toimivat nimeävät museolle ja sen esineille useita omistajia. Ne voivat vastaajien mielestä kuulua muun muassa kaupungille, kotiseutuyhdistykselle, esineiden alkuperäisille omistajille tai museolle itselleen. (vrt. Kiuru 2000b, 315).

Omistajuutta tarvitaan tukemaan suhdetta henkilön tai yhteisön ja (omistettavan) asian välillä. Museoissa omistaminen tarkoittaa käsittelyoikeutta ja sen pyrkivät saamaan ne,

joilla on intressejä vaikuttaa kulttuuriperinnön esittämiseen. Kristin Kuutma väittää, että taloudellinen, juridinen omistajuus ei ole ainoa todellinen tapa omistaa asioita. (Kuutma 2009, 27–28.) Käsite *omistaminen* luo konnotaation laillisesta omistajuudesta. Se pitää sisällään kiistattoman määräysvallan omistamisen kohteesta (Salminen 2011 [online], 32.) Haluan erottaa tämän laillisen omistajuuden emotionaalisesta omistajuudesta. Käytän tästä omistamisen tunteesta käsitettä *omaksi kokeminen*. Vaikka museon vapaaehtoistyöntekijä ei omista museota tai sen esineitä, hän voi kokea ne omakseen. Omaksi kokemisen voi kuulla vapaaehtoisten museotyöntekijöiden puheessa, kun he virallisista omistussuhteista riippumatta puhuvat ”minun” tai ”meidän” museosta. Molly Andrews on pohtinut omistussanojen käyttöä kotimaasta puhuttaessa ja sitä, mitä todella tarkoitetaan sillä, että kuulutaan jonnekin. Hänen mukaansa kotimaan ollessa kyseessä kuulumisen tunteen tärkein aspekti on se, että identifioidutaan tiettyyn ihmisryhmään, ”meihin”. (Andrews 2007, 28–29.) Kun siirrytään museokontekstiin, kenen silloin on ”meidän” museo ja identifioituuko puhuja kotiseutuyhdistykseen, itse museoon, vai johonkin muuhun? Jollain tavalla hänen täytyy tuntea kuuluvansa museoon tai kokea museo omakseen, kun hän omistussanaa käyttää. Virallista omistajuutta määrittävät lait, epävirallinen omistajuus on aina neuvottelukysymys (Bortolotto 2009, 90).

Itsensä museoiminen

Esittelen tässä aluvussa ilmiön, jota nimitän *itsensä museoimiseksi*. Ilmiö liittyy läheisesti identiteetin käsitteeseen. Identiteetti on alun perin psykologian termi. Sillä tarkoitetaan kokonaiskäsitystä, joka yksilölle syntyy itsestään toimivana yksilönä ja omien ja toisten havaintojen kohteena. Identiteetti on kuitenkin moniselitteinen ja vaikeaselkoinen käsite, joka eri tieteenaloilla määritellään hyvin eri tavoin. Etnologiatieteissä identiteetillä viitataan usein ryhmäidentiteettiin, joka muodostuu yksilölle tietyn ryhmän jäsenenä, tai joka luonnehtii ryhmää kokonaisuutena. (Jargon 2000, 89; Kaunismaa 1997, 39.)

Minna Mäkisen mukaan paikallista identiteettiä, kotiseututunnetta, voidaan pitää ihmisen ympäristösuhteen emotionaalisen alueellisen ulottuvuutena. Kun ihminen määrittelee jonkin paikan kotiseudukseen, hän ottaa sen haltuunsa ja samalla ajatus tästä paikasta ottaa haltuunsa osan ihmisen identiteetistä. Ihmisellä on tarve kiinnittyä johonkin paikkaan ja määrittellä identiteettiään sen kautta. (Mäkinen 1996, 2–3, 79–83.) Paikallisidentiteetti voi Ulla Brückin (1988, 90–91) mukaan olla enemmän kaipuuta ideaan omasta kotiseudusta, kuin todellista identifioitumista lähimpään fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Outi Tuomi-Nikulan mukaan kotiseutu voi olla se maa, paikka, kieli tai kulttuuri, johon ihminen identifioituu, eikä se välttämättä ole mitään konkreettista, vaan ideaalikuva tuosta identifioitumisen kohteesta (Tuomi-Nikula 2009 [online], 5–7). Juhani Kostet (2000, 13) puolestaan kirjoittaa, että museoiden perustehtäviin kuuluu identiteetin rakentamisessa auttaminen: museon pitää auttaa meitä löytämään itsemme ajassa ja paikassa. Samaa tematiikkaa jatkavat Heinonen ja Lahti (2001, 263) kirjoittaessaan, että identiteetin löytämiseen ja säilyttämiseen ihminen tarvitsee tietoa juuristaan, asemastaan kotipaikkakunnalla ja työpaikalla, ja museo etsii ja esittelee juuri tätä tietoa. Stuart Hall, identiteetin tutkimisen klassikko, pitää menneisyyttä ja oman historian tuntemista olennaisena identiteetin rakennusaineena (Hall 1999, 12–15). Voidaanko kotiseutumuseoissa toimimista pitää vapaaehtoistyöntekijän paikallisidentiteetin ilmentymänä, jonkinlaisena kotiseutukaipuun konkreettisena muotona, jossa museoon identifioituminen auttaa identiteetin rakentamisessa?

Selkeästi useiden museoiden vapaaehtoistyöntekijöiden identiteettiin kuuluu ”museoihmisen” imago, joka konkretisoituu selkeimmin ilmiössä, jota nimitän itsensä museoimiseksi. Ilmiö ei ole uusi, vaan jo museoiden alkuaikoina on harrastettu eräänlaista itsensä museoimista. Eurooppalaiset keräilijät ja matkustajat eivät ainoastaan liittäneet kokoelmiinsa eksoottisia esineitä, vaan usein kuvauttivat itsensä noiden eksoottisten kulttuurien osaksi. He halusivat esittää itsensä siten, että heissä ruumiillistui tuo kulttuuri. (Classen & Howes 2006, 205.) Kokoelmissa oleva kuva itsestä alkuperäiskansan asussa on saman kategorian museoesine, kuin museoharrastajan museoon tuoma oma esine.

Itsensä museoiminen on ilmiö, jossa museoharrastaja liittää itsensä osaksi museota. Hän voi tehdä sen ainakin kahdella eri tavalla: kerronnan tai esineiden kautta. Museotyöntekijä voi liittää itsensä osaksi museota tekemällä itsestään työntekijänä ja kertojana niin tärkeän, ettei museo tulisi ilman häntä toimeen. Tästä tavasta on kirjoitusaineistossani selkeitä esimerkkejä, joissa kirjoittaja toteaa suoraan olevansa museolle erittäin tärkeä. Toinen väylä itsensä museoimiseen ovat museon esineet. Anne Meriläinen (1993) on tehnyt tapaustutkimuksen kotimuseon pitäjistä ja kuvailee, kuinka keräilijä tunsi ”pelastavansa” katoavia menneisyyden muistoja. Kotimuseon pitäjälle on hyvin tärkeää että jokainen esine on hänen omansa, joko lapsuudenkodista tai omalta tilalta museoitu tai omaan kokoelmaan ostamalla liitetty. Tämän tyyppisiä museoharrastajia aineistossani on kolme ja useat kotiseutumuseot ovat syntyneet tällaisen yksityiskokoelman ympärille. Olen nähnyt kotiseutumuseoissa Meriläisen kuvailemaa pelastamistoimintaa – museoon tuodaan omia tai itse hankittuja esineitä ja toiminta perustellaan sillä, että esine on ehdottoman tärkeää tuoda museolle ”pois kuljeksimasta” muualta ja yleisölle nähtäväksi. Mielestäni tämä ei kuitenkaan ole niinkään esineen pelastamista, vaan merkin jättämistä museoon. Kun museoharrastaja tuo museoon oman esineensä, hän kuuluu itsekkin erottamattomasti museoon. Jeffrey Feldman on tutkinut kehon puuttumista museologiasta ja museoiden käytänteistä. Kehot ja esineet eivät ole toisistaan erillisiä, kuten museoiden visuaalinen logiikka osoittaisi. Keho on hankala nähdä museossa, koska kulttuurisen käytännön mukaan katseemme ei etsi kehoa museoesineistä, vaan erottaa sen niistä. (Feldman 2006, 245, 263.) En tutki ruumiillisuutta, mutta näen tässä yhden syntysyyn itsensä museoimisen ilmiölle: Henkilön, joka kokee museon omakseen, on otettava se kerronnalla tai fyysisillä käytänteillä omaksi, koska kukaan ei näe häntä ja hänen kehoaan museoon kuuluvana. Museoon tuotu oma esine on tapa piilottaa itsensä varmaan talteen museossa. Se luo tunteen siitä, että on osa museota ja museo on osa itseä.

Kulttuuriperintö

Kulttuuriperinnöstä puhuttaessa on erotettava toisistaan kaksi eri tasoa: se, mitä haastateltavani ja kirjoituspyyntöön vastanneet kulttuuriperinnöllä ja sen suojelemisella tarkoittavat, sekä kulttuuriperinnön tieteellinen määritelmä. Nämä kaksi tasoa kulkevat opinnäytetyössäni rinnakkain. Aineistossani kulttuuriperinnöllä viitataan usein museon esineistöön ja toisinaan arvoihin, joita museot ja niiden esineistö haastateltaville ja kirjoituspyyntöön vastanneille edustavat. Vastaajat siis puhuvat kulttuuriperinnöstä omalla arkitasollaan, mutta muussa tekstissä viitataan kulttuuriperintö-käsitteellä sen tieteelliseen määritelmään, jonka esittelen seuraavaksi.

Kulttuuriperinnön käsite on osin etnologien luoma. 1800-luvulla kerättiin aktiivisesti esineitä ja runoja. 1800–1900 -lukujen etnologiset analyysit kulttuuri- ja perinnealueiden ominaispiirteistä ja niiden eroista, samoin kuin etnologisten museoiden käytänteet muodostivat järjestelmää, jossa esineet ja kulttuuripiirteet alettiin luokitella jonkun yhteisön tai kansan kulttuuriomaisuudeksi ja kulttuuriperinnöksi. Tuolloin kootusta materiaalista tuli museoiden kautta perintönä siirrettävän kansallisen omaisuuden ydinainesta. Keräily, kokoaminen ja valikoiminen ovat perusedellytyksiä sille, että nykyään voidaan puhua kulttuuriperinnöstä. Kulttuuriperintö on jotakin, mitä esi-isät ovat tehneet ja mistä tulevat sukupolvet nauttivat, kun joku kerää sen talteen ja säilyttää muuttuvassa maailmassa. Suomessa paikallistasolla kotiseutuyhdistykset ovat olleet tässä työssä avainasemassa. (Aarnipuu 2008, 19; Bendix & Hafstein 2009, 5–6.) Samaa kulttuuriperinnön siirtämisen perinnettä tuntuvat jatkavan pienet paikallismuseon edelleenkin.

Kulttuuriomaisuutta (engl. cultural property) ja kulttuuriperintöä (engl. cultural heritage) käytetään joskus toistensa synonyymeina, mutta Regina Bendix ja Valdimar Tr. Hafstein korostavat useiden muiden tutkijoiden tavoin (ks. esim Bortolotto 2009) että vaikka niissä on päällekkäisyyksiä, täytyisi niitä pitää enemmän rinnakkaisina kuin identtisinä käsitteinä. Karkea määrittely on, että kulttuuriomaisuus kuuluu jollekin kansalle, kulttuuriperintö koko ihmiskunnalle. Kulttuuriomaisuus on kansallinen käsite – voidaan

puhua kansallisvaltion kulttuurisesta omaisuudesta. Kulttuuriperintö taas on kaikille yhteistä, joko aineellista tai aineetonta perintöä, jolla on koko ihmiskunnalle tärkeitä kulttuurisia arvoja. (Bendix & Hafstein 2009, 5–6.) Museopoliittisessa ohjelmassa kulttuuriperintö määritellään seuraavasti: kulttuuriperintö on yhtä kuin henkiset ja aineelliset todisteet ihmisen toiminnasta ennen ja nyt. Se toimii välineenä yhteisön identiteetin muodostumisessa. (Museo 2000, 29.)

Myös Petja Aarnipuu tarkastelee väitöskirjassaan kulttuuriperinnön käsitettä. Hänen mukaansa tämän käsitteen keskiössä ovat menneisyys ja suhde menneisyyteen, menneisyyden representaatiot nykyisyydessä ja sitä kautta kysymys perinnöstä, perimisestä ja perijänä olemisesta. Suomen kieleen kulttuuriperinnön käsite nykyisessä laajuudessaan ja merkityksissään on vakiintunut UNESCO:n heritage-käsitteen käännöksenä. Kulttuuriperintö on sitä, minkä yhteisö määrittelee arvokkaaksi. Ristiriitatilanteessa vastakkain ovat eri tahojen arvot ja valtaoikeudet. (Aarnipuu 2008, 17, 23, 212.)

Kulttuuriomaisuutta on irtain ja kiinteä omaisuus, jolla on huomattava merkitys kansan kulttuuriperinnölle. Esimerkkinä voidaan mainita tieteelliset kirjasto- ja arkistokokoelmat, museokokoelmat, rakennukset sekä muinaisjäännökset. Kulttuuriomaisuus on mukana rakentamassa kansallista kulttuuri-identiteettiä. Se vaikuttaa tavallisen ihmisen arkipäivään välillisesti ja usein siihen kiinnitetään huomiota vasta kun se tuhoutuu. (Kulttuuriomaisuuden uhat ja suojelu 2007, 13, 19.)

Museoissa kulttuuriperintö ja käsitykset siitä ovat sekä museotoimijoiden arkea että yhteistyöongelmien taustavaikuttaja. Tässä työssä kulttuuriperintö on ensisijaisesti viitekehys menneisyyden omistamiselle ja eri museotoimijoiden näkemyserojen erittelemisen apukäsite.

3. RAKKAUDESTA MUSEOON

Paikallismuseo, paikallinen erikoismuseo ja kotimuseo

Esittelen seuraavaksi aineistostani löytyvät museotyypit: kotiseutumuseo, paikallinen erikoismuseo ja kotimuseo. Samalla avaan alustavasti niissä työskentelevien vapaaehtoisten lähtökohtia museotyöhön. Kotiseutumuseoiden esittelyn ohessa luon lyhyen katsauksen kotiseutuliikkeen historiaan ja ideologiaan siltä osin kun sillä on vaikutusta aineistoni museoihin tai niiden nykyisiin työntekijöihin.

Aineistoni museoista valtaosa voidaan laskea kuuluvaksi Suomen yleisimpään museotyyppiin, tyypillisiin *kotiseutumuseoihin*, joten otos edustanee hyvin Suomen paikallismuseoiden kenttää. Suomen paikallismuseot ovat syntyneet kolmessa aallossa, joista ensimmäinen ajoittuu autonomian ajan loppumiseen ja toinen sotien väliseen aikaan, jolloin Suomen museoverkosto laajeni (Turunen 2004, 41–42). Aineistossani on muutama esimerkki vanhemmasta kotiseutuyhdistyksestä.

Museon perusti [kotiseutuyhdistys]⁶ (joka perustettiin vuonna 1882), joka halusi tallettaa lähiseudun jokapäiväisestä elämästä kertovia esineitä myös jälkipolvien nähtäväksi. (K1.)

Itse museo on näissäkin tapauksissa perustettu myöhemmin, paikallismuseoiden perustamisen kolmannessa aallossa. Tämä aalto ajoittuu sotien jälkeiseen aikaan, yhteen kotiseutuliikkeen nousun kanssa. Sota lujitti kiintymystä kotiseutua kohtaan ja sotien jälkeen perustetut kotiseutuyhdistykset ottivat lähes poikkeuksetta yhdeksi päätehtäväkseen oman kotiseutumuseon perustamisen. Ihmisen identiteettiin liittyy oleellisesti kysymys kansallisesta ja paikallisesta itsetunnosta ja isänmaanrakkaudesta ja tässä museot ovat tärkeässä osassa. Sotien jälkeen perustetut kotiseutumuseot vahvistivat oman alueen väestön identiteettiä. (Turunen 2004, 41–42; Heinonen & Lahti 2001, 263.) Vastaajat tuntevat paikallismuseonsa historian hyvin ja kertovat sen perustamisesta usein juuri nämä asiat, museo perustettiin paikallisidentiteetin vahvistajaksi.

⁶ Yhdistysten, paikkakuntien ja henkilöiden nimet poistettu.

[Paikkakunta]-Seura perustettiin vuonna 1955 kohottamaan pitäjän henkistä ja aineellista tasoa. Seuran tarkoitus oli syventää rakkautta ja kiintymystä kotiseutuun sekä edistää yhteishenkeä. Tavoitteena oli tallettaa pitäjän menneisyyttä ja sen asukkaiden entistä elämää valaisevaa esineistöä sekä siihen liittyvää tietoutta ja kuva-aineistoa. Seuran ensimmäinen haastava tehtävä käytännössä oli perustaa kotiseutumuseo [...] (K20.)

Kotiseutumuseoita ovat kotiseutuyhdistysten lisäksi olleet laittamassa alulle myös nuorisoseurat ja kunnat, joista kaikista löytyy esimerkkejä aineistostani.

Teollistuminen ja koneellistuminen helpottivat esineiden museoimista. Museoiden perustaminen myös muodosti vastapainon nopealle uudistumiselle. (Turunen 2004, 41–42.)

[Paikkakunna]:lle muutti nimittäin nopeassa tahdissa ihmisiä, joita pääkaupungin työmahdollisuudet houkuttelivat, eikä [paikkakunna]:lla enää ollut tilaa isoille maatiloille tahi käyttöä vanhoille koneille teollisuuden tuodessa markkinoille monikäyttöisempiä ja tehokkaampia maanhoitokoneita. (K1.)

[Paikkakunta] hembygdsmuseum perustettiin 1960-luvun alussa, avajaiset pidettiin loppukesästä 1963. Koska silloin jo huomattiin, että vanha maalaiskulttuuri oli jäämässä rakentamisen ja tulomuuton alle, ja vanhoja talonpoikais- yms. Esineitä viskattiin pois, päätettiin perustaa kotiseutumuseo. (K6.)

Pitäjänmakasiinilaitoksen toiminnan hiipuessa 1800-luvun lopulla kuntien omistukseen siirtyneet viljamakasiinit saivat uutta käyttöä maaseudun säästöpankkien perustamisvaiheessa, kun jyvästöstä myytiin viljaa pankin pohjarahaston perustamiseksi. Viljan varmuusvarastointi siirtyi 1928 perustetulle valtion viljavarastolle ja makasiinirakennukset, jotka oli rakennettu kylän keskeiselle paikalle, jäivät tyhjilleen. Kotiseutuliiikkeelle tästä oli hyötyä, kun makasiineja pystyttiin ottamaan museokäyttöön. Paikallismuseobuumi käynnisti lainajyvästöjen kolmannen tulemisen. Myös tyhjilleen jääneet kansakoulurakennukset toivat joillakin paikkakunnilla ratkaisun museoiden tilaongelmaan. (Turunen 2004, 41–42, 152.)

...oli perustettu kotiseutuyhdistys ja se sai manttaalikunnalta lahjoituksena lainajyvästö-rakennuksen nimenomaan museon perustamista varten. (K22.)

...[Paikkakunna]:n kirkonkylälle oli jäänyt täysin tyhjilleen [paikkakunna]:n kunnan omistama kansakoulurakennus ulkorakennuksineen. [---] ja niin perustettiin kotiseutumuseo. (K18.)

Museota voidaan pitää yhteisönsä palvelijana. Palkanmaksaja, nykyinen aktiiviväestö, ei ole ainoa työnantaja, vaan yhtä tärkeitä ovat menneet sukupolvet, jotka ovat välittäneet nykyihmiselle kokemuksensa ja perinteensä, sekä tulevat sukupolvet, joilla on oikeus edellyttää saavansa vastaavaa tietoa edellisiltä sukupolvilta. (Heinonen & Lahti 2001, 262.) Haastateltavani kuvailee museon perustamista ja omaa toimintaansa museossa:

No, minun mielestäni se ainaki on siitä syystä perustettuna ja tuota sen ajan [erikoisala]henkiset ihmiset on perustaneet tän museon ja olleet kiinnostuneita museon asioista, tai vanhoista asioista ja se on ollu niinkun halu, halu tuota säilyttää menneisyyttä nykyaikaan. Koska jos ihminen ei tiä menneisyyvestään mitään niin ei se myös pysty aattelemaan tulevaisuuttaankaan. Ja niin edelleen, sillä tapaa. Niin kyllä se pääasiallinen tarkotus siinä on minulla sekä varmasti jotka tään on perustanukkin, ihan samalla tapaa että, siis tulevaisuuessa nähhään mitä on, mitä on tehty, millä tapaa ja niin edelleen. Mitä on menneisyys ollu. (H5/ museoyhdistys.)

Toinen aineistossani esiintyvä museotyyppi on *paikallinen erikoismuseo*. Paikalliset erikoismuseot esittelevät jotain tiettyä ammatti- tai harrastusala. Näihin eivät siis kuulu kotiseutumuseot, joilla on tyypillisen talonpoikaisesineistön lisäksi jokin erityinen painoalue (Turunen 2004, 335–339) vaan vain museot, jotka on perustettu esittelemään tietyn ammattiryhmän historiaa. Nina Pakaste on kirjoittanut uusista, 2000-luvulla perustetuista suomalaisista museoista. Näistä suurin osa on yhden alan tai asian ympärille perustettuja erikoismuseoita. Suosituimpia aihepiirejä ovat olleet eri ammattikuntiin liittyvät museot. (Pakaste 2010.) Erikoismuseo syntyy yhteisön intohimosta oman alansa aineistoon (Mäkelä 2010, 213) ja paikallisten erikoismuseoiden vapaaehtoistyöntekijät ovatkin usein työurallaan toimineet erikoismuseon esittelemällä alalla.

Vapaaehtoistyöntekijät ovat opiston entisiä opettajia ja oppilaita, jotka ovat kiinnostuneita museotyöstä ja historiasta. Vapaaehtoistyöntekijöillä on myös vahvat tunnesiteet entiseen opinahjoonsa, ja museo on siinäkin mielessä heille tärkeä. (K2.)

Vaikka aineistoni paikalliset erikoismuseot eivät kaikki ole 2000-luvulla perustettuja, ne sopivat Pakasteen määritelmään erikoismuseosta. Useiden taustalla on valmis kokoelma, jonka kerääjä on museon perustajien joukossa. Museon perustaminen on voinut merkitä pitkäaikaisen toiveen täyttymistä, harrastuksen uutta muotoa tai oman ammatillisen identiteetin vahvistamista. Kokoelma tai museon aihepiiri ei ole tärkein tai edustavin, vaan museon perustamisen taustalla ovat täysin subjektiiviset motiivit ja joukko tarmokkaita, omaan asiaansa uskovia ihmisiä. (Pakaste 2010, 27.) Aineistoni viisi erikoismuseota on perustettu ammatistaan eläkkeelle jääneiden, usein keräilystä innostuneiden museoaktiivien toimesta.

Museon kokoelmat ovat oman kotikokoelmani pohjalta vuonna 1985 muodostetun [erikoisala]materiaalin säilyttämiseksi ja kartuttamiseksi tarkoitetun erikoismuseon kokoelma. (K5.)

Paikallisten erikoismuseoiden vapaaehtoistyöntekijävaranto ovat uudet samasta ammatista eläkkeelle jäävät. Ammatti on

...vähän niinku vaatteisiin tarttunu... semmonen rakkauden tunne... jääny sitte työn jälkeen. Ja sillä tavalla oon tähän kiinnostunu niinku eläkepäiviä viettelemään tämmösen harrastuksen parissa. (H1/ museoyhdistys.)

Kolmas museotyyppi on *kotimuseo*. Kotimuseolla tarkoitan epävirallista, usein yhden henkilön tai perheen keräämää kokoelmaa, jota ylläpitämässä ei ole kuntaa tai yhdistystä. Keräilijät pitävät kokoelmaansa kuitenkin museona, ovathan he vastanneet kirjoituspyyntöön, joka oli osoitettu ”paikallismuseoiden vapaaehtoistyöntekijöille”. Talonpoikaisineistöstä ja -rakennuksista innostuneet keräilijät lukevat itsensä museonpitäjiksi.⁷ Kirjoittajien kuvauksen perusteella oletan graduaineistoni kolmen kotimuseon olevan hyvin samantyyppisiä kuin kotimuseot, joissa olen aiemmin

⁷ Ks. Ljungström 1997 ja Salminen 2011 [online].

vieraillut: vanhoja taloja tai taloryppäitä, jonne on kerätty runsaasti kaikenlaista esineistöä ja jonka yksi tärkeimmistä nähtävyyksistä saattaa olla itse museon pitäjä, karismaattinen kotiseutuaktiivi. Kokoelma on muodostunut keräilijän maailmankuvan materiaaliseksi osoittajaksi ja identiteetin heijastajaksi (Kiuru 2000a, 68) ja yhtenä vetonaulana voivat olla innokkaan museonpitäjän järjestämät tapahtumat tai työnäytökset.

Minulla on oma [erikoisala]museo [paikkakunna]:lla, se on perustettu tyhjälle tontille v. 1985, nyt paikalle on siirretty 50 museorakennusta, lähes kaikista maataloudessa tarvittavista rakennuksista. Museokylässä vaalitaan perinteitä erilaisten perinnenäyttelyiden ja työnäytöksien muodossa. (K11.)

Kimmo keräilyyn ja ”museoharrastukseen” on usein tullut edesmenneeltä sukulaiselta.

Isämme kuoltua 1988 lapsuutemme koti, jonka päärakennus oli rakennettu 1815 jäi asumattomaksi. Ymmärsimme heti että rakennukset ja suvun historia pitää säilyttää. [---] Tämä museo on meille tärkeä ja rakas harrastus... (K25.)

Museon perustaja ja esineiden talteen kerääjänä oli tätini [nimi]. [---] [Nimi]-tädillä oli museoharrastus nuoresta pitäen. [---] Minulle tämä museoharrastus on vaan periytynyt. (K24.)

Vapaaehtoistyö

Määrittelen seuraavaksi lyhyesti vapaaehtoistyön käsitteen ja vertaan sitä aineistoni museoissa tehtävään vapaaehtoistyöhön. Julkisen ja yksityisen sektorin toimintamallien rinnalle nousi kansainvälisessä keskustelussa 1970-luvulla ”toisin toimimisen alue”, jota alettiin nimittää kolmanneksi sektoriksi. Vapaaehtoistyö on eräänlaista välimaastoa, sektoreiden rajoja murtavaa toimintaa. Vapaaehtoistoimintaan perustuvia organisaatioita on kutsuttu välittäviksi organisaatioiksi, mikä kuvaa niiden roolia valtion, markkinoiden ja kotitalouksien välissä olevina organisaatioina. Välittäville kentille kanavoituu paljon sellaista toimintaa, mikä ei löydy elintilaa perinteisiltä sektoreilta. Tutkimusten mukaan valmiutta vapaaehtoistyöhön olisi enemmän kuin sitä hyödynnetään. (Matthies 1996, 11–13, 22.) Aineistoni museoissa tehtävä vapaaehtoistyö istuu hyvin tähän määritelmään.

Vapaaehtoistoiminnalle voidaan määritellä kolme periaatetta: toimijat osallistuvat omasta halustaan, työstä ei makseta palkkaa ja toimitaan tavallisen ihmisen ehdoin ja taidoin. Vapaaehtoistoimijoilta ei voi olettaa ammattipätevyyttä eikä vapaaehtoistoiminta voi eikä saa korvata ammattityöntekijöiden työtä. Vapaaehtoistyölle on myös edellytyksiä, joiden täyttymättä jääminen voi aiheuttaa vapaaehtoisuuden hiipumista: vapaaehtoisia on huollettava ja vapaaehtoistoimintaa on tuettava, ei määrättävä. (S. Lehtinen 1997, 20–21.)⁸

Vertasin aineistoani työttömien vapaaehtoistoiminnasta tehtyyn tapaustutkimukseen. Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan oli tutkituille tärkeä sosiaalisen kanssakäymisen muoto. Vapaaehtoiset voivat määritellä sen itse harrastukseksi työn ohessa, mutta suhtautuivat siihen kuitenkin vastuuntuntoisesti. (R. Lehtinen 1996, 114, 117.) Samantapaista on myös vapaaehtoistyö, jota haastateltavani ja kirjoituspyyntöön vastanneet museoissa tekevät.

”Työskentely museossamme on sydämellemme erityinen ilo”

Kuinka päädytään vapaaehtoiseksi museotyöntekijäksi? Kirjoituksissa toistuu kuvio, jossa vapaaehtoinen museotyöntekijä on yksinkertaisesti päätenyt toimimaan museoon sinne erityisemmin pyrkimättä. Usein vapaaehtoisten sukulaiset tai tuttavat ovat olleet mukana museon toiminnassa tai he ovat päätyneet sinne kotiseutuharrastuksen kautta.

Isäni oli alusta asti mukana [paikkakunta] -Seurassa, kiinnostus tuli tätä kautta. (K7.)

Olin [paikkakunta]-förbundin sihteerinä iät ja ajat ja siksi mukana myös museota hoitamassa. Sihteeriys on jäänyt, mutta museo on vielä 'hobbyna'. (K6.)

Luonnostaan. (K5.)

⁸ Lehtinen kirjoittaa sosiaali- ja terveysalan vapaaehtoistoiminnasta. Olen poiminut museokenttään sopivat vapaaehtoistyön edellytykset.

Museotyöhön voidaan päätyä myös siellä jo toimivien kannustuksesta. Haastateltavalleni oli sanottu:

Ruppeehan tuota jotakii sinäkii, ku eläkkeelle pääsit, museon eteen touhuamaan ja minä nyt innostuin kummasti. (H1/ museoyhdistys.)

Jotkin kirjoittajat toteavat, että ovat olleet museossa niin kauan, että eivät enää osaisi olla ilmankaan, kun ovat siihen niin kiintyneet.

Ajan myötä on myös käynyt niin, että museoon on kiintynyt ja jostakin syystä into toimintaan ei ole sammunut. (K12.)

Toisaalta museosta saattaa olla myös hankalaa päästä eroon.

Koska olin ideoinut asian ja mukana perustamassa, niin pakkohan oli jäädä... (K9).

Mikä sitten innostaa jatkamaan museotyötä, johon on satuttu päätymään? Vapaaehtoisia työntekijöitä innostaa usein käytännön toiminta. Haastateltavani oli ollut museoyhdistyksen kanssa siirtämässä museon piha-alueelle kahta suurempaa esinettä ja mukana kunnostamassa varastotiloja.

Ja me saatiin sitte [---] tänne pihalle ne puuhattua perinnekerhon merkeissä. Se niinkun oli ensimmäinen semmonen tunne että kerhoo tarvitaan. Tai sanotaanko, mukava touhuta tuota niin tämmösten asioitten puolesta museolle ku saahaan uutta esineistöä [---] niin se kirvotti heti kärkeen tekemään lisää muutakii ja siitä se niinku alako tavallaan tämä touhu ja kerhotoiminta myöski. (H1/ museoyhdistys.)

Nii saatiin kunnostettua tuo halli, et oli toinen semmonen hieno, hieno tunne kerhotoiminnan tuota niin, lujittamiseksi että tätä täytyy jatkaa. (H1/ museoyhdistys.)

Useat kirjoittajat kokivat tekemänsä työn merkitykselliseksi, jopa korvaamattomaksi. Tämä on tärkein syy tehdä vapaaehtoistyötä museossa: *Ilman vapaaehtoistyöntekijöitä*

museota ei olisi olemassa. (K2.) Vapaaehtoiset kokevat itsensä tärkeiksi ja haluavat jatkaa työtä, jolla on merkitystä heille tärkeiden asioiden säilyttämisen kannalta.

Tullessani töihin tähän museoon, museo nukkui ”prinsessa ruususen” tavoin. Rakastan haasteita ja heti ensihetkestä huomasin museon kehittämismahdollisuudet. Menetin sydämeni ja sieluni [paikkakunna]:n kotiseutumuseolle, rakkaus oli molemman puolista. Olen todella tärkeä ihminen tämän museon toiminnan kannalta, avullani on menty eteenpäin suurin harppauksin. (K3.)

Tämä on se pohja jolta vapaaehtoiset museotyötä tekevät: velvollisuudentunteesta museoon, koska tuntevat itsensä tärkeiksi museotyötä tehdessään ja ennen kaikkea rakkaudesta museoon. Kuten vastaaja asian tiivistää: *...työskentely museossamme on sydämellemme erityinen ilo* (K15).

Kotiseutusetä ja muut museoihmiset

Useiden paikallismuseoiden synnyn taustalta löytyi yksi asialleen täysin vihkiytynyt henkilö. Tyypillisesti nämä henkilöt keräsivät aktiivisesti museoon esineistöä ja tallensivat myös seudun kertomusperinnettä. (Turunen 2004, 163.)

[Paikkakunna]:n kotiseutumuseon perustamisen sielu ja käytännön toimija oli opettaja [nimi], joka teki itse väsymättä ty[ö]tä ja sai muutkin mukaan han[k]keeseen. (K20.)

Kuten edeltävä esimerkki osoittaa, vastaajat mainitsevat usein nimeltä paikkakunnalla tunnettuja edesmenneitä kotiseutuaktiiveja ja lisäksi on haluttu mainita kansatieteen vaikuttaji, kuten Bo Lönnqvist ja Kustaa Vilkuna, jotka ovat olleet osallisena kotiseutumuseon syntyyn. Useat kirjoittajat näkevät itsensä edesmenneiden kotiseutuaktiivien mantteliperijöinä. He kirjoittavat, että museo on perustettu *kotiseuturakkaudesta* (K16) ja erästä kirjoittajaa velvoittaa kotiseutuyhdistyksen puheenjohtajuuden lisäksi hänen paikkakuntalainen taustansa, *jonka mukaan haluan tallettaa ja viestittää eteenpäin pienen maaseutupaikkakuntamme perinnettä* (K8). Toinen kirjoittaja kuvailee museotyötä seuraavasti:

Itselläni on vähän sellainen tunne, että museo on painolastia, jota toisaalta on pyrittävä kannattelemaan jatkossakin, koska edelliset ja alkuperäiset toimijat ovat kokeneet sen tärkeäksi ja tarpeelliseksi. (K18.)

Suomessa 1970-luvulla rajuna alkanut kaupungistuminen ja rakennemuutos ovat aiheuttaneet juurettomuutta ja joidenkin tutkijoiden mukaan paikalliskulttuurien suoranaista hajoamista. Usealle ihmiselle keräily ja säilyttäminen ovat nostalgiaa, ”vanhojen hyvien aikojen” pitämistä esillä ja jopa ripustautumista niihin. (Heinonen & Lahti 2001, 258, 264–265.) Haastateltavani sanoo että hänen kotikaupungistaan on häviämässä oikea henki, mutta hän haluaisi sen museon avulla säilyttää.

...taipumusta on ollu aina semmoseen vanhoillisuuteen [naurahtaa] ja vanhan keräämiseen ja vanhaan ajattelutapaan näissä asioissa. (H5/ museoyhdistys.)

Museoita syntyy, kun halutaan saada talteen osia jostakin jo katoamassa olevasta (Rönkkö 2007, 73). Keräämistä on perusteltu sillä, että esineet pelastetaan huonolta kohtelulta ja heitteillejätöltä (Classen & Howes 2006, 209). Tämä ”pelastamismotiivi” on ajanut aineistoni museoiden perustajia ja ajaa edelleen niiden nykyisiä vapaaehtoistyöntekijöitä.

Museo on saanut vastaanottaa paljon maaseudun elämään liittyvää esineistöä, joiden kohtalona museon puutteessa olisi suurelta osin ollut tuhoutuminen. (K7.)

Yksi minäkuvan ulottuvuus on se, miten ihminen kokee itsensä jonkun kollektiivin jäsenenä. Kollektiivien jäsenyys määrittelee ihmisen sosiaalista identiteettiä sen mukaisesti, millainen emotionaalinen merkitys ja arvo jäsenyyteen yksilöllä liittyy. (Lehtonen 1997, 25.) Museoyhdistyksen jäsen arvostaa museota ja se, sekä sitä ympäröivä museoaktiivien pienyhteisö, on hänelle tärkeä. Koska tällainen museon ja vapaaehtoistyöntekijä kokee museon ja museoyhdistyksen omakseen, se on hänelle emotionaalisesti merkittävä, määrittävät museo ja yhdistys voimakkaasti hänen sosiaalista identiteettiään – hän on ”museoihminen”. Museoihmisen roolin omaksumisesta kertoo seuraava esimerkki.

Loppukevennyksenä esimerkki siitä kuinka harrastus lyö leimansa. Olin vuosia sitten esittelemässä vanhoja leluja päiväkodissa. Sama ryhmä vieraili hiukan myöhemmin [museoalueella]⁹, jossa olin museota esittelemässä. Pari viikkoa sen jälkeen olin ruokakaupassa, kun pieni lapsi veti äitiään kädestä hyllyjen välissä luokseni. En tunnistanut kumpaakaan, mutta pikkutyttö selitti äidilleen reippaasti, että tässä on se meidän kotiseutuseta! Olin kovin otettu tuosta arvonimestä ja olen sitä joskus käyttänytkin. (K12.)

Itsensä museoimisen hetkiä

Useat museoesineet ovat vanhalta kotitalaltani, joten kiintymys [museoon] on lisääntynyt sitäkin kautta. (K19.)

Kirjoittajan huomio paljastaa itsensä museoimisen sitovuuden. Museoon kiintyy ja sitä pitää omanaan entistä enemmän, kun sen esineet ovat omia tai itse löydettyjä ja museoon tuotuja.

Itsensä museoiminen on toimintaa, joka on hyvin lähellä museon vapaaehtoistyöntekijän persoonaa. Tästä kertoo seuraava esimerkki kesätöistäni. Olin aiemmin ollut järjestämässä uudelleen huonetta, jossa oli museoyhdistyksen museoon tuomia, museon viralliseen kokoelmaan merkitsemättömiä esineitä. Tämä uudelleenjärjestäminen muutti vapaaehtoistyöntekijöiden suhtautumista kireämmäksi ja päättyi lopulta siihen, että museoyhdistyksen jäsen tuli kantamaan museosta pihalle sinne aiemmin tuomiaan esineitä, ”koska niitä ei näköjään enää tarvita museossa”. Koin että olisi ollut epäkohteliasta kieltää häntä viemästä esinettä pois tai koskea muihin saman aihepiirin esineisiin ennen kuin hän oli lähtenyt tilanteesta. Tilanne liittyy läheisesti itsensä museoimiseen. Vapaaehtoistyöntekijä koki museon omakseen ja tarvitsi keinon tehdä tuosta tunteesta todellinen. Hän on ottanut sen tässä tapauksessa fyysisesti omakseen tuomalla sinne oman tai itse löytämänsä esineen. Oman esineen muodossa vapaaehtoistyöntekijä on ikään kuin laittanut itsensä varmaan talteen museossa ja näin luonut tunteen siitä, että on osa museota ja museo on osa häntä.¹⁰ Kun joku

⁹ Museoalueen erisnimi poistettu.

¹⁰ Kehosta museossa ks. Feldman 2006.

ulkopuolinen liikuttaa hänen tuomaansa esinettä, puuttuu hän samalla tietämättään vapaaehtoistyöntekijän persoonaan. Samalla tavalla loukkaus vapaaehtoistyöntekijää kohtaan voi olla museota hänen mielipiteestään eroavalla tavalla arvottava puhe.

4. MUSEOTYÖN ARKI

Paikallismuseoiden ongelmavyöhyke

Erittelen seuraavaksi paikallismuseotyön ongelmia, jotka ovat tyypillisesti resurssien puuttumiseen liittyviä ongelmia: tilan, rahoituksen, ajan ja ammattitaidon puutetta. Lisäksi kotiseutumuseot ovat usein perustamisestaan lähtien kärsineet omaleimaisuuden puutteesta. Kotiseutumuseoiden kokoelmissa on tavallisesti paikallista talonpoikaisesineistöä. Kulttuurihistoriallisten museoiden piirre on, että niiden esineistö on ajalleen tavanomaista ja tyypillistä, jopa sarjatuotannossa ollutta (Heinonen & Lahti 2001, 183). Yksi museoiden suurimmista ongelmista oli omaleimaisuuden puute, joka kuntaan haluttiin kotiseutumuseo ja määrän kustannuksella tingittiin laadusta. Omaleimaisuutta pyrittiin sitten luomaan kokoamalla paikkakunnan historiaan liittyviä erikoisosastoja tai erikoismuseoita. (Turunen 2004, 151–158, 335–339.) Kirjoittajat kuvaavat museoita usein itsekin tyypillisiksi ja myös erikoistumispyrkimyksistä mainitaan. Joissain museoissa erikoistumista on jatkettu jo perustamisvaiheessa valittuun suuntaan, toisissa asiaan on herätty vasta myöhemmin ja jotkin kirjoittajat kertovat myös omista pyrkimyksistään lisätä museon omaleimaisuutta.

Se on pitkälti tyypillinen 1950-luvun kotiseutumuseo, aikansa tyylinen kokonaisuus. (K12.)

Oli nimeltään "kalastus- ja [erikoisala]-museo ¹¹ ", eli kalastukseen erikoistuminen orasti alusta asti. (K21.)

[Paikkakunna]:n kotiseutumuseo on nykyisellään ns. tyypillinen kotiseutumuseo, jonka esineet ovat lämmittämättömässä vanhassa rakennuksessa. Sen erottaa muista kotiseutumuseoista kuitenkin se, että museota on alettu kehittää yhtä aikaa sen nykyisen sijaintipaikan, [kylä]:n vanhan talokokonaisuuden kanssa. [--] Esineiden hoito on kenties hieman ammattimaisempaa kuin vastaavissa pienten paikkakuntien kotiseutumuseoissa. Museon esineistö on tyypillistä kotiseutumuseon esineistöä auroineen, rukiinlapoineen ja höylineen, mutta muutamia pieniä kuriositeetteja löytyy. (K10.)

¹¹ Toisen erikoisalan nimi poistettu.

Sotien jälkeen perustettujen paikallismuseoiden kehittämistä haittasivat jo 1950-luvulta alkaen tilaongelmat, varojen ja museoammattillisen osaamisen puute, sekä museoyhdistysten vetäjien väsyminen, sairastuminen, muutto tai innostuksen laantuminen. Nämä kaikki aiheuttivat museoiden huonoa hoitoa tai suoranaista hoitamattomuutta. (Turunen 2004, 151–158.) Aineistoni paikallismuseoilla voidaan vastausten perusteella katsoa olevan kolme pääasiallista ongelmaa: toiminnan lakkaaminen kun vapaaehtoiset väsyvät ja uusia tekijöitä ei löydy, museorakennusten ja - kokoelmien fyysinen tila, sekä rahoitus. Näistä kolmesta on ylivoimaisesti eniten mainintoja, kun on kerrottu museon tämän hetken suurimmasta ongelmasta tai hahmoteltu uhkakuvia museon tulevaisuudelle.

Opetusministeriön museopoliittinen ohjelma on laadittu museoammattilaisten näkökulmasta (Museo 2000, 15). Kukaan haastateltavista tai kirjoituspyyntöön vastanneista ei kuulu suoraan tähän luokkaan, he ovat joko vapaaehtoisia työntekijöitä tai tekevät museotyötä virkatyönsä pienenä osana, eikä kellekään ole museoalan koulutusta. Tästä huolimatta museopoliittinen ohjelma ja aineistoni toistavat toisiaan, kun kyse on museoiden ongelmista. Käytän museopoliittista ohjelmaa paikallismuseoissa tehtävän vapaaehtoistyön ongelmien erittelemiseen.

Suomessa on 900 paikallismuseota, joista noin 700 on ei-ammattillisia. Tähän joukkoon kuuluu suuri osa kotiseutu- ja erikoismuseoita, joiden toiminnan jatkuvuus on vaarassa, kun niitä ylläpitävä harrastustoiminta ehtyy. (Museo 2000, 39–40.) Viisitoista vastaajaa mainitsee oman paikallismuseonsa ongelmaksi juuri tämän: Museoyhdistyksen jäsenistö ikääntyy, väsyä ja jää pois toiminnasta. Kun ihmiset vieraantuvat kotiseutu- ja museotyöstä, ei vapaaehtoisille museotyöntekijöille löydy jatkajia ja nykyisten toimijoiden lopettaessa museotyön on museon toiminta vaarassa hiipua kokonaan.

Museon ongelmana ei ole raha, ei arvostuksen puute, vaan ehkä pelko voimien / väen hiipumisesta. (K22.)

Toisena huolena ovat museoiden tilat: huonokuntoiset, lämmittämättömät rakennukset, tilanahtaus, tavarapaljous ja varastotilojen puute. Näiden lisäksi yksittäisiä mainintoja on

liian laajasta museoalueesta, jolla yksi työntekijä ei voi hallita jokaista rakennusta, liikuntarajoitteisten vierailut estävistä rakenteista ja ilkvallan tai onnettomuuksien, kuten tulipalojen, pelosta.

Uhkakuva on mielestäni kun talossa ei vielääkään ole talvella lämmitystä. Jääkukat ovat ikkunoissa ja pakkanen ja kosteus vaurioittaa irtaimistoa sekä kotiarkistoa. (K25.)

Ongelmista suurin on oikeastaan itse museo. Rakennukset ja esineistö vaativat jatkuvaa kunnostamista ja varojen keruu eri tavoin on haasteellista. (K12.)

Kolmas iso ongelma onkin rahoitus. Kimmo Levä on pohtinut rahan valtaa museotyössä. Hänen mukaansa raha ohjaa nimenomaan ammatillista museotoimintaa, jollaiseksi tutkimieni paikallismuseoiden toimintaa ei virallisen määritelmän mukaan lueta. Levä väittää, että niin kauan kuin museo tukeutuu harrastajatyöhön, rahan valta jää vähäiseksi. Hän myöntää, että rahan puute voi rajoittaa harrastuksen volyyymia, mutta aineistoni osoittaa, että raha ja sen puute aiheuttavat pienissä vapaaehtoisvoimin hoidetuissa museoissa myös muita ongelmia. (Levä 2010, 14.) Museotoimen rahoituksesta vastaavat pääasiallisesti kunnat ja valtio, mutta niidenkin varat ovat rajalliset ja paikallismuseoille ei kakusta riitä kuin pieni siivu. Rahoitusongelmaan voidaan hakea ratkaisua museoiden omalla varainhankinnalla, erilaisten palvelujen myynnillä. Edellytykset tähän vaihtelevat ja myös alueelliset erot omien tuottojen hankinnassa ja kävijämäärissä ovat suuret, kaikkialla väestöpohja ei yksinkertaisesti riitä kulujen kattamiseen palvelujen myynnillä. (Museo 2000, 18–19.)

Kimmo Levä on jakanut suomalaiset museot taloudellisten lähtökohtien mukaan kolmeen luokkaan. Rikkailla museoilla on omaisuutta ja se tuottaa varoja, joita voidaan käyttää museon ylläpitoon ja kehittämiseen. Näissä museoissa rahan valtaa käyttävät museon omistajat. Itseisarvoisilla museoilla on lakisääteinen oikeus olla olemassa ja saada rahoituksensa valtiolta. Näissä julkishallinnollisissa museoissa rahan valta on museoiden hallinnon virkamiehillä ja poliitikoilla. Suurin osa suomalaisista museoista ja myös oman graduaineistoni museoista kuuluu köyhien museoiden luokkaan. Näillä museoilla ei ole museotoiminnasta riippumatonta omaisuutta, eikä myöskään

lakisääteistä asemaa, joka takaisi museon olemassaolon ja rahoituksen. Rahan valta on projektirahoitusten myöntäjillä ja museon asiakkailta. Köyhissä museoissa rahan valta ohjaa museotyötä suuremmin kuin rikkaissa tai itseisarvoisissa museoissa. (Levä 2010, 14.) Tämä on nähtävissä aineistoni museoissa: osa paikallismuseoista hakee avustuksia kunnan lisäksi muilta järjestöiltä tai tahoilta. Niiden saaminen ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys ja hakeminenkin on aikaa vievää työtä.

Jatkuva tukirahoituksen vaikeutunut saanti, ja ikääntyvän aktiivisten harrastajajäsenten "väsyminen" palkattomaan puurtamiseen, sekä toteutumattomien (aika usein) avustushakemusten odotteluun! (K5.)

Kuten edeltävässäkin esimerkissä näkyy, useissa museoissa nämä kolme ongelmaa yhdistyvät. Ne ovat toistensa seurauksia, jäsenistön väsyminen johtaa rahoittajien mielenkiinnon lakkaamiseen ja rahoitusongelmat estävät rakennusten kunnostamisen, jolloin oravanpyörä on valmis.

Museon suurin ongelma on tietysti rahan puute. Jos rahaa olisi, olisi varaa kunnan tiloihin, palkattuihin työntekijöihin, sitä myötä siisteyteen, järjestykseen ja asianmukaiseen kokoelmien hoitoon ja kartuttamiseen. Tätä ongelmaa ei ratkaista yhdessä yössä (ellen saa lottovoittoa ja ryhdy museomesenaatiksi). Mielestäni museo alkaa saada varoja, mikäli se tekee itsestään korvaamattoman. (K10.)

Myös haastateltu kaupungin kulttuuritoimen työntekijä listaa museon pahimmaksi uhkakuvaksi juuri nuo edellä mainitut kolme asiaa.

No varmaan suurin uhkakuva tietysti se, että tää talous on aina uhkakuva jos niinkun kuntatalous sukeltaa hirveen nopeesti ja hirveen syvälle [kaupungin] osalta. Siis nyt ei oo hirveen huono tilanne nyt mutta ei semmosta ihan älyttömän hyvääkään oo tiedossa. Että pahin tilanne on ehkä se että se kiinteistö menee niin huonoon kuntoon että sitä ei pystytä pitämään auki, se on niinku yks tällanen. Ja kyllä täytyy sanoa että se että sille, että se kiinnostus mitä siihen on tällä hetkellä että se viimeinenki kiinnostus lopahtaa, se olis huono juttu. (H3/ kulttuuritoimi.)

Museopoliittisessa ohjelmassa myönnetään, että myös näillä pienillä ei-ammattillisilla museoilla, joita tutkin, on oma tehtävänsä kansallisen kulttuuriperinnön vaalimisessa.

Seutuyhteistyötä suositellaan, samoin ammatillisen museotyövoiman palkkaamista. (Museo 2000, 39–40.) Nämä ovat asioita, joita haastatellut kaupungin kulttuuritoimen työntekijät kaavailevat ratkaisuksi museon ongelmiin. Kaupungin kulttuuritoimesta museoammattitaitoa ei löydy, joten alueen maakuntamuseon kanssa on viritelty yhteistyötä tilanteen korjaamiseksi. Toisen haastatellun mukaan museon suurin ongelma on *Se että kukkaan ei oikeen ymmärrä sen päälle* (H2/ kulttuuritoimi). Ammattimainen työvoima on myös rahoituskysymys.

Kun, mitä tätä nykyäkkii siihen rahallisia varoja uhrataan, nii kyllä se on aika maksimi meidän mittakaavassa. Että ei se, ne on vaan sellasia pikavetäsyjä mitä sinne saahaan sitte työntekijöitä jotka ymmärtää mitä tekkeevät. Se on tosi vähästä. (H2/ kulttuuritoimi.)

Kaupungin olemattomat mahdollisuudet lisätä museolle suunnattua rahoitusta tiedetään myös museoyhdistyksessä. He tulkitsevat tilanteen niin, että päättäjillä ei ole kiinnostusta museota kohtaan, jolloin rahoitus jää minimiin. Ihannetilanne olisi haastatellun vapaaehtoistyöntekijän mukaan sellainen, jossa kaupungilla olisi varaa palkata joku ulkopuolinen ammattilainen hoitamaan museota.

Nyt jos rahaa ois käyttää sillä viisiin laskematta niin sillohan hyö vois, kun ei ne oo ite kiinnostunu päättäjät näistä asioista, ne vois jonku muun joka on kiinnostunu, maksaa sille, että ruppeepas sinä pyörittämään tuota museota että niin tie sinä siellä mitä haluat, kyllä hyö maksaa sen. Niin sillohan se saattaski tuota leimahtaa vaikka niinku uuteen tulevaisuuteen tämä, mutta kun ei se, kun ei oo rahaa. Ja kyllä se mielenkiinto ja raha on kaks asiaa, jotka on suurimmat uhkat tässä. (H5/ kulttuuritoimi.)

Mielenkiintoista on, että kaupungin kulttuuritoimessa työskentelevät pitävät paikallismuseonsa ratkaisevimpana ongelmana ammattitaidon puutetta, vapaaehtoistyöntekijöiden puheessa se toistuu edellä olevaa esimerkkiä lukuun ottamatta harvoin. Yksi kirjoituspyyntöön vastannut mainitsee museoammattilaisuuden puutteen muiden ongelmien ohessa (esimerkissä korostettuna).

*Työ museon hyväksi on todella tärkeää, mutta aika, **asiantuntemus on riittämätön** ja kiinnostus voisi olla suurempi.* (K4.)

Omin avuin paikallismuseoissa

Kirjoitusaineistossa useat vastaajat kertovat museon toimivan täysin vapaaehtoistyöntekijöiden voimin, ilman mitään muuta organisoivaa tahoja tai muita yhteistyökuvioita.

Tuskinpa mikään muu esim. järjestö/yhdistys on museosta kiinnostunut. Yhteydet päättäjiin yms. ovat olemattomat. Ei niillä ole aikaa, eikä kiinnostusta. (K4.)

Joissain museoissa tilanteeseen ollaan tyytyväisiä ja museon vapaaehtoistyöntekijät toimivat mielellään itsenäisesti. Kysymykseeni ”haluaisitteko vielä jonkun ottavan museon asiat omakseen” eräs kirjoittaja vastaa yksiselitteisesti: *Emme (K7)*. Samantapaisia kieltäviä vastauksia aineistosta löytyy pari, jotkut vastaavat suoraan, jotkut antavat ymmärtää että ulkopuolista apua ei tarvita. Jotkut kirjoittajat puolestaan toivoisivat saavansa apua suuremmalta taholta toiminnan organisoimiseen.

Kaikki neuvot ja apu museon asioissa olisi tervetullutta. Olemme kaikesta neuvosta kiitollisia ja kiinnostuneita mitä saamme. (K25.)

Olemme tarjonneet museota kaupungille, mutta he eivät innostu asiasta, koska museon ylläpitäminen tietäisi lisäkustannuksia kaupungille. (K3.)

Jälkimmäinen kirjoittaja kuitenkin toteaa, että heidän museossaan tuon organisoivan tahon puuttuminen ei ole ratkaisevaa ja muuten suhde kaupunkiin on kunnossa. Kaupunki lisäksi rahoittaa tämän museon toimintaa.

Suhteemme kaupungin päättäjiin ovat hyvässä ”kuosissa” saamme ainakin toistaiseksi kaupungilta toiminta-avustusta 8000€ vuodessa, jolla katamme lämmityskulut, vakuutukset ja pienet remontit. (K3.)

Rahoittavien tahojen puuttuminen on joissain museossa ongelma, mutta jos niitä löytyy, ei tahoilta muuta apua kaivatakaan. Museoyhdistys saattaa halutakin pysyä omana yksikkönään, päätäntävaltaa ei haluta siirtää muualle. Tämä ei kuitenkaan estä yhteistyöprojekteja esimerkiksi muiden museoiden kanssa. Lähipaikkakuntien museot

voivat tehdä yhteistyötä vaikkapa yhteisesitteen muodossa tai lainaamalla toistensa varastotiloja. Muiden paikallismuseoiden lisäksi yhteistyötahoina mainitaan useimmiten alueen maakuntamuseo ja joissakin tapauksissa myös Museovirasto.

Museotoimintamme on saanut kuntien, valtiovallan ja yliopistollisten säätiöiden tukea toimintaansa varten, vuosittain erillisten hakemusten perusteella. [---] Muiden museoiden kanssa suoritettavat yhteiset projektit ovat tärkeitä... (K5.)

Jotkin museot haluavat apua museota koskeviin päätöksiin ja ovat löytäneet sille kanavan ilman että päätäntävalta siirtyy pois museoyhdistykseltä.

Maakuntamuseo eli [paikkakunna]n kaupunginmuseon puoleen käännyimme joskus, kun apua tarvitaan. (K6.)

Eräs kirjoittaja haluaa itse toimia museon päättävänä elimenä niin kauan kuin se on mahdollista, mutta on huolissaan museon tulevaisuudesta. Hän kertoo toivovansa, että *kunta ottaisi vastuun museon hoidosta sitten kun minusta ei siihen enää ole!* (K19.)

Joissain nimellinen rahoittava ja organisoiva taho on olemassa, mutta sen panos museolle on vapaaehtoistyöntekijöiden näkökulmasta vähäinen. Päätäntävalta on muualla ja vapaaehtoistyöntekijät eivät tiedä mikä heidän merkityksensä ja roolinsa museon asioissa lopulta on.

Toivoisimme enemmän yhteistyötä ja yhteyksiä omistajayhteisöön. Vapaaehtoistyöntekijöiden asema on epämääräinen. (K2.)

Kaupungin tai kunnan kanssa hyvin tyypillinen yhteistyökuvio on että kaupunki palkkaa paikallismuseoon kesätyöntekijän pitämään museota auki arkipäivinä ja museoyhdistys huolehtii hänen kouluttamisestaan, viikonlopun aukioloista ja muista asioista. Tämä vaikuttaisi toimivan joissain museoissa hyvin, mutta myös vastakkaisia esimerkkejä löytyy. Eräs kirjoittaja mainitsee museon toimintaa hankaloittaneen sen, että kaupunki palkkasi huonon kesätyöntekijän. Itsekin olen ollut juuri senkaltaisessa tilanteessa, kaupungin palkkaamana museossa, johon vapaaehtoistyöntekijät eivät olisi minua

kaivanneet. Vaikka henkilökemiat olisivatkin kohdallaan, saattaa kesätyöntekijän palkkaus tuoda rahoitusongelmia esimerkiksi kuntaliitostilanteissa.

Ennen kuntaliitosta vuonna 2001 [paikkakunnan] kunta avusti museon toimintaa alusta pitäen, [paikkakunnan] kaupungin aikana avustus supistui oppaan palkkaukseen osallistumiseen ja tänä vuonna vielä sekin on pienentynyt. Kaupunki kyllä tiedottaa museon asioista omilla nettisivuillaan. (K20.)

Museotyö virkatyönä

Kulttuuritoimen työntekijöillä on erilaiset lähtökohdat tehdä museotyötä kuin vapaaehtoistyöntekijöillä Kirjoittajista kolme on tai on ollut kunnan kulttuuritoimessa töissä. Yksi heistä on päätenyt kunnan palkkaamaksi harjoittelijaksi muihin töihin, mutta

museotyö kulkee siinä mukavasti rinnalla. Olen siis ollut siinä onnellisessa asemassa, että olen voinut työajalla tehdä myös museotyötä, palkkaa vastaan. (K10.)

Toinen on kunnan kulttuurisihteerinä ollut järjestämässä paikkakunnan kotiseutujuhlia ja päätenyt museotoimintaan mukaan sitä kautta.

Minä tulin toimintaan mukaan 1977, jolloin olin kulttuurisihteerinä ja [tapahtuman nimi] -juhlien sihteerinä. Kunnostimme useita vuosia suljettuna olleen museon tavarat näyttelykuntoon kirkonkylän Marttayhdistyksen avustamana. Yleisömenestys 3-päiväisten [tapahtuman nimi] -juhlien aikana oli mahtava(noin 800 kävijää), josta lienee syttynyt kiinnostukseni museotoimintaan. Koulutukseltani olen filosofian maisteri [kaupungin] yliopistosta, pääaineena Suomen historia, joten kiinnostus oli jo aiemminkin herännyt. (K19.)

Myös kolmannelle kirjoittajalle museotyö on tullut mukaan virkatyön ohelle, kun kotiseutuyhdistyksestä oli pyydetty kunnan apua.

Kunnan kulttuurisihteerinä olin kunnan edustajana [paikkakunta]-Seuran toimomassa neuvotteluryhmässä, jossa kolmen vuoden ajan suunniteltiin museon omistajanvaihtoa ja tulevaa toimintaa. Minut nimettiin -88 museon vastaavaksi hoitajaksi, ja työskentelin tehtävässä varsinaisen päätyön ohessa. Kun kulttuuritoimessa nostin vuosittain jonkun unohtuneen [paikkakuntalai]sen

kulttuuripersoonan näyttelyn kohteeksi, oli kotiseututyö luontaista myös museossa. (K22.)

Kaikki nämä kunnan kulttuuritoimessa työskentelevät henkilöt ovat kuitenkin vastanneet ”vapaaehtoistyöntekijöille” suunnattuun kyselyyn, joten he eivät pidä museotyötä itselleen velvoitteena, vaan enemmän harrastuksena. Toisella tavalla museotyöhön suhtautuvat haastattelemani kulttuuritoimen työntekijät. Museotyö kuuluu heidän toimenkuvaansa, halusivat he tai eivät. Molemmat sanovat museoon liittyvien töiden olevan hyvin pieni siivu heidän työtään, vain muutama prosentti työajasta, käytännössä alle yksi työpäivä kuukaudessa. Toinen heistä kertoo kuinka museon asiat ovat päättyneet hänen toimenkuvaansa.

Se päättyi silloin vuonna 2009 alussa kun kulttuurijohtaja siirtyi muihin tehtäviin kaupungin sisällä niin sitte kulttuuritoimessa jaettiin tehtäviä vähän uudelleen, eli kaikki siirrettiin minulle. [nauraa] (H2/ kulttuuritoimi.)

Museotyötä yhteistyössä?

Museotoiminnan perusedellytykset ovat tilat, henkilökunta ja käyttövarat. Näiden lisäksi museo tarvitsee suotuisan ”ilmaston”, jota ilman museotoiminta saattaa tyrehtyä kokonaan. (Heinonen & Lahti 2001, 263.) Museossa, jonka parissa työskenteleviä haastattelin, tämä ilmasto vaikuttaa myrskyisältä, joskin yritystä yhteistyöhön on. Jaime Litvak Kingin (1999) huomiot yksityisten keräilijöiden ja museoharrastajien kokoelmista ja työn laadusta saivat minut huomaamaan millä tavalla Suomen museoammattilaiset suhtautuvat tuohon toimintaan. Myös muissa maissa yksityisten keräilijöiden ja museoharrastajien toimintaa pidetään joskus jopa vaarana. Wulf Herzogenracht puolustaa virallisia saksalaisia museoita ja varoittaa, ettei museoharrastajille tulisi siirtyä liikaa valtaa tulkita ja esittää menneisyyttä. (Herzogenracht 2006, 22–23.)

Me [museoammattilaiset] olemme kansalaisten puolesta puhujia. ¹²
(Herzogenracht 2006, 23.)

¹² Wir sind die Sachwalter der Bürger.

Kingin mukaan kulttuuriperinnön suojelemiselle vapaaehtoistoiminnasta ei ole mitään haittaa, se on joko merkityksetöntä tai hyödyllistä. Museoharrastajat eivät vie museoammattilaisten töitä eivätkä toiminnallaan vahingoita kulttuuriperintöä. He eivät Kingin mukaan myöskään omi kulttuuriperintöaineistoja. Lisäksi King pitää heitä voimavarana sekä museoille että tutkimukselle ja toteaa, että kulttuuriperintöasioissa heitä pitäisi ehdottomasti kuulla. (King 1999, 200, 207.) Suomen kulttuuriperintöä ylläpidetään hyvin pitkälle vapaaehtoisvoimin ja tämä pitäisi ottaa museotyössä huomioon.

Opetusministeriön museopoliittisessa ohjelmassa sanotaan, että museoiden toimintaan pyritään integroimaan niin kutsuttu kolmas sektori: vapaaehtoiset harrastajat, museon ystävät ja vastaavat yhteisöt. Harrastajien tukitoiminnasta on ohjelman laatineen komitean mukaan olemassa positiivisia esimerkkejä. (Museo 2000, 42.) Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan kuitenkin selkeää ohjeistusta, koska pyrkimystä tällaiseen toimintaan on jo, mutta se ei vaikuta tutkimissani tapauksissa käytännössä onnistuvan.

Aira Heinänen (2003) on kirjoittanut museonystävätoiminnasta ja hänen määritelmänsä museonystäväyhdistyksestä sopii yhdistykseen, joka toimii tutkimani paikallismuseon yhteydessä. Heinäsen mukaan tällaisen yhdistyksen keskeinen tehtävä on nimikkomuseon toiminnan tukeminen yhteistyössä museon hallinnon ja toimijoiden kanssa ja myös museon edustaman kulttuurialueen yleinen edistäminen. Pyrkimystä yhteistyöhön ja museon tukemiseen korostavat puheessaan sekä vapaaehtoistoimijat että kulttuuritoimen työntekijät.

Museotyötä "isännän" alaisuudessa

Haastateltavani (H1) on museoyhdistyksen vetäjä ja hänen lisäksi museolla puuhastelee (kuten haastateltava itse asian ilmaisee) toistakymmentä museoharrastajaa. He ovat kaikki toimineet työaikanaan alalla, jota erikoismuseo esittelee. Kaupungista

haastateltava käyttää nimitystä *isäntä*, jolla viittaa siihen että lopullinen päätäntävalta on kaupungin kulttuuritoimella. Hän sanoo yhdistyksen saaneen toimia aika vapaasti, mutta

kyllähän sitten kaupungin puolelta, kulttuuripuolelta aika hyvin annetaan [määräyksiä], tai hyvin, [---] tai mitenkä ne ottaa kantaa näihin asioihin (H1/ museoyhdistys).

Isäntä-nimitystä käyttävät kulttuuritoimesta myös kaksi muuta haastateltua vapaaehtoistyöntekijää.

Kulttuuritoimen ja museoyhdistyksen suhdetta vapaaehtoistyöntekijät kuvailevat viileäksi ja toteavat, että yhteistyö voisi toimia paremmin. Yhdistyksen vetäjä sanoo, että paljon olisi moitittavaa ja kaupungilta pyydettävää.

Mutta parempi on kun ei ruveta kovin hirveesti... vaatimaan tai sanotaan, mitenkä mä nyt sanosin... riitasuuksia järjestelemään että ollaan vaa ihan nätisti nii se voi mennä, voi kehittyä tää touhu. (H1/ museoyhdistys.)

Parihaastattelussa toinen haastateltava sanoo ettei halua käydä avautumaan asiasta ja pyytää toista kommentoimaan asiaa. Myös hän on hieman vaivaantunut vastatessaan.

No kyllähän museon toiminnasta sillä tapaa on... on tuota, ei välttämättä sääntöjä mutta tämmösiä yhteistyö... suuntia, suuntia että niin kuitenkin museon omistaa kaupunki ja myö ollaan aivan semmonen erillinen, erillinen porukka myö vapaaehtostyöntekijät --- Siinä mielessä se yhteistyö kuitenkin jollaki tapaa toimii, mutta niin, siis toimia se sais vielä paremmin, huomattavastiki paremmin... (H5/ museoyhdistys.)

Tätä suhdetta myös kulttuuritoimen työntekijät kuvailevat hankalaksi.

Se aina näyttäytyy näitten konfliktien kautta (H3/ kulttuuritoimi).

Vapaaehtoistyöntekijä harmittelee kulttuuritoimen ja museoyhdistyksen välistä ristivetoa, joka hänen mielestään on esteenä museotoiminnalle.

Tää on hieno paikka, ja täällois hieno tehdä kaikkee kuha saatais vaan nuo henkilökemiat kuntoon, nii sitä kautta sitä arvostusta tälle omalle työlle. (H4/ museoyhdistys.)

Esille tulee myös se, miten kulttuuritoimen työntekijävaihdokset museotyöhön vaikuttivat. Museoyhdistyksessä oltiin hämmentyneitä, kun edellisen kulttuuritoimenjohtajan aikaan oli totuttu erilaisiin menettelytapoihin ja hän oli antanut vapaammat kädet museoyhdistykselle.

Sitte asettuvat [uudet työntekijät] niin suoranaisesti määräämään, tai määräämisvaltaa käyttämään mitä museolla yleensä voiaan niinku kehityksen suhteen tehdä. Ja näi ollen synty näitä tämmösiä kahvioita ja muuta mitkä ei meitä sitte miellyttäny [---] ja niitten myötä vähän semmosta ristiriitasuutta. Mutta ei myö mitenkään tuota tukkanuottasilla oltu [naurahtaa] mutta lähellä se oli, tietenki jossaki vaiheessa. (H1/ museoyhdistys.)

Museoon liittyvien töiden uudelleenjako on kulttuuritoimen työntekijöiden näkökulmasta erilainen. Toinen haastateltava toteaa museon päätyneen hänen toimenkuvaansa kun kulttuurijohtaja siirtyi muihin tehtäviin ja tehtäviä jaettiin kulttuuritoimessa uudelleen, jolloin kaikki siirrettiin hänelle. Museotyö on pakollinen osa hänen virkatyötään, mutta sille ei liikene kovin paljon työtunteja muiden töiden ohella.

Myös kirjoitusaineistossa tulee ilmi, että museotoiminnalle luovat haasteita henkilökemiat, varsinkin kun organisoiva taho muuttuu. Esimerkissä kirjoittaja vertailee suhdetta päättäjiin ennen ja jälkeen kuntaliitoksen.

Entiseen [paikkakunnan] kuntaan suhteet olivat hyvät, monet yhteiset toiminnat ja käytänteet vapaa-aikatoimen ja teknisen toimen kanssa olivat vuosien aikana hioutuneet molempia tyydyttävälle tasolle. [Kaupungin] kanssa yhteistyö on vasta alkamassa, kulttuuritoimen kanssa yhteistyö on hyvää, muissa käytänteissä rahapula ja toisenlaiset toimintatavat eivät ainakaan vielä edistä yhteistyötä. Kaupungin päättäjät suhtautuvat toki myönteisesti, mutta siihenpä se usein jääkin. (K12.)

Kuntaliitokset ovat aiheuttaneet myös rahoitusongelmia, jotka ovat omiaan hankaloittamaan museoyhdistyksen ja päättävän tahon suhdetta. Reijo Vaurula kirjoittaa, että kuntaliitokset tuovat mukanaan muutoksia museosektorille. Useimmissa kunnissa on kotiseutumuseo, jota on pidetty yllä tilapäisvoimin, eikä päätoimisia museotyöntekijöitä ole kyetty palkkaamaan. Kuntaliitokset lisäävät yhdessä kunnassa olevien museoiden määrää ja resursseja yksittäisille museoille on entistä vähemmän. Vaurula arvoi, että lähivuosina kaupungeille ja kunnille on tulossa ”taakoikseen” useita yksityisten ihmisten, yhdistysten ja seurojen ylläpitämiä museoita. (Vaurula 2010, 24–25.) Aineistossani käy ilmi, että kuntaliitosten mukanaan tuomat rahoitusongelmat koetaan paikallismuseoissa usein epäluottamuslauseena museon vapaaehtoistyöntekijöitä kohtaan. Useamman paikallismuseon ollessa yhden kunnan alaisuudessa, ei aikaa ja rahoitusta riitä kaikille ja varsinkin isomman kunnan osaksi liityttäessä pienemmän kunnan paikallismuseo on vaarassa jäädä kokonaan vaille kunnan avustusta.

[Paikkakunnan] *kunta avusti vuosittan [paikkakunta]-Seuraa, mutta [paikkakunnan] kaupunki ei tänä vuonna antanut senttiäkään museon ylläpitoon.* (K17.)

Yhteistyön ongelmat: päämäärät, työnjako ja tiedonkulku

Haastatteluissa vahvistui käsitykseni siitä, että ongelmat ja konfliktitilanteet johtuvat usein toimijoiden erilaisista päämääristä. Museoyhdistys toimii omasta innostuksesta ja rakkaudesta museon esittelemään aihepiiriin, kaupungin työntekijöillä ei museoon ole voimakasta tunnesidettä, vaan heidän tarkoituksenaan on luoda toimiva, ammatillisesti johdettu ja alueellista yhteistyötä hyödyntävä kokonaisuus. Toimijat tunnistavat päämäärien olevan erilaisia, mutta eivät ymmärrä mitä toinen puoli ajaa takaa. Haastatellut vapaaehtoistyöntekijät kuvailevat, että museon ”isänniltä” puuttuu ymmärrys tähän erikoisalaan, eivätkä he tunne museon ”henkeä”.

...mitä myö sit tehhään [erikoisala]museolla jos myö tuota, hävitettään se henki pois tästä? (H5/ museoyhdistys.)

...eihän se sitte oo enää mikään [erikoisala]:n museo, jos täällä on joku kahviautomaatti ja muovipenkit ja kaks kuvaa seinällä missä lukee että tossa se oli se [rakennus]¹³. (H4/ museoyhdistys.)

Toinen kulttuuritoimen työntekijöistä viittaa myös vapaaehtoistyöntekijöiden esille tuomaan kahvila-asiaan, kun kysyn millaiset asiat aiheuttavat erimielisyyksiä. Kahvilaesimerkki kiinnittyy keskusteluun museoiden luonteesta ylipäätään. Linko (1998, 36–37) kirjoittaa, kuinka museoiden ideologiaa ja toimintaa käsittelevissä kirjoituksissa kaikenlaiseen yleisön ”viihdyttämiseen” on suhtauduttu kriittisesti. Kävijäystävällisyyden nimissä museoita on kuitenkin muokattu yhdistämällä museokäyntiin kahviloita ja kauppoja. Myös Nina Pakaste kirjoittaa, että 2000-luvulla Suomen museokentän merkittävin muutos on tapahtunut museoiden suhtautumisessa yleisöön ja museokävijöiden tarpeisiin. Monissa, joskaan ei kaikissa, museoissa on siirrytty kohti asiakaskeskeistä ajattelutapaa. (Pakaste 2010, 28.) Tutkimassani tapauksessa museoyhdistys on ottanut kriittisen kannan, kaupungin kulttuuritoimi taas haluaa edistää museon asiakasystävällisyyttä. Kun vapaaehtoistyöntekijät toivat asian yhteydessä esille huolensa siitä, onko kaupungin tarkoitus rahastaa museokävijöitä ja muuttaa koko museon luonne, on kulttuuritoimen työntekijän sävy samasta tilanteesta puhuttaessa huvittunut.

*No itse asiassa tuntuu että ne [erimielisyyksiä aiheuttavat asiat] on hirveen semmosia pieniäkin. Eli se että meillä oli viime kesänä vaikka kahviautomaatti museolla, tavallaan ihan niinku tälle et kokeillaan tavallaan että onko se niinku hyvää palvelua asiakkaille niin se oli jotenki ihan **hirvee** asia se kahviautomaatti! (H3/ kulttuuritoimi.)*

Kahvila-asia on vain yksi esimerkki museoyhdistyksen ja kulttuuritoimen näkemuseroista, jotka hankaloittavat museotyötä. Kulttuuritoimen työntekijä kiteytti haastattelun jälkeen, kuinka absurdilta tilanne hänestä välillä tuntuu: jos ei töitä tarvitsisi tehdä, niin kyllähän tätä toimintaa jonain teoksena katselisi, installaationa ikään kuin!

Aira Heinänen (2003, 24–27) korostaa, että museonystävähdistyksen toiminnan perusedellytys on selkeä työnjako. Tämä ei tutkimassani tapauksessa näytä onnistuneen

¹³ Museorakennuksen alkuperäiseen käyttöön viittaava sana jätetty pois.

ja työnjako kulttuuritoimen ja museoyhdistyksen välillä on molempien toimijoiden mielestä epäselvä. Kulttuuritoimen toivomuksena olisi, että yhdistys opastaisi kävijöitä ja välittäisi heille museoon liittyvän sisällöllisen viestin.

Siinä on tämä [museoyhdistys], joka pääasiassa pyörittää sitä ja toivottavasti, siis minä toivosin että vaan vastais auki pitämisestä. [naurahtaa] Mutta näinhän ei ole. (H2/ kulttuuritoimi.)

Se on ikävää aina että kun pitää sitä ihmisten intoo toppuutella että kun ne on rakastunu johonki vempeliseen joka on vuodelta -89 ja millä ei oikeestaan oo mitään museaalista arvoa ainakaa vielä eikä se jotenki mitenkään liitykään siihen aiheeseen muuta ku jonku kummin kaiman kautta niin se on sitte niinku että... noku nyt ei [haastattelija ja haastateltava nauravat]. (H3/ kulttuuritoimi.)

Heinänen (2003, 26) nostaa esille juuri tämän esimerkin ja toteaa, että vaarana museonystävähdistysten toiminnassa voi olla että yhdistys innostuu keräämään ja hankkimaan museon kokoelmaan sopimatonta aineistoa. Lingon (1998, 35) mukaan museot ovat keskittyneet pitämään epäaidon tai ei-museaalisen aineiston ulkopuolellaan. Kenellä on oikeus päättää, mikä on epäaitoa tai ei-museaalista, mikä taas tarkoituksenmukaista? Tutkimassani museossa esineiden vastaanottamisesta oli keskusteltu, mutta vapaaehtoistyöntekijöille oli hyvin epäselvää kenen vastuulla kokoelman huolto lopulta on. Museoyhdistyksen vetäjän mukaan kaupungin kulttuuritoimella ei ole aikaa ja ymmärrystä olla valppaana kun erikoisalan työpisteitä lakkautetaan, jolloin potentiaalisia museoesineitä olisi mahdollista saada museon käyttöön. Parihaastattelussa keskusteltiin museon esineiden alkuperästä ja siitä, kuinka ihmisten kiinnostusta museota kohtaan osoittaa se, että jatkuvasti ilmestyy uusia lahjoittajia, jotka haluaisivat luovuttaa esineitä museolle.

H5 Ja siinä tietysti tuossa luovuttamisessa nin, niin tuota, olis se isännän rooli hyvin tärkeä. Mutta sei kuuntele ainakaan sitä tänä päivänä. Kun...

H4 Eikö se suunnilleen kiellä ottamasta tavaraa? (H4 ja H5/ museoyhdistys.)

Päämäärien eroavaisuuden ja työnjaon ongelmien lisäksi vaikeuksia aiheuttaa tiedonkulku.

...mitenkä sen nyt vois sanoo, että joka tapauksessa, todennäköisesti asioita hoietaan jollakin tapaa tuolla jossakin muualla mutta niin, siis myö [yhdistyksen nimi]kerholaiset ollaan jollain tapaa asioista tietämättömiä, eli paitsiossa. Joistakii virallisista asioista. Tämmönen, tämmönen tunne on minulla ainakii asioista. Että asioita selevitellään mutta nei tule meiän korviin ja tuota tehään sellasia omapäisiä päätöksiä. Niin kun nyt tietysti saattaa [yhdistyksen nimi]kerholaisetkii ja tekekii. Paljonhan tässä on tehty sillä viisiin isäntää kuulematta asioita, myökin. (H5/ museoyhdistys.)

Museo on pitkälti riippuvainen myös byrokraattisesta hallintokoneistosta ja sen tiedon tasosta, se voi merkittävästi auttaa, mutta myös haitata museotoimintaa (Heinonen & Lahti 2001, 264). Haastateltu vapaaehtoistyöntekijä kuvailee miten toimii äskettäin alkanut kolmiyhdistyö, jossa yhtenä osapuolena on museoyhdistys, toisena kaupungin kulttuuritoimi ja kolmantena alueen maakuntamuseo.

Nytten on tullu nykyään tähän vielä tuo tämäntämä, [paikkakunnan] maakuntamuseo, on tullu tähän ajatukseen mukaan ja mikä minun mielestäni on ollu hyvä asia, siellon asiantuntemusta museotoiminnasta järjettömästi, mutta se tietysti on hyvin byrokraattista, nei ajattele koskaan mitään muuta ku se mitä on lakipykälä ja lain mukaan tehään ja se tietysti on hyvä, hyvä mutta, hyvä asia, mutta se että kyllä tietenkii on asioita, niinkun justiin oli tuossa puhetta äsken erikoismuseosta niin ei heiänkää tietämys oo sillä tapaa tuota täysinäinen niin kuin se meiän ajatuksena on että kun myö tietään tämä [erikoisala] varmasti paljon paljon paremmin kun hyö. Niin siinä mielessä nin joskus yhteistyössä niin joillekkii tulee semmonen kuva että ne puuttuu niinku liikaa asioihin, mutta se asia ei oo sillä viisiin kyllä minun mielestä ainakaa. Että asioihin pitää puuttua jos ne on menossa vikaan ja yksissä tuumin aina hoitaa niitä, että kyllä se tästä niin tämmönen kolmiyhdistyö tässä museossa niin [yhdistyksen nimi]kerho, tuo maakuntamuseo ja kaupunki isäntänä nii kyllä se on hyvä yhistelmä kun vaan saataisiin se asia oikeille raiteille. (H5/ museoyhdistys.)

Vapaaehtoistyön arvostus

Toistuvasti sekä haastateltavani että kirjoituspyyntöön vastanneet vapaaehtoistyöntekijät kertovat, että kaipaisivat omalle työlleen arvostusta ja tukea. Jotkut mainitsevat arvostuksen puutteen olevan kaikkein pahinta museotyössä.

Pahinta oli se, kun yhdessä vaiheessa mitätöitiin toimintaamme vapaaehtoisina eikä meihin luotettu. Vajaan lukukauden olimme poissa museotyöstä, mutta vähitellen luottamus parani ja palasimme takaisin. (K15.)

Huonointa on ehkä on ollut useiden tärkeiden henkilöiden vieroksuminen asian tiimoilta. (K9.)

Haastateltavaltani kysyin, kokeeko hän olevansa tärkeä museolle, jolloin hän päätyi kertomaan siitä, kuinka kaupungin kulttuuritoimi museoyhdistyksen tekemään työhön suhtautuu.

Jaa-a. No se on taas vähän, vähän tuota semmonen kysymys kansa että niin, nin ollaan tärkeitä ja ei olla. Iten mielestä aina joskus ollaan kovinki tärkeitä, olevinaan, justiin tämän tiedon siirtämisessä eteenpäin, mutta niin taas sitte on sillä tapaa joskus että jotka vaikuttaa todellaki tähän museon toimintaan niin, niin semmoset henkilöt on hyvin kaukana tämmösestä [museon erikoisalaan liittyvästä nostalgiasta]. Noin lainausmerkeissä. Niin tuota, siinä aina sit tulee semmonen ristiveto että joo tai ei. Että niin, joskus sanotaan että ootte tärkeitä ja joku päivä niin, joo että no ei, ei, ei sillä oo paljo merkitystä. (H5/ museoyhdistys.)

Toinen haastateltava kaipaisi myös arvostusta ja lisää vielä, että hänen mielestään museo ei voi toimia ilman vapaaehtoistyöntekijöitä.

Eikä se nyt oo väärin sanottu että kyllä se nyt sais iha oikeesti tämä omistajataho nii vähä enemmän arvostaa tätä [yhdistyksen nimi]kerhon työtä ja antaa arvoa. Koska ei näitä kumminkaa, täällä on vielä kumminkii muutama näitä vanhoja, vanhoja äijiä mitkä tietää nuo vanhat työmenetelmät ja nuo jos suuttuu ja lähtöö nii sit ei oo mitää tietoo enää vanhosta. [---] Et se on ikävää jos tommonen myrkytetään pois semmosella, semmosella asenteella että sitä ei arvosteta mitä täällä tehään. Se on vaarallista, museon kannalta. (H4/ museoyhdistys.)

Hänen kuvailemansa tilanne on kerran ollut, kun museon ensimmäinen vapaaehtoistyöntekijäpolvi on väsynyt museotyöhön ja silloinen puuhamies suuttunut kaupunkiin ja jättänyt museotyön kokonaan. Pyysin häntä haastateltavaksi, mutta hän kieltäytyi toteamalla että museon asiat ovat hänen kohdaltaan nyt ohi. Myös nykyiset vapaaehtoistyöntekijät ovat pahoittaneet mielensä kaupungin toimiin.

...niinkin pahasti joskus aina suivaannuttaa että pistän rukkaset naulaan [läiskäyttää kädellä] ja lähen, kun isäntä tuota puhelee ihan tyhmiä ja tuota ei arvosta sillä tapaa... (H5/ museoyhdistys.)

Haastatellut vapaaehtoistyöntekijät kertovat myös, että pahalta tuntuu se, että heidän ideoitaan ei oteta kaupungin kulttuuritoimessa vastaan. Ehdotukset hyväksytään vasta ”lirkuttelun” jälkeen tai tyrmätään kokonaan. Haastateltava toteaa itse, että museon asiat ovat vapaaehtoistyöntekijöille sydämen asioita ja tyly tai kielteinen kommentti tai teko niitä kohtaan tuntuu loukkaavalta. Tässä kommentissa näkyy se, että vapaaehtoistyöntekijä saattaa kokea itsensä osaksi museota ja museon osaksi omaa identiteettiään.

Koska kumminki sen verran se on sit semmone varmaan sydämellä tää asia jokaisella kuka täällä on ja se tuntuu pahalle ku sitte sanotaan että eihän tää oo mistään kotosin. (H4/ museoyhdistys.)

Kiitos ja arvostus tulevat haastateltujen vapaaehtoistyöntekijöiden mukaan museokävijöiltä, joiden ansiosta he jaksavat jatkaa museotyötä. Kaikkein parasta museotyössä on molempien parihaastattelussa olleiden mukaan innostuneet asiakkaat ja heiltä saadut kommentit.

...myönteistä palautetta kun tulee nin kyllä se nostaa mieltä kyllä hyvästi (H5/ museoyhdistys).

Tästä muodostuu vapaaehtoistyöntekijöiden mukaan ristiriita siihen miten kulttuuritoimi heihin suhtautuu.

...yleisö kiittää ja isäntä moittii, niin tuota se on justiin se huonoin hetki silloin että niin no voi saatana, näinkö tämä on kuitenkin. (H5/ museoyhdistys.)

Vapaaehtoistyöntekijät toivovat että museon omistajataholla olisi läheisempi kontakti heidän lisäksi museon asiakkaisiin.

Että joskus tuntus että niihin isäntien pitäisi olla täällä joskus pyhänseutu pitämässä tätä auki ja kuunnella mitä ihmiset sanoo niin ehkä heidän mieli saattas muuttuakki siitä vielä. (H4/ museoyhdistys.)

Vastaavasti museotyö koetaan entistä palkitsevammaksi, jos organisoivat tahot kuten alueen maakuntamuseo ja muut yhdistykset innostuvat paikallismuseon asioista ja tulevat mukaan tukemaan toimintaa: *Tuntuu hyvältä kun meidät on huomattu ja on mahdollisuus saada tietoa (K25).*

5. KETÄ VARTEN MUSEO ON OLEMASSA?

Museotyön tavoitteet ja toiveet

Museopoliittisen ohjelman lähtökohdissa mainitaan, että rahoittajien odotukset ja museon perustehtävä ovat ristiriidassa perinteisten työskentelytapojen kanssa (Museo 2000, 15). Tutkimissani museoissa tämä näkyy siten, että rahoittajien ja museotyöntekijöiden tavoitteet ovat erilaisia ja jatkuvasti joudutaan tilanteisiin, jossa työntekijät ovat tottuneet toimimaan jollain tavalla, josta museolle ei ole kuitenkaan vastaavaa hyötyä. Haastatellut kaupungin kulttuuritoimen työntekijät pohtivat toisinaan, meneekö kaupungin myöntämä toiminta-avustus ja muu rahoitus oikeaan tarkoitukseen, kun he eivät näe sen tuomaa hyötyä museolle, asiakaskunta ei laajene eikä oma rahoitustilanne parane. Joskus avustuksia haetaan työtehtäviin, jotka eivät varsinaisesti vapaaehtoisille museotyöntekijöille kuuluisi, tai jossa rahoittajat eivät näe toiminnan tarkoitusta. Tutkimassani museossa, jossa tein haastattelut, myös rahoituksen yhteydessä korostuu se, että kaupungin kulttuuritoimen ja museoyhdistyksen yhteistyö ja työnjako eivät toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Kulttuuritoimen työntekijä listaa museoyhdistyksen työtehtävien selkeyttämisen yhdeksi tavoitteeksi, jonka saavuttamalla helpotettaisiin museon ongelmia. Rahoitus ja vapaaehtoisten työinto ja energia pitäisi saada ohjatuksi oikeille urille.

No ensinnäki se [museoyhdistyksen] asema pitää saada julki. Toisaalta ei niin että hyö heittää kokonaan hanskat tiskiin, he on ite esittäny sitä että voi hyö jättää sen homman hoitamatta. Ei niin. Mutta toisaalta sitten [huokaa] niinkii että he ottavat liikaa siellä vapauksia... En tiä voiko sen sanoo mutta esimes ne ano avustusta siihen että saavat sinne ulkokohteisiin kylttejä tehtyä. Mutta eihän, ei se oo [museoyhdistyksen] asija! Mutta niinku, toiset hyvvee hyvvyyttään yrittää sellasta tehä nii mitenkä sen niinku saa sanottua että hei ei tää kuulu teille. Sitte ne suuttuu. Äijät. [haastateltava ja haastattelija naurahtavat] (H2/ kulttuuritoimi.)

Sana ”kulttuuriperintö” on hyvin arvolatautunut ja luo usein konnotaation jostakin etnisestä, paikallisesta ja historiallisesta, jota täytyy suojella. Kulttuuriperinnön suojelun politiikka kuitenkin on keskittynyt nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. (Kuutma 2009, 27.)

Haastatteluaineistoni perusteella näyttää, että virkamiehet ja museoissa työskentelevät vapaaehtoiset viittaavat puheessaan kulttuuriperinnön eri aikatasoihin. Tämä aiheuttaa eriäviä käsityksiä siitä, miten museossa kuuluisi toimia ja mitä siellä saa ja voi tehdä. Vapaaehtoiset ovat keskittyneet menneisyyteen: Kuutman kuvailemaan kulttuuriperinnön paikalliseen, historialliseen ja suojeltavaan aspektiin. Virkamiehet ajavat kulttuuriperinnön suojelun politiikkaa ja ovat siksi keskittyneet nykyisyyteen ja ennen kaikkea tulevaisuuteen.

Toinen haastattelemani kulttuuritoimen työntekijä toivoo radikaalia muutosta museotyön toimivuuteen.

SH Jos ammattimaisesti toimiva museo ois semmonen niinkö tavoteltava tulevaisuudenkuva nii mikä vois olla semmonen uhkakuva museon tulevaisuudessa?

H2 Nykyinen tila.

SH Sen jatkuminen?

H2 Nii, kyllä. Kyllä ei tää anna mitään. Ennemmin sitte vaikka lappu luukulle. Tai sitte oikeesti pitää kehittyä. (H2/ kulttuuritoimi.)

Esimerkki kuvastaa sitä, kuinka museon tulevaisuudesta ollaan kiinnostuneita ja museota haluttaisiin kehittää, mutta käytännön museotyön hankaluuksien takia se ei tunnu onnistuvan. Vastaavia kokemuksia on myös vapaaehtoistyöntekijöillä. He kokevat että virkamiehet eivät ole kiinnostuneita museosta eivätkä halua tehdä töitä sen kehittämiseksi. Tämä kuitenkin näyttäisi johtuvan siitä, että eri osapuolten tavoitteet museotyössä ovat erilaisia. Vapaaehtoistyöntekijät haluaisivat keskittyä kulttuuriperinnön vaalimiseen ja säilyttämiseen, virkamiehet museon tulevaisuuteen. Selkeimmin tämä näkemys ero on nähtävissä siinä, kuinka suhtaudutaan museon muuttamiseen.

Muutos museossa

- H4 Paljo on tavaraa ja muuta mutta kun se vaan muutettas niillä tavaroilla ja siinä vanhassa hengessä.*
- H5 Nii. Ja täällä kun ihmiset käy niin tuota ei ne koskaan arvostele että miksi tuo on ollu tuossa seihtemän vuotta tuo vaaka tuossa nurkassa. Niin ne vaan sanoo joo, minä muistan tämmösen vaakan kun se oli siellä ja siellä, nii. Ei ne käy arvostelevaan että tää on väärin. Siis se, **se vain tulee kaikesta muusta se että jotain pitää muuttaa.** En minä kehittämistä vastaan oo missään tapauksessa... (H4 ja H5 /museoyhdistys.)*

Museon muuttaminen voidaan nähdä usealla eri tavalla: sen toiminta-ajatuksen muuttamisena, fyysisenä muuttamisena tai uudelleenjärjestämisenä. Edeltävä esimerkki osoittaa haastateltujen vapaaehtoistyöntekijöiden kannan asiaan: he eivät halua, että museon perusajatus ja museon ”henki” muuttuvat, vaikka fyysisiä muutoksia museossa tehtäisiinkin, eivätkä he näe edes fyysisiä muutoksia välttämättöminä. Kirjoituspyyntöön vastanneet käsittivät museossa tehtävän muutoksen useimmiten esinekokoelman muuttamisena (esineiden vastaanottamisena ja vanhojen poistamisena), näyttelyiden uudelleenjärjestämisenä, museotilojen laajentamisena ja uusien kohderyhmien huomioimisena esimerkiksi tapahtumien muodossa. Useimmat kirjoittajat olivat muutosmyönteisiä ja jotkut hyväksyivät myös museon perusluonteen muuttamisen. Yksi vastaajista tiivistää:

Vuonna 2002 avattiin täysin uusittu perusnäyttely, joka muutti museon luonteen täysin. Parempaan. (K7.)

Aineistoni perusteella voin sanoa, että vapaaehtoisten museotyöntekijöiden mielipiteet museon muuttamisesta vaihtelevat jonkin verran, pääsääntöisesti kuitenkin niin että vapaaehtoistyöntekijät suhtautuvat museon radikaaliin muuttamiseen varauksellisemmin kuin virkamiehet.

Museo-organisaatioissa on maailmanlaajuisesti tapahtunut uudelleenjärjestäytymistä, mikä liittyy globaalin, kansallisen ja paikallisen suhteiden muutoksiin. Nykyään museot eivät ole enää kansallisten kulttuurien nationalistisia temppeleitä, vaan mikä hyvänsä voi

muuttua museoksi. Museokävijän kokemus voi lähestyä huvipuistokäyntiä, ja vitriinietäisyys on lyhentynyt tai poistunut. Kun muutos on nopeaa, kohdataan vastustusta niiden osalta, jotka pitivät museoista sellaisena kuin ne olivat. Muutos museossa tuntuu odottamattomalta, eikä sitä voida hyväksyä, koska se ravistelee totunnaisia käsityksiä siitä mikä museo on, millainen se on, ja mitä se tekee. (Hooper-Greenhill 1992; Hall 1999, 63.) Vastaavanlaisia muutoksia on tapahtunut myös suomalaisissa museoissa ja myös pienissä paikallismuseoissa pyritään kohti elämyksellisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä. Pyrkimyksiä muuttaa museota eivät kuitenkaan kaikki hyväksy, kuten Hooper-Greenhill (1992) toteaa. Aineistossani tämä on selkeästi nähtävillä. Muutokseen museossa suhtaudutaan varauksellisesti ja erityisesti haastateltavien mielipiteet eroavat jyrkästi, kun kysyn, saako museota muuttaa? *Pitää!* vastaa toinen kaupungin työntekijöistä ennen kuin saan lauseen loppuun (H2/ kulttuuritoimi) ja myös toinen virkansa puolesta museossa toimiva yhtyy tähän näkemykseen: *No kyllä mä sanon että kyllä museota pitää muuttaa.* (H3/ kulttuuritoimi). Vapaaehtoistyöntekijä puolestaan vastaa:

Siitä me [museoyhdistyksessä] ollaan oltu kyllä melkein yksimielisiä että ei. Se riippuu tietysti, että mihinkä suuntaan, mutta museo on museo. (H1/ museoyhdistys.)

Eri toimijat tuntuvat tietävän toistensa näkemykset, kaupungin työntekijä vahvistaa museoyhdistyksen vetäjän kannan asiaan:

Ne on niinku viimesen päälle museoihmisiä, et se kaksyt vuotta sitte, mikä se näyttely, nii eihän siihen ois saanu puuttua [huokaa syvään], niille museo on niinku stabiili... ja, mulle ei. [naurahtaa] (H2/ kulttuuritoimi.)

Tästä tilanteesta ei tunnuta pääsevän eteenpäin, koska kummallakaan osapuolella ole aikomusta vaihtaa mielipidettään.

Parihaastattelussa vapaaehtoistyöntekijät sanoivat, etteivät ole lähtökohtaisesti muutoksia vastaan, mutta heidän mielestään kaikessa uudistustyössä tarvitaan tarkkaa

harkintaa, etteivät muutokset vahingoita museon tunnelmaa tai muuta alkuperäistarkoitusta.

Sitä pitäis muuttaa siinä, saa muuttaa, mut siinä vanhassa hengessä. [---] Täällä on, ja se tietysti että tilat on rajalliset että tätä pitäis silleen, tuollois hirveesti valokuvia ja muita juttuja, tauluja mitä, sillä lailla muuttaa. Siis vain ikään kuin vaihtaa näyttelyä. Eihän tätä muuten kannata ruveta muuttamaan. (H4/ museoyhdistys.)

Ja tietysti määrättyssä määrin sitä voi muuttaa mutta siis siinä täytyy olla harkinta, että se tehhään niinku tuossa mainitiin, siinä [erikoisalan] hengessä. (H5/ museoyhdistys.)

Haastateltu vapaaehtoistyöntekijä H1 näyttäisi muun aineistoni valossa olevan muutoshaluttomuutensa kanssa yksin – kirjoituksissa vapaaehtoiset ovat muutoksen puolella. Kuitenkin vain osa kirjoittajista ottaa asian esille ja 25 vastaajasta seitsemän ei käsittele teemaa lainkaan. Kirjoituspyynnön laadin niin että jokainen vastaaja saa kirjoittaa teemoista, jotka hänen mielestään ovat mielenkiintoisia ja tärkeitä. Tämä teema ei nähtävästi koskettanut lähes kolmasosaa vastaajista lainkaan. Suurin osa aiheesta kirjoittaneista haluaa kuitenkin museon muuttuvan, vain yksi toteaa että muuttaminen on tarpeetonta, koska museo on *hyvä nykyisellään* (K16). Seitsemäntoista vastaajaa on muutosmyönteisiä ja heistä kahdeksan painottaa erikseen, että museota pitääkin ehdottomasti muuttaa ja uudistaa. *Totta kai museota saa muuttaa ja pitää muuttaa*, toteaa yksi kirjoittajista. Kuten parihaastattelussa olleet vapaaehtoistyöntekijät, hänkin lisää vielä: *Unohtamatta museon pääasiallista tarkoitusta.* (K3.) Samansuuntaisia mielipiteitä esittävät useat, uudistamisessa on käytettävä harkintaa. Lisäksi todetaan, että radikaali fyysinen muuttaminen ei aina ole edes mahdollista, mutta museon uudistamiseksi on pakko keksiä muita keinoja.

Vanhaa, rajatulle alueelle perustettua museota ei juuri voi paljon muuttaa. Museota on kuitenkin pakko kehittää ja toimintatapoja uudistaa. Nykypäivän ihmiset tulevat museoon aivan toisenlaisella perustietämyksellä kuin museota perustamassa ollut sukupolvi. On huolehdittava siitä, että museo avautuu ja puhuttelee aina kävijöitä. [---] Toiminnallinen suunta ja erikoistapahtumat ovat ne keinot, joilla omaa museotamme ja museoaluetta on voitu onnistuneesti uudistaa. [---] Kaikki toiminta ei toki sovellu museoalueelle... (K12.)

Seitsemästätoista muutosmyönteisestä vastaajasta kaksi kuitenkin toteaa, etteivät itse aio ryhtyä uudistustyöhön.

Kyllä museota voi muuttaa ja kehittää, mutta se ei ole enää minun asiani. (K23.)

Tulevaisuutta saavat nuoremmat mieltä, mutta tietysti museota ja sen näyttelyä yritetään kehittää ja uudistaa mahdollisuuksien mukaan. (K6.)

Kolmas samaan tapaan vastaava oli tehnyt museolle vuosittain vaihtuvia näyttelyitä, mutta ei ilmeisesti kokenut sitä uudistamistyöksi, koska kirjoittaa:

Museon tulevaisuutta en ole sen kummemmin ajatellut, olen valitettavasti ”menneisyydessä elävä persoona” jota ei nykyajan tekniikat kovin paljon kiinnosta. (K19.)

Vastaajat tunnistavat, että museon muuttaminen voi olla ongelmallista, mutta jotkut korostavat juuri oman museonsa olevan uudistushenkinen:

Mahdollisesti nuoresta iästään johtuen [paikkakunna]:n museo ei ole kangistunut kaavoihin tai pidä kynsin hampain kiinni vanhoista näyttelyistä, vaan uusille ideoille ja näyttelyille ollaan hyvin avomielisiä. (K1.)

Museopoliittisessa ohjelmassa todetaan, että kaikkialla resurssit eivät riitä museotoiminnan jatkuvalla kehittämiselle. Onko museotoimintaa organisoivien tahojen siis väärin vaatia pientä paikallismuseota kehittymään jatkuvasti, ja vastaavasti, onko vapaaehtoistyöntekijän epärealistista toivoa että oma pieni museo koko ajan kehittyisi? Museopoliittisessa ohjelmassa todetaan, että museotoiminnan kasvulla on rajansa. (Museo 2000, 19, 23–24.) Harkintaa paikallismuseoiden uudistamisessa siis todella tarvitaan, eikä niiltä mahdottomia voi odottaa. Muutosvastaisuus on kuitenkin kuoliniskulle hyvänsä pienellekin museolle. Jos museo ei mukaudu nykyhetkeen, se ei voi menestyä (Hooper-Greenhill 1993, 8).

Museon muuttamiseen liittyvät erimielisyydet näyttävät, että museotyön tavoitteet ja sille asetetut tulevaisuudenkuvat voivat eri toimijoilla erota toisistaan paljonkin. Mihin suuntaan paikallismuseoita viedään, riippuu siitä, kuka tekee päätökset museossa. Se, jolla on valtaa, päättää museoiden tulevaisuudesta, mutta samalla myös menneisyydestämme.

Museon valta ja valta museossa

Stuart Hall kirjoittaa, että ihminen ei synny identiteetillä varustettuna, vaan identiteetit muodostuvat ja muuttaavat muotoaan osana representaatiota. Emme tiedä millaista on olla suomalainen, jos emme tiedä miten ”suomalaisuus” on tullut representoiduksi tiettyinä merkitysten joukkona suomalaisessa kulttuurissa. Hallin mukaan ihmiset eivät ole vain juridisesti jonkun maan kansalaisia, vaan myös osallisia kansakunnan ideaan, joka representoituu kansallisessa kulttuurissa. Hall kirjoittaa kansakunnan kertomisesta: kertomuksen avulla kansakunta luo kuvan menneisyydestään ja sitä kautta omasta identiteetistään. (Hall 1999, 46–49.) Museot ovat paikkoja, joissa tätä kansakunnan kertomusta luodaan.

Ihmisellä on tapana luokitella ympäristöään hallitakseen ja hahmottaakseen sitä ajallisesti ja alueellisesti. Yksilö vahvistaa suhdettaan menneisyyteen niiden esineiden avulla, jotka on säilyttänyt. Nykyisyydessä tehtävät päätökset ja valinnat määrittävät sen, mitä menneestä säilytetään. Jotkin esineet nähdään tiettyinä aikana muita arvokkaammiksi ja ne halutaan säilyttää museossa. Menneisyyden esittäminen aineellisessa muodossa edellyttää esineiden hallintaa. (Museo 2000, 29; Sivula 2009, 261–262; Salminen 2011 [online], 172.) Museoissa siis kiteytyy se, mitä kulttuurissa pidetään merkittävänä. Museon merkittävyys ja tärkeys lisäävät sen valtaa.

Jan Löfström on kirjoittanut museoiden symbolisesta vallasta. Kansalaisten mielestä museot pystyvät kertomaan, miten asiat ennen oikeasti olivat. Museot ovat kuitenkin vääjäämättä historiallisten tulkintojen tekijöitä. Ne tekevät aina näyttelyiden sisältöä, painotuksia ja rajauksia koskevia valintoja ja näiden yhteisvaikutuksesta rakentuu

tietynlainen kuva menneisyydestämme. Tietyt historialliset identiteetit, muistot ja kokemukset saavat museon tekemän esityksen kautta eräänlaisen tunnustuksen, legitiimin aseman, kun taas toiset jäävät sivuun tai unohduksiin. Museoiden tarjoamat representaatiot siis edistävät aina joitain tiettyjä kulttuurisia kehityssuuntia ja identiteettejä ja ehkäisevät toisia. Museot ovat siis menneisyyden tulkitsijoita ja siinä ominaisuudessa symbolisen vallan käyttäjiä. Tämä valta ulottuu myös tulevaisuuteen, koska kokoelmanhoidon kautta museot rakentavat menneisyyden lisäksi tulevaisuutta. (Löfström 2010, 9–13.)

Flora E. S. Kaplan väittää, että museot ovat hyvin tärkeä osa kansallisen identiteetin muodostumisessa. Museoita perustetaan tyypillisesti kansallisvaltioiden syntyprosessien yhteydessä. Aihepiiriksi valitaan jokin kansallisvaltion sisällä oleva etninen tai muu ryhmä ja tuon ryhmän kulttuuriperinnöstä tehdään julkista, yhteistä omaisuutta. Tämä ”yhteinen” kulttuuriperintö on sitten kaikkien kansalaisten saatavilla ja sen ympärille lähtee muodostumaan kansallinen identiteetti, tai oikeammin, lähdetään muodostamaan kansallista identiteettiä. (Kaplan 1994, 1–10.) Eija-Maija Kotilainen sivuaa keskustelua siitä, kuuluuko Venäjällä asuvien suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvien kansojen parissa kerätty materiaali suomalaisten kokoelmien kanssa Suomen Kansallismuseoon vai muiden ei-suomalaisten kokoelmien kanssa etnografiseen museoon. Kotilaisen mukaan tämä on keskustelua siitä, luokitellaanko suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvat kansat ja heidän materiaallinen kulttuurinsa vieraaseen kulttuuriin kuuluvaksi vai osaksi suomalaisuutta. (Kotilainen 2007, 98–99.) Tämä on esimerkki siitä, kuinka museot symbolisen valtansa avulla tekevät luokitteluja ja arvottavat esittämäänsä kulttuuriperintöä. Jari Kupiainen on tutkinut Malesian kansallismuseota ja kuvailee, kuinka 2000-luvun alussa useissa Malesian provinseissa suunniteltiin irtautumista kansallisvaltiosta ja samalla nousi esiin kysymys kansallismuseoon kerättyjen aineistojen jaosta. Esinekokoelmat haluttiin oman ryhmän haltuun, pois hajoavan valtiojärjestelmän hallusta. Museot luovat kansakunnan kulttuuriperintöä ja kansallisvaltion hajotessa tunnetaan halua purkaa yhteinen kulttuuriperintö. Kupiainen nimittää ilmiötä ”kulttuuriperinteen dekonstruktioksi” ja

kirjoittaa, että ilmiössä on kyse menneisyyden hallinnan prosesseista, joista paikallisyhteisöt olivat kokeneet tullessa syrjäytetyiksi. (Kupiainen 2009, 10–12.)

Muistiorganisaatioiden, kuten museotoimen, retoriikassa kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan kansallista omaisuutta, aineettomia ja aineellisia varantoja, joista voidaan ammentaa identiteetin rakennusaineita. Ominaista on kulttuuriperinnön vaalimiseen liittyvä hartaus, mutta myös tämän yhteisen omaisuuden hallinnointi. Museotoimen tehtävä on kuratoida kulttuuriperintöä: valita ja esittää siihen kuuluva aineisto. Kuratoiminen on vallankäyttöä, mutta ei tuomittavaa, vaan välttämättömyys. Kulttuuriperinnön organisoiminen liittyy kuitenkin vahvasti eri ihmisryhmien kamppailuun puheoikeudesta ja kuulluksi tulemisesta. Kulttuuriperintöpoliittisilla valinnoilla rakennetaan kuvaa yhteiskunnasta, nykyisyydestä ja menneisyydestä, sekä kaikista siihen kuuluvista osakulttuureista ja lisäksi niiden välisistä hierarkioista. (Aarnipuu 2008, 214.) Museoilla on symbolista valtaa, mutta kuka tuota valtaa käyttää?

Museossa esitetty representaatio historiasta ei useinkaan vastaa yksilöiden muistoja samasta asiasta (Köresaar, Kuutma & Lauk 2009, 12). Flora E. S. Kaplanin mukaan museo on paikka, jossa kansakunnan eliitti ja kilpailevat sosiaaliset ryhmät pyrkivät esittämään omia ideoitaan ja maailmankuvaansa (Kaplan 1994, 2–3). Tämän tyyppinen asetelma on nähtävissä museossa, jossa tein haastatteluja: virkamiehet ja vapaaehtoiset pyrkivät molemmat tuomaan museossa esille omaa näkemystään. Juhani Kostetin mukaan valta museossa merkitsee etuoikeutta historian tulkitsemiseen ja kulttuuriperinnön määrittelemiseen. Kulttuuriperintö ei ole itsestään selvä asia ja museot vaikuttavat siihen kenen historiaa ja kulttuuriperintöä tallennetaan ja esitetään. Päätöksenteko museossa merkitsee valtaa määritellä ja luokitella ihmisiä ja ilmoittaa, että joillekin kuuluu tärkeämpi osa yhteisestä perinnöstä. Museon kokoelmista päättävä valitsee sen, millaisen kuvan aineellisesta maailmasta annamme tuleville sukupolville. (Kostet 2010, 26.)

Esimerkkinä etnologisen museon vallasta ja vallankäyttäjistä voidaan mainita Samuli Paulaharju. Hänellä on ollut valta valita Suomen saamelaisten historiasta se osa, mikä

tallennetaan ja muistetaan. Hän on valinnut Suomen kansallismuseoon seitakiven, jonka antropomorfiseen muotoon hän on mieltynyt. Tämä seita ei siis ole missään nimessä tyypillinen tai edes mielenkiintoisella tavalla ainutlaatuinen ja poikkeava, vaan Paulaharjun mieleen. Usein päätäntävaltaa käyttävä käyttää sitä myös jonkun puolesta. On esitetty epäilyksiä, että osittain seita on valittu siksi, että se on ollut Norjan puolella. Paulaharju on kansallismuseon toiveiden mukaan pyrkinyt tuomaan Suomen puolelle tämän suomensukuiselle kansalle kuuluvan kulttuuriomaisuuden. (Mathisen 2009, 20.)

Museossa säilytettävä esine on siirretty alkuperäisestä kontekstistaan osaksi kokoelmaa. Esineen valintaan vaikuttaa sen kerääjän näkemys siitä, mikä on hankkimisen ja säilyttämisen arvoinen esine. Vaikka kerääjä ei tietoisesti valitsisikaan esinettä edustamaan kokonaista kulttuuria tai asiakokonaisuutta, toimii se museossa kuitenkin esimerkkinä kokonaisuudesta. (Kotilainen 2007, 100.) Eileen Hooper-Greenhill tarkastelee museokävijän ja museotyöntekijän aseman eroja suhteessa museoesineisiin. Kävijä on perinteisesti katsoja, työntekijä kerääjä. Kerääjän asemaan kuuluu oikeus esittää mielipide museoesineestä ja käsitellä sitä. Hänellä on valta päättää esineiden paikasta, näkyvyydestä ja esillelaiton ajoituksesta. (Hooper-Greenhill 1993, 7.)

Collecting and interpretive practices in the museum arguably always [...] represent the human subjects, directly or indirectly, intentionally or not. (Dudley 2008, 16)

Riippumatta siitä halusiko vai ei, museonäyttelyn kokoaja luo katsojan silmissä viralliseksi ja oikeaksi luokiteltavan kuvan asiasta, jota museonäyttely esittelee. Samalla tavalla museokokoelmaan liitettävistä esineistä päättävä valitsee samalla sen, mikä on säilyttämisen arvoinen esine, mikä toimii parhaana esimerkkinä ajasta jota elämme ja minkä avulla aikaamme tulevaisuudessa tulkitaan. Tällaiset päätökset ja tulkinnat ovat Sandra Dudleyn mukaan aina jollain tavalla subjektiivisia (Dudley 2008, 16). Kenellä sitten on oikeus tehdä tämä päätös? Haastattelemanি museon vapaaehtoistyöntekijä ei pidä kokoelmista päättämistä museoharrastajien tehtävänä. Vaikuttaa kuitenkin, että halua päättää museon kokoelmista ei tutkimassani museossa ole kenelläkään muullakaan,

vaan kaupungin kulttuuritoimi on esittänyt, että maakuntamuseon antamien ohjeiden mukaisesti työn voisivat tehdä myös vapaaehtoiset.

Niin, tuota, maakuntamuseo on antanu ohjeita meille mitenkä otetaan tavaroita vastaan ja tuota mutta ei täällä oo ketään kuka ottaa vastaan niitä tavaroita. Myö [yhdistyksen nimi]kerholaisena ku myö ei olla isäntiä nii eihä myö voia sillä tapaa omistaa täällä mitään eikä ottaa vastaan tänne museolle, koska isäntänä on kaupunki! Ja tuota, ja isännältä, isännällä ei oo haluja, haluja tuota ruveta kirjaamaan mitään paperia eikä allekirjottamaan tämmösiä että on otettu museolle. Nii. Vaan tuota, meille tuota on nyt annettu että meiän pitäs rekisteröityä että meillois valtuus allekirjottaa tänne luovutettuja esineitä. No eihän se, eihän se missään tapauksessa voi olla meiän homma. Ja kaiken hyvän lisäksi ku meillä ei sillä viisii oo sitä suoraa suhdetta tuonne kaupunkiin, ei myö pystytä siellä kenenkään kanssa sillä viisiin kommunikoimaan. Jos myö soitetaan sinne niin ei myö sinne millonkaa oikeestaan päästä, kukaan ei vastaa puhelimmeen ja niin edelleen. Niin se esineistö, esineistön tila on aika... [lause jää kesken] (H5/ museoyhdistys.)

Tässä esimerkissä on nähtävissä ristiriita: Kenellä olisi halua ja kiinnostusta käyttää valtaa museossa, ei sitä ilman legitimoitua asemaa saa. Kenellä valtaa on, ei ole välttämättä halua käyttää sitä ainakaan siten kuin toinen osapuoli toivoisi.

Tiina-Riitta Lappi on eritellyt maallikkojen ja virkamiesten tietoa ja tiedon tuottamista. Lapin mukaan sillä, jolla on valtaa, on myös mahdollisuus ohjailla tiedon tuottamista ja käyttöä. Valta määrittelee tiedon. Valtaan sidottu tiedon legitimaatio määrittelee sen, miksi jokin on määrätty. Esimerkiksi asiantuntijoiden tieto asetetaan maallikkojen tuottaman tiedon edelle. (Lappi 2007, 28.) Museotyössä tämä näkyy siten, että omistavaa taho pidetään ”ylempänä tahona”. Vapaaehtoistyöntekijät hyväksyvät lähtökohdaksi sen, että virkamiehillä on päätäntävalta, koska heidän asemansa oikeuttaa vallankäytön museossa. Virkamiesten tiedon oikeellisuus saatetaan kyseenalaistaa, mutta ei sitä, että heidän tietonsa on ”virallista” ja virallisesti ”oikeaa” tietoa. Lähinnä vapaaehtoistyöntekijät esittävät kainoja toiveita siitä, että omistava taho perehtyisi museon asioihin paremmin, niin että he saisivat lisää tietoa. Asia, joka on virkamiesten tiedossa, saa samalla legitimiin aseman oikeana tietona. Vapaaehtoistyöntekijät tarvitsevat virallisen tahon legitimoimaan tietonsa ja mielipiteensä. Museossa, jonka parissa työskenteleviä haastattelin, myös virallinen taho, eli kaupungin kulttuuritoimi

sanoi kyllä arvostavansa museoyhdistyksellä olevaa tietoutta. Sitä kuitenkin pidettiin epävirallisena tai hiljaisena tietona.

Paikallisia kulttuuri-identiteettejä määrittävissä kulttuuriperintöprosesseissa valta on harvoin paikallisyhteisöllä itsellään. Katriina Siivonen on tutkinut Varsinais-Suomen saaristoidentiteettejä ja sitä kuinka niitä on aluekehitystyössä muokattu. Hänen mukaansa joissakin kehittämishankkeissa on toimittu paikallisia saaristoidentiteettejä vastaan ja hankkeille on koostettu imago osin paikallisille identiteeteille vieraista aineksista. Tätä tehtiin myös ulkopuolisten auktoriteettien avulla. Ulkopuolisten puuttuminen paikallisidentiteetteihin loi Siivosen mukaan sanattoman kokemuksen saariston myymisestä. (Siivonen 2008, 6–7.) Sama ilmiö toistuu paikallismuseoissa: päätäntävalta ei ole paikallisyhteisöllä, joka kokee museon omakseen.

Kenen museo?

Kysymyksen ”kenelle museoesineet kuuluvat?” jätin tarkoituksella sekä kirjoituspyynnön että haastattelujen loppupuolelle. Toivoin aiempien kysymysten virittävän vastaamaan myös omistussuhteita ja -oikeuksia koskeviin kysymyksiin, kuten siihen, ”kenellä on oikeus kertoa tästä museosta ja sen esineistä?” Tämä osoittautuikin hankalimmaksi aihepiiriksi: jos ei haluttu antaa yksinkertaista, lailliseen omistajuuteen pohjaavaa vastausta, koettiin kysymys omistajuudesta vaikeaksi ja monimutkaiseksi. Kirjoituspyyntöön vastanneista kaksi sivuuttaa aiheen kokonaan ja jotkut toteavat, etteivät osaa vastata kysymykseen kattavasti.

En oikein ymmärrä tämän kysymyksen ydintä? ... (K12.)

Kysymykseesi voiko museon tai museoesineen omistaa, tuntuu äkkiä hiukan vaikea vastata, mutta mielestäni sitä ei voi omistaa samalla tavalla kuin esim. maatilaa määrätyn ajan, kunnes se siirtyy seuraavalle omistajalle. (K24.)

Museon esineistölle osataan useimmiten kuitenkin nimetä laillinen omistaja. Kymmenen vastaajaa toteaa, että esineet omistaa museoyhdistys, viisi mainitsee omistajatahon, kuten kunnan, ainoaksi lailliseksi omistajaksi ja muutama toteaa, että esineet kuuluvat

museolle. Lisäksi esineitä on lainassa toisilta museoilta, yhdistyksiltä tai yksityisiltä henkilöiltä. Omistuskuviot eivät aina ole selkeitä, mikä näkyy seuraavissa esimerkeissä.

Nykyinen esineistö on kunnan, ts. museon... (K14.)

Museo on kuntalaisten. He ovat lahjoittaneet esineet, heille ollaan vastuussa säilyttämisestä. Museon ja esineiden virallinen omistaja on [paikkakunnan] kunta, kotiseututalon ja sinne lahjoitetut museoesineet omistaa [kotiseutuyhdistys]. (K22.)

Vastaajat voivat todeta esineistön kuuluvan ”kunnalle ja yhdistykselle, eli museolle”, jolloin virallinen omistajuus jää epäselväksi. Jotkut pohtivat syvällisemmin, onko virallinen omistajataho pohjimmiltaan myös henkinen omistaja – kokevatko omistajat museon ja sen esineistön omakseen, tai kokeeko sen omakseen joku, joka ei ole virallinen omistaja. Aivan erityinen suhde esineistöön on kotimuseon pitäjillä.

Esineet ovat sukumme ja kotimme vanhoja. (K24.)

Mielenkiintoista on, että kukaan haastateltavistani eikä kirjoituspyyntöön vastanneista ottanut museologian kantaa museoesineiden omistajuuteen. Kukaan ei sanonut, ettei museoesinettä voi lainkaan omistaa, tai että jokainen museoesine kuuluu kaikille. Sekä konkreettinen omistajuus että omaksi kokemisen tunne ovat aineistoni valossa museoissa työskenteleville vapaaehtoisille ja virkamiehille tärkeämpiä kuin pohdinnat kulttuuriperinnön ja esineiden omistajuudesta.

Alan Shestack on kirjoittanut museoammattilaisten halukkuudesta saada kulttuuriperintömateriaalia museoiden omistukseen. Shestackia on pitkän museouransa aikana pyydetty puhumaan pohjoisamerikkalaisten museoyhdistysten ja suurempien museo-organisaatioiden puolesta ja auttamaan sellaisten lakiesitysten ajamisessa, joissa parannetaan museoiden omistusoikeuksia museokokoelmiin. Myös muiden kulttuurien kulttuuriperintömateriaaleille on esitetty siirtokieltoa pois museosta, kun niitä on säilytetty museossa kaksi vuotta. (Shestack 1999, 93–95.) USA eroaa

kulttuuriperintölainsäädännöltään lähes koko muusta maailmasta (Herscher 1999, 117) ja aineistoni valossa näyttääkin siltä että Suomen museoammattilaiset eivät ole yhtä hanakoita puoltamaan omistusoikeuksiaan museokokoelmiin, ja varsinkin paikallismuseoissa ollaan hyvin tietoisia siitä, keneltä tai kenen ansiosta esineet on museoon saatu ja kenelle ne kuuluvat. Esineiden alkuperästä kerrotaan useimmiten, että ne on saatu lahjoituksina yksityisiltä henkilöiltä: 17 vastaajaa kertoo lahjoitusten olevan museokokoelman perusta. Joitakin mainintoja on esineiden ostamisesta ja museoesineistön kartuttamiseksi järjestetyistä keräyksistä. Näiden lisäksi esineitä ovat lahjoittaneet itse museon vapaaehtoistyöntekijät, mikä on jälleen merkki heidän harjoittamastaan itsensä museoimisesta.

Eri toimijoiden näkemuserot esineiden alkuperästä ja omistussuhteista näkyvät selkeästi haastatteluaineistossani. Museoyhdistyksen jotkin jäsenet toivovat kaupungilta selkeämpää otetta esineiden vastaanottamiseen, jotkut taas pitävät yhdistyksen roolia tärkeänä esinekokoelman kartuttamisessa.

Tässä on varmasti monelta suunnalta siinä mielessä että ollaan niinkun [museon esittelemän alan toimijoita] melkein koko, [yhdistyksen nimi] -kerholaiset kaikki ja näin ollen jokainen omalta alueeltaasa aina haistaa sen että mikä on niinku uusiutumassa, niin kun esineistön suhteen ja sitä sitte käyään kyselemässä että joko tää joutaa museolle tai onko sillä joku muu kaatopaikkaosote mutta tää museotouhuun sillä lailla haetaan esineistöä käyttäilemällä. Mutta sitten tää toinen puoli on että ihmiset on täällä, määrätyt [museon esittelemä ammattiala] -henkiset ihmiset on tuonu joskus iteltänsä kotoo että tämä ois tämmönen joutava että voisko tämä olla täällä museolla tai tarviisko tätä, voiko esitellä tai antaa tai tälle. Nii se on toinen kohde millä lailla museoesineitä on tänne hankittu. Sitte tää meidän kerho myöski saa pientä toiminta-avustusta erillaisiin ideoihin kaupungin kulttuuri- tai siis sivistystoimelta ja niitä ostelemalla sitten niin tässä se temppu just on että onko se nyt sen kerhon omaisuutta vai onko se tään museon omaisuutta, mutta kyllä tänne se on kaikki mitä on saatu irti tuollasellaki ostotyypillisellä touhulla niin kerhon puolesta, niin kyllä se tänne museoon kuuluu. Että se on niinku museon oma sitten. Entä onko se sitten kaupungin oma – tietenki siinä mielessä et se tulee sitte kaupungin omaisuudeksi. (H1/ museoyhdistys.)

Omistussuhteet näyttäytyvät museoyhdistyksen puolelta sekametelisoppana, eivätkä kaupunginkaan työntekijät ole tilanteesta täysin selvillä.

Museoesineet on deponoitu, lahjoitettu [paikkakunnan nimi] kaupungille. Sillä tavalla että, suurin osa niistä. Mutta siinä on niinku erilaista omistuskuntaa. Eli siinä on yksi, päälahjottaja tuli [valtakunnallisen kattoyhdistyksen nimi] kautta että siellä oli yks ihminen joka oli keränny sitä esineistöä ja niinku lahjotti sen esineistön suoraan museolle ja kaupungille sitä myöten. Mutta sitten siellä on tällasia pysyviä pitkäaikasia lahjotuksia että siellä on vaikka ne penkit on [samaa ammattialaa esittelevästä museosta] ja niitä sit aina välillä uudistetaan niitä sopimuksia. Ja sitte siellä on tietysti [museoyhdistys] joka sitten tuo niitä omia niinku hankintojaan sinne ja sitte se on aina niinku että ei, nämä nyt eivät ole kaupungin, kun te ootte nyt ottaneet nämä tänne ja se on tosi hyvä kysymys että kuka ne nyt sitten omistaa. [naurahtaa] Siitä aina käydään sitte keskustelua. (H2/ kulttuuritoimi.)

Prekolumbiaanisen taiteen kerääjä ja tuntija Gillet G. Griffin kuvailee omaa suhdettaan keräämäänsä taiteeseen seuraavasti:

I feel that I am not the owner, but only the custodian of the works which I have assembled, and my goal has been to pass them on in to the world in an ordered way so that they will add to the knowledge of present and future generations. (Griffin 1999, 114.)

Kirjoituspyyntöni vastanneiden ja haastattelemini paikallismuseoiden työntekijöiden suhde museon kokoelmiin on samantyyppinen. He kokevat välittävänsä kulttuuriperintöä eteenpäin museoesineiden avulla.

...tarkoituksena on jättää tuleville polville tietoa menneistä vuosikymmenistä...
(K5.)

Kysyttäessä ”ketä varten museo on olemassa?” useat vastaavat sen olevan kaikkia kiinnostuneita varten. 13 vastaajaa ei erittele kohderyhmiä tarkemmin, vaan toteaa, että museo on tarkoitettu kaikille, ketä paikkakunnan historia ja kulttuuri kiinnostavat. Jotkut lisäävät, että paikkakuntalaisille se on muita tärkeämpi.

Museo on olemassa kaikkia varten. Parhaiten se toteuttaa myös perustajiensa näkökulmaa avaamalla ovensa kaikille kiinnostuneille. Parhaiten myös

turvataan kotiseututyön ja museon tulevaisuus, jos ainakin paikkakuntalaiset kokevat ja puhuvat siitä ”meidän museona”. (K12.)

Paikallisissa erikoismuseoissa toimivat ovat sitä mieltä, että museo on erityisesti sen esittelemän ammatti- tai harrastusalan ihmisiä varten. Kotimuseonpitäjä vastaavasti saattaa pitää museota omaksi ilokseen, siis vain itseään varten. Pari mainintaa on myös siitä, että museo on opiskelijoille ja tutkijoille avuksi. Yllättävää on, että vain neljä pitää matkailijoita tai muuta yleisöä tärkeimpänä kohderyhmänä. Vain haastatellut kaupungin kulttuuritoimen työntekijät käyttävät asiakas-sanaa museokävijöistä ja toinen heistä sanoo suoraan museon olevan olemassa asiakkaita varten. Toinen haastateltava puolestaan päätyy kritisoimaan museon nykytilaa, ja toteaa, että museo on olemassa

*[Museoyhdistystä] varten [haastateltava ja haastattelija nauravat]. Myö vähä pietään sitä yllä [naurua]. No museohan pitäis olla olemassa sitä varten että sieltä saahaan sitä tietoo. Kaikki. Ehkä lapset, eniten. Ja kaupunkilaiset, matkailijat. Museo pitäis olla kaikkia varten. Mutta tuollahan kokonaan se yks idea mikä museolla pitäis olla että antaa oppimisen kokemuksia ja muita niin se ulottuvuus puuttuu kokonaan. [...] Että ei se, ei siellä mitenkää aktiivista roolia sillä asialla ole. Se on, **valitettavasti se on museo sen vuoks että se on museo ...** Hyi minua [haastateltava ja haastattelija nauravat]. (H3/ kulttuuritoimi.)*

Yksi vastaaja toteaa realistisesti että aivan kaikkia varten museo ei voikaan olla olemassa.

Museo on olemassa lähinnä [paikkakuntalaisia] varten, mutta myös heitä varten, jotka nauttivat vanhojen esineiden viehätyksestä ja museoiden tunnelmasta. Museossa käyntiin on yhtä monta syytä kuin on museokävijöitä. Jopa käsityöläiset saattavat kiertää museoita etsien inspiraatiota töihinsä. Jos sanoisin, että museo on kaikille, se olisi liioittelua. Heitäkin on, joiden mielestä koko roska pitäisi polttaa. Mutta tervetulleita he ovat käymään siitäkin huolimatta! (K10.)

Kalle Kallio kirjoittaa museoiden etiikasta ja pohtii, ketä museon tulisi palvella. Hän puhuu saavutettavuudesta: museo voi valita kohderyhmänsä, eikä sen tarvitse puhutella aivan jokaista. Hän huomauttaa kuitenkin, että vain itseään varten museo ei voi olla olemassa. Museot eivät ole esineitä, näyttelyitä tai opetusta varten. Kallion mukaan

museot tarvitsevat museoammatillisen sulkeutuneisuuden sijaan visioita, joita ihmiset haluavat yhdessä tulla toteuttamaan. Museoiden tulisi rakentaa tulevaisuutta dialogissa yleisönsä kanssa. (Kallio 2008, 32–33.) Yleisö ei aineistoni perusteella ole ainoa ryhmä, jonka kanssa yhteistyötä tarvitaan. Paikallismuseoilla on myös yhteisö, museon vapaaehtoistyöntekijät, joiden kanssa vuoropuhelussa museon tulevaisuutta suunnitellaan.

Kenen kulttuuriperintö?

Perintö, josta emme tiedä, ei koskaan päädy omistukseemme. (Sivula 2009, 261.)

Anna Sivula rinnastaa aineellisen ja aineettoman perinnön ja tulee samalla paljastaneeksi kulttuuriperintöön liittyvän omistustarpeen. Sivula lisää, että kulttuuriperintö, josta yhteisö on tietoinen, on sille merkittävä resurssi. (Sivula 2009, 261.) Kulttuuriperinnön omistajuuteen liittyy myös yhteisöllisyys. Tiivis yhteisö on vahva ja voi taistella (omistus)oikeuksiensa puolesta. (Kuutma 2009, 30–31.)

Kulttuuriperintöä määrittää ajatus omaisuudesta ja omistamisesta. Toisaalta kulttuuriperintö on ihmiskunnan yhteistä pääomaa, toisaalta kansallista omaisuutta. Tässä ajatusmallissa yksilö tulee osalliseksi kansalliseen kulttuuriperintöön ihmisyytensä, kansalaisuutensa ja paikkakuntalaisuutensa kautta ja perinnöstä huolehtivat hallinnolliset viranomaiset. Kaikki kulttuuriperinnön kannalta arvokas materiaali ei ole julkisessa omistuksessa, vaan osa on myös yksityisomaisuutta. Kun kulttuuriperintöä halutaan suojella yksityiseltä kulttuurin edustajalta, jolla kuitenkin on omistusoikeus materiaaliin (kuten rakennukseen), joudutaan konfliktitilanteeseen. (Aarnipuu 2008, 22.)

Tyypillisesti kulttuuriperintöaineistojen katsotaan kuuluvan valtiolle, eikä yksityisomistukseen, ja tätä ajatusta mukaillaan kulttuuriperintöön liittyvässä lainsäädännössä. Yleistymässä on toisaalta myös ajatus ”yhteisestä kulttuuriperinnöstä”. (Herscher 1999, 118, 120.) Tähän ajatukseen on tarttunut myös Jaime Litvak King, joka väittää, että mikään valtio tai kukaan yksittäinen ihminen ei voi omistaa

kulttuuriperintöä. Kaikki kulttuuriperintö kuuluu koko ihmiskunnalle, riippumatta siitä mitä asiasta on säädetty lailla. King myös huomauttaa, että valtiot eivät ole suostuvaisia luopumaan omistusoikeudestaan kulttuuriperintömateriaaleihin. (King 1999, 199.)

Regina Bendix ja Valdimar Tr. Hafstein nostavat esille kulttuuriomaisuuden ja kulttuuriperinnön käsitteiden yhteydessä omistajuutta havittelevien tahojen keskinäiset suhteet. Oli kyseessä kulttuuriomaisuuden palauttaminen alkuperäisille omistajille, kulttuuriperinnön suojeleminen tai sen esittäminen museossa, on todellisuudessa itse kulttuuriomaisuuden sijaan keskiössä virallisten omistajien ja muiden tuosta omaisuudesta kiinnostuneiden välinen suhde. Sama koskee kulttuuriperintöä, sen arvo liittyy olennaisesti siitä kiinnostuneiden intresseihin ja haluihin. (Bendix & Hafstein 2009, 8.)

If you are interested in the past, its art and its processes, whether you are professional or amateur, you have to recognize that the past does not belong to you. (King 1999, 206.)

Omistajuuden keskiössä ovat esineet tai kokoelmat, jotka käsitetään kulttuuriomaisuudeksi. Fyysinen ja henkinen omistajuus tällaisiin esineisiin on sitä tärkeämpää, mitä enemmän henkilö arvostaa kulttuuriomaisuutta. Stein R. Mathisen toteaa, että tällaisten esineiden ja kokoelmien ympärille syntyy usein konfliktitilanteita. (Mathisen 2009, 11–12.) George E. Stuart huomauttaa, että museot ovat kulttuuriperintöaineistojen omistajuuden kysymysten polttopisteessä. Museot joutuvat vastaamaan kysymykseen, kenelle menneisyys kuuluu. (Stuart 1999, 250.)

Eileen Hooper-Greenhill on tutkinut luokittelujärjestelmiä, joiden mukaisesti museotyöntekijät luokittelevat esineet museoon sopiviksi tai sinne kuulumattomiksi, sekä museon sisällä järjestävät ja esittävät siellä olevat esineet tietyllä tavalla. Hän todistaa, että tällä hetkellä käytössä oleva taksonomia ei ole ”oikea” tai ”tosi”, vaan itse asiassa sosiaalinen konstruktio. Näin ollen sitä voidaan muuttaa tai se voidaan muodostaa kokonaan uudelleen, eikä sitä voida pitää itsestäänselvyytenä. (Hooper-Greenhill 1992, 4–5.) Museotyöntekijät toimivat automaattisesti sisäistämässä

luokittelujärjestelmän mukaisesti ja kun heillä on valta päättää, eivät museoissa pääse esille mitkään muut näkökulmat tai mielipiteet.

Karen J. Warren nostaa esille ajatuksen siitä, mistä kulttuurisesta viitekehystä käsin kulttuuriperintöaineistoista puhutaan. Hänen mielestään alkuperäiskansojen kulttuurisen omaisuuden tapauksessa käytössä on pitkään ollut länsimainen viitekehys, mistä johtuen kysymyksenasettelut omistusoikeudesta noihin aineistoihin ovat olleet lähtökohtaisesti väärittyneitä, epärelevantteja ja epäoikeudenmukaisia. Tuohon viitekehykseen pohjaava toimijoiden välinen hierarkia määrittää kenellä on oikeus päättää mitä kulttuuriperintöaineistoille tehdään ja mikä niissä on säilyttämisen arvoista. Tämä hierarkia ei ole ainoa mahdollinen, ei universaali, eikä varsinkaan arvoneutraali. (Warren 1999, 11–14.) Ääritapauksissa alkuperäiskansa esitetään osana luontoa luonnontieteellisessä museossa tai kulttuurihistoriallisessa museossa alkuperäiskansan taidetta pidetään ”suojassa” heiltä itseltään ja se esitetään museoammattilaisten näkökulmasta, ja tulkitaan länsimaisesta viitekehystä. (Ames 2005, 47–48.) Mikä viitekehys on käytössä Suomen museokentällä? Kenen ja millaisessa hierarkiassa päätäntävalta yhteisestä kulttuuriperinnöstämme on museoviranomaisilla? Onko käytössä museologian, virkamiesten, tai markkinatalouden viitekehys? Kenen näkökulmasta meidän tulisi museoita katsoa? Garbriel Alcade Gurt ja Josep Manuel Rueda Torres pohtivat, pitäisikö museon palvella paikallisyhteisöä, koko yhteiskuntaa, vai jotakin yhteiskunnan tiettyä sektoria? Tästä museoteoreetikoilla on eriäviä mielipiteitä. Riippumatta siitä mikä strategia valitaan, museon tulisi luoda molemminpuolinen suhde kulttuuriperinnön ja ihmisten välille. He kirjoittavat myös museoiden epädemokraattisuudesta – pitävätkö museot yhteiskunnan jotakin osaa etusijalla ja luovat sille etuoikeutettua asemaa? (Alcade Gurt & Rueda Torres 2007, 521.)

Kenen menneisyys?

Karen J. Warren kysyy kulttuuriperintöä käsittelevässä artikkelissaan samoja kysymyksiä, kuin mihin minä etsin vastausta pro gradussani: Kuka, jos kukaan, omistaa menneisyyden? Kenellä on oikeus tai vastuu suojella menneisyyden kulttuurin jäänteitä?

Mitkä arvot ovat kyseessä kun kulttuuriperintöaineistojen omistamisesta syntyy konflikteja ja kuinka nämä konfliktit pitäisi ratkaista? Warrenin mukaan kulttuuriperintö, fyysiset jäänteet menneisyydestä ja käsitykset menneisyydestä käsitetään usein samaksi tai rinnakkaisiksi ilmiöiksi. Tästä syystä rinnastuvat myös kysymykset siitä kuka omistaa kulttuuriperintöaineistot ja kuka omistaa menneisyyden. Warren antaa kolme vaihtoehtoista vastausta kysymykseen menneisyyden omistamisesta: Ensinnäkin voidaan vastata, että jokainen omistaa menneisyyden, koska ihmiskunnan jäsenenä kaikilla on oikeus ihmiskunnan kulttuuriperintöön. Toiseksi menneisyyden omistajana voidaan pitää jotakin ryhmää, esimerkiksi alkuperäiskansaa, museota, keräilijöitä, tutkijoita, tai valtiota, koska tuo ryhmä edustaa arvoja, joista on kyse kun puhutaan kulttuuriperintöaineistoista. Kolmas vaihtoehto on, että kukaan ei omista menneisyyttä. Menneisyys ei ole omistettavissa oleva asia, joten kellekään ei voi olla siihen omistusoikeutta. (Warren 1999, 1–3.)

Warren kirjoittaa kulttuuriperinnön pelastamisesta ja käyttää esimerkkinä alkuperäiskansojen kulttuurista omaisuutta ja sen siirtämistä pois alkuperämaasta ja takaisin sinne. Tyypillisesti asian yhteydessä keskustellaan siitä, kuuluvatko kulttuuriperintöaineistot ”pelastajilleen”, koska olisivat tuhoutuneet alkuperämaahan jätettynä, tiedeyhteisölle, koska sillä on kyky tutkia ja käyttää kulttuuriperintöaineistoja koko ihmiskuntaa hyödyttävästi, vai alkuperämaalle, koska kaikilla kansoilla on omistusoikeus siihen kulttuuriaineistoon, joka on olennainen osa sen kulttuuriperintöä. (Warren 1999, 3–11.)

Warren kirjoittaa, että edellä esitetyn tyyppinen keskustelu ei tuo vastausta kulttuuriperinnön omistajuuden kysymykseen. Itse asiassa hän ehdottaa, että olisi kulttuuriperinnön omistamisen sijaan puhuttava ”uhanalaisesta kulttuuriperinnöstä” ja sen suojelemisesta. Warrenin ratkaisumalli sopii alkuperäiskansojen kulttuuriomaisuuden palauttamisen diskurssiin, mutta ei suomalaisen museokenttään. Hänen ajatuksissaan on kuitenkin paljon käyttökelpoista. Warren ensinnäkin todistaa, että kysymys ”kuka omistaa menneisyyden?” on kaikkein tärkein kysymys, kun puhutaan kulttuuriperintöaineistojen omistamisesta. Tuohon kysymykseen palataan

väistämättä aina kun pohditaan kulttuuriperinnön käsittelystä ja esittämisestä. Kulttuuriperintö on juuri sitä, mitä museot tallentavat ja siksi on tärkeää kysyä, kenellä on oikeus tuohon materiaaliin. Warrenin mukaan kulttuuriperinnöllä on kaksi tärkeää aspektia, jotka määrittävät tai joiden tulisi määrittää niiden käsittelyä: kulttuuriperintö ei uusiudu ja sitä ei voi omistaa. Siksi enemmän kuin omistussuhteista, pitäisi puhua siitä, kuka on kulttuuriperinnön holhooja tai edunvalvoja. (Warren 1999, 14–22.)

Tässä on mielestäni kysymys vallasta, käsittelyoikeudesta ja oikeudesta kokea kulttuuriperintö omaksi. Se, jolla on oikeus toimia museossa ja käsitellä niiden tallentamaa kulttuuriperintöaineistoa, omistaa menneisyytemme. Ristiriitoja syntyy siitä, että lailla, määräyksillä ja tieteellisillä argumenteilla pystytään määrittämään kenellä on oikeus kokea museot ja niiden aineistot omakseen, mutta ei sitä, kuka ne todellisuudessa kokee omakseen.

7. "KUKA SEN LOPULLISESTI PÄÄTTÄÄ, NIIN SILLÄ EI OLE HAJUA SIITÄ HENGESTÄ"

Olen tässä opinnäytetyössä tutkinut menneisyyden ja museoiden omistamista ja omaksi kokemista, sekä etsinyt ratkaisuja vapaaehtoisten ja virkamiesten yhteistyön ongelmille paikallismuseoissa. Aineistoni, viisi haastattelua ja 25 vastausta kirjoituspyyntöön, oli runsas lähde analyysille. Vapaaehtoisten paikallismuseotyöntekijöiden arjesta ja arvomaailmasta pystyin muodostamaan suhteellisen kattavan kuvan kirjoittajien ja kolmen haastateltavan avulla ja tutkimus painottuikin heidän näkökulmaansa. Vastapainoa heidän näkemyksilleen toivat kaksi kulttuuritoimen työntekijän haastattelua. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi tutkia museoammattilaisten ja museotyötä virkatyönään tekevien käsityksiä museoista, menneisyydestä ja kulttuuriperinnöstä laajemmin, koska he ovat päätöksentekijöitä niitä koskevissa asioissa.

Käyttämäni käsitteistä *omaksi kokeminen* ja *itsensä museoiminen* olivat työkaluja vapaaehtoistyöntekijöiden kokemusten tutkimiseen. Niiden avulla olen avannut paikallismuseoissa työskentelevien suhdetta museoon. Vapaaehtoistyöntekijöillä näyttäisi olevan museoon vahva side, he innostuvat museon käytännön toiminnasta, kokevat tekevänsä tärkeää työtä ja haluavat vaalia menneisyyttä omassa paikallismuseossaan. *Paikallismuseon* nostin tutkimukselliseksi käsitteeksi, koska halusin osallistua keskusteluun museoiden merkityksestä ja museon määrittelemiseen.¹⁴ Museologiassa käytetty museon käsite on maamme museokenttään suhteutettuna kapea ja siksi halusin eritellä, millaisia ovat museot, joita tutkin.

Olen etsinyt vastausta kysymyksiin: *Miten vapaaehtoinen ja virkansa puolesta museossa työskentelevä kokevat museotyön ja näkevät museon tulevaisuuden? Miten näkemyserot vaikuttavat museotyöhön?* Kokoavasti voin sanoa, että vapaaehtoisille museotyöntekijöille museotyö on rakas harrastus, jonka tuotoksia he pitävät museon kannalta hyvin tärkeinä, kun taas museotyötä virkansa puolesta tekevät eivät suhtaudu museoon tunteikkaasti, vaan pyrkivät luomaan siitä nykyaikaisen ja toimivan

¹⁴ Ks. esim. Salminen 2011.

kokonaisuuden, jota hoidetaan ammattitaidolla. Vapaaehtoinen museotyöntekijä on keskittynyt museoesineiden suojeluun ja kulttuuriperinnön vaalimiseen ja säilyttämiseen, ammattinsa kautta museotyötä tekevä puolestaan museon tulevaisuuteen. Näistä näkemyseroista johtuen museotyössä ajaututaan konfliktitilanteisiin. Miten tämä sitten vaikuttaa käytännön museotyöhön? Kulttuuritoimen työntekijä tiivistää oman kantansa seuraavasti:

Ja just siihen, niinku sen museon kehittämiseen, tai tällä hetkellä kehittämättä jättämiseen. Siihenhän se vaikuttaa, koska siellä taistellaan tuulimyllyjä vastaan.
(H2/ kulttuuritoimi.)

Alkuoletukseni käy aineistossa toteen – sekä vapaaehtoinen museotyöntekijä, että rahoittavan ja organisoivan tahon edustaja kokevat toimivansa museon edun mukaisesti, mutta eivät löydä yhteistä toimintatapaa. Tilanteeseen tuo oman lisänsä vapaaehtoisen museotyöntekijän omistautuminen museolle. Hän kokee museon omakseen ja on jopa museoinut itsensä sen sisälle. Kun museo on näin lähellä hänen persoonaansa, on virkansa puolesta museotyötä tekevän vaikeaa tehdä museossa tai museolle mitään puuttumatta samalla vapaaehtoistyöntekijän persoonaan. Joan Beaumont on tutkinut kulttuuriperintöä koskevia päätöksiä ja niiden tekijöitä ja hänen tutkimuksensa puhuu samaa kieltä oman aineistoni kanssa. Se, kenellä on valta päättää kulttuuriperinnöstä ja sen säilyttämisestä, ei välttämättä ymmärrä tai ei halua kuulla paikallisyhteisön kantaa siihen, mitä kulttuuriperinnölle voi ja saa tehdä. (Beaumont 2009, 298–299.) Samanlainen tilanne on paikallismuseoissa: päättävä taho ei usein ole se, kuka kokee museon omakseen.

Tutkielmani taustateema, *menneisyyden omistaminen*, liittyy olennaisesti museotyöhön. Museot säilyttävät, valitsevat ja muokkaavat kulttuuriperintöämme ja sitä kautta menneisyyttämme. Museoiden asema tekee niiden valitsemasta menneisyydestä sellaisen menneisyyden, jota pidetään totena. Siksi ei ole yhdentekevää, kenen näkökulmasta tuo menneisyys muovataan ja mitä siihen sisällytetään. Museossa valtaa käyttävällä on samalla valta päättää menneisyydestämme, kulttuuriperinnöstämme ja tätä kautta kulttuurisen identiteettimme rakennusaineista. Epädemokraattinen valta-asetelma

museossa ei tuo oikeutta kansalle, paikalle tai ilmiölle, jota museo esittelee. *Se, kuka käyttää valtaa museossa, omistaa menneisyytemme.* Tässä on nähtävissä ristiriita toiseen päätelmääni – jos päättävä taho ei ole se, kuka kokee museon omakseen, kuinka se voi tehdä oikeudenmukaisia päätöksiä? Haastateltavani sanoin: ”*se on tuskallista*”. (H4/museoyhdistys.)

Vapaaehtoisten ja ammattilaisten yhteistyöongelmat eivät ole vain museoalan ongelmia, vaan usealla alalla toistuvia. Näiden kahden toimijan suhdetta tällä kentällä ei ole aiemmin tutkittu, minkä vuoksi opinnäytteeni voi toimia keskustelunavauksena museokentällä, mutta myös ehdotuksena tarttua tähän ilmiökenttään etnologian keinoin.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTOT

Haastatteluaineisto

Museon tyyppi on paikallinen erikoismuseo.

Koodi	Haastateltavan ammatti tai asema	Ikä	Sukupuoli	Haastateltu
H1	Museoyhdistyksen vetäjä, eläkeläinen	64	mies	13.4.2010
H2	Kulttuuritoimen työntekijä	45	nainen	13.4.2010
H3	Vapaa-aikatoimenjohtaja	40	nainen	20.4.2010
H4	Museon vapaaehtoistyöntekijä	35	mies	2.8.2010
H5	Museon vapaaehtoistyöntekijä, eläkeläinen	64	mies	2.8.2010

Kirjoitusaineisto

K2 ja K15 vastauksia samasta museosta.

Koodi	Museon tyyppi	Vastaajan ammatti tai asema	Ikä	Sukupuoli
K1	Kotiseutumuseo, jossa erityinen painoalue	Työtön, harjoittelijana museossa	20	nainen
K2	Erikoismuseo	Vapaaehtoistyöntekijöiden yhteisvastaus	-	-
K3	Kotiseutumuseo	Eläkeläinen, "museoemäntä"	62	nainen
K4	Kotiseutumuseo	Peruskoulun opettaja/ eläkeläinen, kotiseutuyhdistyksen museovastaava	72	mies
K5	Erikoismuseo	Eläkeläinen, ammatti museon esittelemältä alalta, keräilijä	77	mies
K6	Kotiseutumuseo	Eläkeläinen, kotiseutuyhdistyksen ent. sihteeri, museoharrastaja	69	nainen
K7	Kotiseutumuseo	Eläkeläinen, kotiseutuyhdistyksen aktiivijäsen	65	mies
K8	Kotiseutumuseo	Opettaja, kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja	54	nainen
K9	Erikoismuseo	Eläkeläinen, keräilijä	69	mies
K10	Kotiseutumuseo	Kunnan hanketyöntekijä ja epävirallinen museotyöntekijä	31	nainen
K11	Kotiseutumuseo ja kotimuseo	Kotimuseon pitäjä, kotiseutuaktiivi	ei vastaa	mies
K12	Kotiseutumuseo	Vapaaehtoinen museotyöntekijä, "kotiseutusetä"	ei vastaa	mies
K13	Kotiseutumuseo	Kansakoulunopettaja/ eläkeläinen, museonhoitaja, kotiseutuneuvos	82	mies
K14	Kotiseutumuseo, jossa erityinen painoalue	Ilmavoimien lentäjä ja majuri/ eläkeläinen, vapaaehtoinen museotyöntekijä	64	mies
K15	Erikoismuseo	Eläkeläinen, ammatti erikoismuseon alalta, vapaaehtoinen museotyöntekijä	73	nainen
K16	Kotiseutumuseo	Kirjastotoimenjohtaja, kotiseutukokoelman	ei vastaa	mies

		hoitaja	vastaa	
K17	Kotimuseo	Maanviljelijä/ eläkeläinen, museonpitäjä	70	mies
K18	Kotiseutumuseo	Toimistotyöntekijä, kotiseutuyhdistyksen sihteeri	47	nainen
K19	Kotiseutumuseo	Ent. kansalaisopiston opettaja/ työtön, vapaaehtoinen museotyöntekijä	63	nainen
K20	Kotiseutumuseo	Toimistopääällikkö, kustannustoimittaja/ eläkeläinen, vapaaehtoinen museovastaava	61	nainen
K21	Erikoismuseo	Toiminnanjohtaja museon esittelemältä alalta, museonhoitaja, tekee myös vapaaehtoistyötä	51	mies
K22	Kotiseutumuseo	Kulttuurisihteeri, kotiseutuharrastaja	74	nainen
K23	Kotiseutumuseo	Matkailuopas	64	nainen
K24	Kotimuseo	Maanviljelijä/ eläkeläinen, museonpitäjä	79	mies
K25	Kotimuseo	Keittäjä/ eläkkeellä, museonpitäjä	68	nainen

Tutkimusaineistojen säilytys TH.

KIRJALLISUUS

Painamattomat lähteet

Mäkinen, Minna 1996. *Kuvia kotiseudusta. Lempääläisnuorten kotiseutumielikuvia piirustusten ja kirjoitusten valossa*. Pro gradu –työ. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

Painetut lähteet

Aarnipuu, Petja 2008. *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Alcade Gurt, Gabriel & Joseph Manuel Rueda Torres 2007. *People Who Don't Go to Museums*. Julkaisussa *International Journal of Heritage Studies* 13(6), 521–524.

Ames, Michael M. 2005. *Museology Interrupted*. Julkaisussa *Museum International. Special issue: Cultural diversity and Heritage* 57(3), 44–51.

Andrews, Molly 2007. *Shaping history: narratives of political change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Beaumont, Joan 2009. *Contested Trans-national Heritage. The Demolition of Changi Prison, Singapore*. *Julkaisussa International Journal of Heritage Studies* 15(4), 298–316.

Bendix, Regina & Valdimar Tr. Hafstein 2009. *Culture and Property. An Introduction*. *Julkaisussa Ethnologia Europaea – Journal of European Ethnology. Special issue: Culture and Property* 39(2), 5–10.

Bortolotto, Chiara 2009. *The Giant Cola Cola in Gravina. Intangible Cultural Heritage, Property, and Territory between Unesco Discourse and Local Heritage Practice*. *Julkaisussa Ethnologia Europaea – Journal of European Ethnology. Special issue: Culture and Property* 39(2), 81–94.

Brück, Ulla 1988. *Identity, local community and local identity*. Teoksessa Honko, Lauri (toim.) *Tradition and Cultural Identity*. NIF Publications No. 20. Turku: Nordic Institute of Folklore.

Classen, Constance & Dawid Howes 2006. *The Museum as Sensescape and Indigenous Artifacts*. Teoksessa Edwards, Elisabeth, Chris Gosden & Ruth B. Phillips (toim.) 2006. *Sensible objects: colonialism, museums and material culture*. Oxford: Berg; New York.

Dudley, Sandra 2008. *Reflecting on Representation in Museum Practice*. Teoksessa Boxberg, Laura & Minna Hautio (toim.) *Yksinpuhelusta vuoropuheluun: museoiden roolista monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. Turku: Aboa Vetus & Ars Nova.

Edwards, Elisabeth, Chris Gosden & Ruth B. Phillips 2006. *Introduction*. Teoksessa Edwards, Elisabeth, Chris Gosden & Ruth B. Phillips (toim.) 2006. *Sensible objects: colonialism, museums and material culture*. Oxford: Berg; New York.

Feldman, Jeffrey David 2006. *Contact Points: Museums and the Lost Body Problem*. Teoksessa Edwards, Elisabeth (toim.) 2006. *Sensible objects: colonialism, museums and material culture*. Oxford: Berg; New York.

Fingerroos, Outi 2003. *Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa*. Julkaisussa *Elore* 2(10) [online]. <http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_03/sis203.html> [10.2.2011.]

Gillespie, Josephine 2009. *Protecting World Heritage: Regulating Ownership and Land Use at Angkor Archaeological Park, Cambodia*. Julkaisussa *International Journal of Heritage Studies* 15(4), 338–354.

Gothóni, René 1997. *Eläytyminen ja etääntyminen kenttätutkimuksessa*. Teoksessa Viljanen, Anna Maria & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätutkimuksesta*. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Griffin, Gillett G. 1999. *Collecting Pre-Columbian Art*. Teoksessa Messenger, Phyllis Mauch (toim.) *The ethics of collecting cultural property: Whose Culture? Whose Property?* Albuquerque: University of New Mexico Press.

Hall, Stuart 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Heinonen, Jouko & Markku Lahti 2001. *Museologian perusteet*. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Heinänen, Aira 2003. *Museonystävän opas*. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Heinänen, Aira 2007. *20 vanteravuotta – Käpyrinteen vapaaehtoiset*. Helsinki: Käpyrinne ry.

Herscher, Ellen 1999. *International Control Efforts: Are There Any Good Solutions?*

Teoksessa Messenger, Phyllis Mauch (toim.) *The ethics of collecting cultural property: Whose Culture? Whose Property?* Albuquerque: University of New Mexico Press.

Herzogenrath, Wulf 2006. *Die Museen – aus der Vergangenheit fit für die Zukunft.* Julkaisussa *Museumskunde* 71(2), 16–24.

Hooper-Greenhill, Eilean 1992. *Museums and the shaping of knowledge.* New York: Routledge.

Jargon – Kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto 2000. JYY:n julkaisusarja 65. Jyväskylä: Kampus Kustannus.

Kallio, Kalle 2008. *Museoetiikka ja monikulttuurisuus.* Teoksessa Boxberg, Laura & Minna Hautio (toim.) *Yksinpuhelusta vuoropuheluun: museoiden roolista monikulttuurisessa yhteiskunnassa.* Turku: Aboa Vetus & Ars Nova.

Kaplan, Flora E. S 1994. *Introduction.* Teoksessa Kaplan, Flora E. S. (toim.) *Museums and the Making of Ourselves.* Lontoo: Leicester University Press.

Kaunismaa, Pekka 1997. *Mitä on kollektiivinen identiteetti?* Teoksessa Virtapohja, Kalle (toim.) 1997. *Puheenvuoroja identiteetistä: johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen.* Jyväskylä: Atena Kustannus.

King, Jaime Litvak 1999. *Cultural Property and National Sovereignty.* Teoksessa Messenger, Phyllis Mauch (toim.) *The ethics of collecting cultural property: Whose Culture? Whose Property?* Albuquerque: University of New Mexico Press.

Kiuru, Elina 2000a. *Yksityiset ja yhteiset esineet: keräilijän ja museon kokoelmat esineellisen kulttuuriperinnön säilyttäjinä.* Teoksessa Vilkuna, Janne (toim.) *Näkökulmia museoihin ja museologiaan.* Ethnos-toimite 10. Helsinki: Ethnos ry.

Kiuru, Elina 2000b. *Antimuseo*. Teoksessa Bo Lönnqvist (toim.) *Arjen säikeet: aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin*. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Klein, Barbro 2006. *Cultural Heritage, the Swedish Folklife Sphere, and the Others*.
Julkaisussa *Cultural Analysis* 5 [online].
<<http://socrates.berkeley.edu/~caforum/previous.html>> [19.3.2011.]

Kostet, Juhani 2000. *Mikä museo? Muutamia ajatuksia museo-käsitteen sisällöstä ja sen ongelmista*. Teoksessa Vilkuna, Janne (toim.) *Näkökulmia museoihin ja museologiaan*. Ethnos-toimite 10. Helsinki: Ethnos ry.

Kostet, Juhani 2007. *Museoiden resurssit ja niiden hallinta*. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.) *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Museoliitto.

Kostet, Juhani 2010. *Valtaa vai vallattomuutta?* Julkaisussa *Museo* 48(3), 26.

Kotilainen, Eija-Maija 2007. *Esineet, museo ja kenttätyö*. Teoksessa Viljanen, Anna Maria & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Kulttuuriomaisuuden uhat ja suojele: työryhmän esitys Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toimeenpanosta Suomessa ja osana kansainvälistä kriisinhallintaa. Opetusministeriön julkaisuja 2007:8. Helsinki: Opetusministeriö, kulttuuri-, liikunta ja nuorisopolitiikan osasto.

Kupiainen, Jari 2009. *Varastettu museo, varastettu perinne. Kysymyksiä kulttuuriperinnön suojaamisesta Melanesiassa*. Julkaisussa *Elore* 1(16) [online].
<http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_tuomi-nikula_1_09.pdf> [18.1.2011.]

Kuutma, Kristin 2009. *Who owns our songs? Authority and Heritage and Resources for Restitution*. Julkaisussa *Ethnologia Europaea – Journal of European Ethnology*. Special issue: *Culture and Property* 39(2), 26–40.

Köresaar, Ene, Epp Lauk & Kristin Kuutma 2009. *The Twentieth Century as a Realm of Memory*. Teoksessa Köresaar, Ene, Epp Lauk & Kristin Kuutma (toim.) *The Burden of Remembering. Recollections & Representations of the 20th Century*. Studia Historica 77. Helsinki: Finnish Literature Society.

Lappi, Tiina-Riitta 2005. *Etnologinen tutkimus osana yhteiskunnallista keskustelua*. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry.

Lappi, Tiina-Riitta 2007. *Neuvottelu tilan tulkinnoista: etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvässkyläläisissä kaupunkipuhunnoissa*. Jyväskylä Studies in Humanities 80. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lehtinen, Riitta 1996. *Työttömät ja vapaaehtoistoiminta*. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) *Välittävät verkostot*. Tampere: Vastapaino.

Lehtinen, Sini-Tuulia 1997. *Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia vapaaehtoistyöhön*. Helsinki: Kansalaisareena ry.

Lehtonen, Jaakko 1997. *Kansallinen identiteetti ja yhteisöidentiteetti*. Teoksessa Virtapohja, Kalle (toim.) 1997. *Puheenvuoroja identiteetistä: johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Levä, Kimmo 2010. *Rikas museo jos oisin*. Julkaisussa *Museo* 48(3), 14–15.

Linko, Maaria 1998. *Aitojen elämysten kaipuu: yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 57. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ljungström, Åsa 1997. *Öster om Arlanda: en etnologisk studie av berättelser och föremål i en hemslöjdsinventering*. Etnolore 18. Uppsala: Uppsalan yliopisto.

Löfström, Jan 2010. *Historian valokeilassa*. Julkaisussa *Museo* 48(3), 8–13.

Mathisen, Stein R. 2009. *Narrated Sámi Sieidis – Heritage and Ownership in Ambiguous Border Zones*. Julkaisussa *Ethnologia Europaea – Journal of European Ethnology*. *Special issue: Culture and Property* 39(2), 11–25.

Matthies, Aila-Leena 1996. *Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät organisaatiot*. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) *Välittävät verkostot*. Tampere: Vastapaino.

Meriläinen, Anne 1993. *Vakoista valaanluihin: museonperustaja Väinö Hämäläinen ja hänen elämäntyönsä*. Nurmese: Nurmeksen kaupunginmuseo.

Museo 2000: museopoliittinen ohjelma. Opetusministeriön työryhmien muistioita 31: 1999. Helsinki: Opetusministeriö.

Mäkelä, Asko 2010. *Keräilyn intohimosta erikoismuseoksi*. Teoksessa Pettersson, Susanna & Pauliina Kinanen (toim.) *Suomen museohistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1265. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Okely, Judith 1996. *Own or other culture*. London: Routledge.

Pakaste, Nina 2010. *Kuin sieniä sateella*. Julkaisussa *Museo* 48(3), 27–29.

Pessi, Anne Birgitta & Juho Saari 2008. *Hyvä tahto: auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Ruohomäki, Olli-Pekka 1997. *Konflikti kentällä: kalastajat vastaan troolarit*. Teoksessa Viljanen, Anna Maria & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätöystä*. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Rönkkö, Marja-Liisa 2007. *Museon idea ja historia*. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.) *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Museoliitto.

Salminen, Elina 2011. *Monta kuvaa menneisyydestä: etnologinen tutkimus museokokoelmien yksityisyydestä ja julkisuudesta*. Jyväskylä Studies in Humanities 149. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. [online] <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4170-3>> [18.2.2011.]

Shestack, Alan 1999. *The Museum and Cultural Property: The Transformation of Institutional Ethics*. Teoksessa Messenger, Phyllis Mauch (toim.) *The ethics of collecting cultural property: Whose Culture? Whose Property?* Albuquerque: University of New Mexico Press.

Siikala, Anna-Leena 1997. *Toisiinsa virtaavat maailmat*. Teoksessa Viljanen, Anna Maria & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätöystä*. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Siivonen, Katriina 2008. *Kansatiede ja murrosten tutkimus: Varsinais-Suomen saaristo informaatioajan murroksessa*. Julkaisussa *Elore* 2(15) [online]. <http://www.elore.fi/arkisto/2_08/sii2_08.pdf> [18.1.2011.]

Sivula, Anna 2009. *Pieniä mutaatioita. Menneen jäljet ja historia identiteetin rakennusmateriaalina*. Teoksessa Ruotsala, Helena, Petri Saarikoski & Maija Santikko (toim.) *Matkalla*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja

XVIII. Turku: Turun yliopisto.

Stuart, George E. 1999. *Conclusion: Working Together to Preserve Our Past*. Teoksessa Messenger, Phyllis Mauch (toim.) *The ethics of collecting cultural property: Whose Culture? Whose Property?* Albuquerque: University of New Mexico Press.

Suojanen, Päivikki 1997. *Työkaluna tutkijan persoona*. Teoksessa Viljanen, Anna Maria & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Tienari, Janne, Eero Vaara & Susan Meriläinen 2005. *Yhteisyyden rakentuminen haastattelussa*. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Liisa Tiittula (toim.). *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Tuomi-Nikula, Outi 2009. *Kotiseutu kulttuuriperintöprosessina: saksalainen kokemus*. Julkaisussa *Elore* 1(16) [online] <http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_tuomi-nikula_1_09.pdf> [18.2.2011.]

Turunen, Harri 2004. *Suomalainen kotiseutuliike 1945-2000*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 982. Suomen kotiseutuliiton julkaisuja 9. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vaurula, Reijo 2010. *Kuntapolitiikan puristuksessa*. Julkaisussa *Museo* 48(3), 24–25.

Warren, Karen J. 1999. *Introduction. A Philosophical Perspective on the Ethics and Resolution of Cultural Properties Issues*. Teoksessa Messenger, Phyllis Mauch (toim.) *The ethics of collecting cultural property: Whose Culture? Whose Property?* Albuquerque: University of New Mexico Press.

Liite I Kirjoituspyyntö paikallismuseoiden vapaaehtoisille työntekijöille.

Tutkin etnologian pro gradu –työssäni paikallismuseoiden merkityksiä museotyötä tekeville. Minua kiinnostaa erityisesti vapaaehtoisten museotyöntekijöiden suhde museoonsa ja mahdolliseen museotyötä rahoittavaan tai hallinnoivaan tahoon.

Pyydän teitä kirjoittamaan itsestänne museotoimijana sekä museosta, jonka parissa toimitte. Liitättehän alkuun seuraavat tiedot arkistointia varten: nimi, syntymäaika ja –paikka, nykyinen kotipaikka ja ammatti, sekä museon nimi ja paikkakunta. Vastaukset arkistoidaan Keski-Suomen muistiarkistoon. Tutkimuksessa kaikki vastaukset käsitellään anonyymisti eivätkä henkilötietonne tule näkyviin.

Voitte kirjoittaa vapaasti ja omasta näkökulmastanne, sekä lyhyet että pitkät vastaukset ovat tervetulleita. Tässä muutamia kysymyksiä, joita voitte halutessanne käyttää apuna kirjoittaessa:

MUSEO

Milloin tämä museo on saanut alkunsa ja miten?

Mitä kertoisitte tästä museosta henkilölle joka ei ole koskaan kuullutkaan siitä?

Miksi tämä museo on olemassa?

Onko tämä museo tärkeämpi kuin muut?

MUSEOTYÖ JA SEN TEKIJÄT

Kuinka olette päätyneet tähän museoon töihin?

Miksi haluatte toimia tässä museossa, miksi se on teille tärkeä? Oletteko tärkeä tälle museolle?

Miten tämä museo toimii?

Kenen kanssa työskentelette?

Kuka päättää museon asioista?

Haluaisitteko vielä jonkun ottavan museon asiat omakseen?

Mikä on museon suhde kuntaan/ päättäjiin/ rahoittajiin?

MUSEON TULEVAISUUS

Mitä toivoisitte tämän museon tulevaisuudelta, mikä on tärkein tavoite museotyössä?

Millä keinoin tavoitteisiin päästään?

Mikä on paras hetki museon historiassa sillä ajalla kun olette toimineet siellä? Mikä on pahin?

Mikä on suurin uhkakuva museon tulevaisuudessa? Millä keinoin uhka vältetään?

MUUTOS MUSEOSSA

Mikä on museon suurin ongelma? Mitä sille pitäisi tehdä?

Saako museota muuttaa? Miten te muuttaisitte tätä museota?

KENEN MUSEO

Kenen ovat museon esineet? Mistä esineet ovat tulleet?

Kenellä on oikeus kertoa tästä museosta ja sen esineistä?

Ketä varten tämä museo on olemassa?